

Prinsipp- og handlingsprogram Vedtekter 2014–2017

• omtanke • solidaritet • samhold

FAGFORBUNDET

www.fagforbundet.no

Innhold

Prinsippprogrammet	3
Handlingsprogrammet.....	8
– Tariffpolitikk	8
– Likestilling og inkludering	15
– Medbestemmelse.....	20
– Livslang læring og yrkesfaglig utvikling.....	23
– Arbeidsmiljø	30
– Velferd	34
– Oppvekst	45
– Næring og sysselsetting	49
– Kvalitet på offentlig finansierte tjenester	55
– Miljø	61
– Kulturelt mangfold.....	66
– Alliansebygging.....	71
– Solidaritet og internasjonalt arbeid	73

Prinsippprogram

Verdigrunnlag

Fagforbundet bygger sin virksomhet på frihet, likhet og solidaritet. Fagforbundet er en offensiv arbeidstakerorganisasjon som arbeider for å videreutvikle og trygge velferdsstaten. Dette gir individet frihet og trygghet. Frihet er i denne sammenhengen ikke bare et spørsmål om fravær av tvang, men også et spørsmål om muligheter og rettigheter for den enkelte. Likeverd er et gjennomgående prinsipp for Fagforbundet, uavhengig av etnisk eller kulturell bakgrunn, alder, kjønn, funksjonsnivå, seksuell orientering, religion eller livssyn. Det samme er internasjonal forståelse, solidaritet og flerkulturell integrering. Arbeid mot rasisme og diskriminering er en prioritert oppgave. Gjennom omtanke, samhold og solidaritet vil Fagforbundet styrke medlemmene i arbeidet med å bedre deres lønns- og arbeidsvilkår, trygge arbeidsplassene, samt sikre uføre og pensjonister en verdig tilværelse.

Politisk styring

Fagforbundet skal jobbe for å videreutvikle samfunnets demokratiske tradisjoner direkte, og gjennom folkevalgte organer. Det er viktig å finne balansen mellom det lokale selvstyre og behovet for en felles, nasjonal politikk på

sentrale områder. Fagforbundet går inn for tre folkevalgte forvaltningsnivåer for å sikre et levende folkestyre.

Arbeid til alle

Arbeid er en grunnleggende menneskerett og et viktig grunnlag for den enkeltes velferd, frihet og muligheter til utfoldelse. Arbeid for alle sikres gjennom et inkluderende arbeidsliv. Alle skal ha rett til heltid.

Rettferdige lønns- og arbeidsvilkår

Sosial dumping er et økende problem i norsk arbeidsliv og Fagforbundet vil aktivt motarbeide en slik utvikling. Individuelle rettigheter vernes og styrkes best gjennom kollektive, sentrale tariffavtaler. Lønnspolitikk skal bygge på prinsippet om lik lønn for arbeid av lik verdi. Et sterkt avtaleverk, en sterk arbeidsmiljølov og en aktiv forhandlingspolitikk skal sikre medlemmene deres rettmessige andel av verdiskapningen. Fagforbundet arbeider for at offentlige virksomheter ved anbud og oppdrag skal reise krav om at tilbyderne har tariffavtaler. Fagforbundet skal jobbe aktivt mot en lønnspolitikk som øker lønnsforskjellene i Norge.

Livslang læring og yrkesfaglig utvikling

Utdanning på alle nivåer skal være en rettighet og reell mulighet for alle, uavhengig av den enkeltes sosiale bakgrunn og økonomiske evne. Livslang læring øker livskvaliteten for enkeltmennesket, åpner muligheter for

deltakelse i arbeids- og samfunnsliv og sikrer behovet for kvalifisert arbeidskraft i takt med endringene i samfunnet. Alle mennesker skal gis mulighet til læring og utvikling gjennom hele livet.

Sterke faglige rettigheter

Opparbeidede og framforhandlede rettigheter er basis for fagbevegelsens arbeid. De mest grunnleggende av disse rettighetene er organisasjonsretten, forhandlingsretten og streikeretten. Samarbeid og allianser med politiske partier og ulike organisasjoner sikrer at disse rettighetene bevares og styrkes. Medlemmenes aktive innsats bidrar på samme måte. All rett til medbestemmelse må forsterkes.

Likestilling

Likestilling skal være et gjennomgående prinsipp, som sikrer alle like muligheter til å ivareta seg selv, karriere og familieliv. Det er en menneskerett å ha mulighet til et godt arbeidsliv. Dette innebærer rett til hel stilling, en jobb å leve med, en lønn å leve av og en verdig pensjonisttilværelse, uavhengig av yrkesvalg.

Internasjonal solidaritet

Et solidarisk samfunn, nasjonalt og internasjonalt, fremmer demokrati og folkestyre og hindrer undertrykking, utbytting og nød. Samarbeid på tvers av landegrensene ved aktiv deltakelse iden Internasjonale Arbeidsorganisasjonen

(ILO)er en forutsetning for at faglige rettigheter gjøres gjeldende for arbeidstakere i alle land.

Offentlige tjenester med god kvalitet

Velferdsstaten er basert på prinsippet om å yte etter evne og få etter behov. Offentlig sektor er bærebjelken i velferdsstaten, og velferdsordningene skal eies, finansieres og drives av det offentlige. Trygge, godt kvalifiserte og motiverte offentlig ansatte gir de beste tjenestene. De kjenner behovene og mottakerne av tjenestene best, og har kompetansen. Dette gir det beste grunnlaget for rettferdig fordeling. Privatisering, konkurranseutsetting og utskilling av offentlige tjenester raserer velferdsstaten og er ikke løsningen på framtidens utfordringer. Fagforbundet må arbeide for et forbud mot å ta ut utbytte fra private virksomheter som leverer tjenester på vegne av offentlige myndigheter.

For å sikre videre utbygging og utvikling av offentlige tjenester med høy kvalitet, og ivareta felles verdiskapning og fordelingsprofil, er det viktig at trepartssamarbeidet som kjennetegner den nordiske velferdsmodellen styrkes og videreføres.

Levende miljø

Livsgrunnlaget for nåværende og framtidige generasjoner sikres ved å ta vare på naturressursene og redusere

forurensningen. En aktiv miljøpolitikk er en forutsetning for å forvalte naturressursene på en bærekraftig måte, og bevare det biologiske mangfoldet. En bærekraftig utvikling bygger på globalt samarbeid og forpliktende internasjonale avtaler. Globale målsettinger er avhengig av lokal handling for å lykkes. En offensiv miljøpolitikk er avhengig av en sterk offentlig sektor, og målrettet distriktspolitikk. Norge må arbeide for å nå målene i de forpliktende internasjonale avtalene om reduksjon i utslipp av klimagasser. Satsingen på ny teknologi og alternative energiformer er viktige virkemidler i denne prosessen.

Handlingsprogram

Tariffpolitikk

Fagforbundet vil:

- Arbeide for å styrke forhandlingsretten og forbedre medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår gjennom kollektive tariffavtaler
- Arbeide for likelønn og lik status i og mellom kvinnedominerte og mannsdominerte yrker
- Arbeide for at lønn avtales i sentrale forhandlinger
- Arbeide for at det må gis fullt skattefritak for fagforeningskontingent
- Arbeide for at privatisering og konkurranseutsetting ikke svekker medlemmenes lønns-, pensjons- og arbeidsvilkår
- Arbeide mot sosial dumping
- Arbeide for at ILO-konvensjon nr. 94 følges opp for å sikre at det stilles krav om tariffavtale hos kontraktører og underleverandører ved anbudsinnhenting
- Arbeide for at alle kontraktører og underleverandører skal være godkjente lærebedrifter ved offentlig anbudsinnhenting
- Arbeide for styrking av medlemmenes pensjonsrettigheter
- Arbeide for like gode tjenestepensjonsordninger i alle avtaleområder

- Arbeide for bedre lønns- og arbeidsvilkår for lærlinger og unge arbeidstakere
- Arbeide for å styrke retten til fast ansettelse
- Arbeide for at arbeidsmiljølovens fortrinnsrett for deltidansatte blir reell
- Arbeide for lovfestet rett til full stilling
- Arbeide for at alle typer turnusordninger likestilles med skiftarbeid
- Arbeide for 6-timers arbeidsdag med full lønnskompensasjon
- Arbeide for at alle arbeidstakere får rett til fleksible arbeidstidsordninger i samsvar med alder og livssituasjon innenfor lov- og avtaleverkets bestemmelser
- Arbeide for at formell kompetanse og realkompetanse skal gi lønnsuttelling
- Arbeide for tariffesting av seniorpolitiske tiltak

Fagforbundets tariffpolitikk bygger på den frie forhandlingsretten, en solidarisk lønnspolitikk, en rettferdig fordeling av samfunnsgodene og like lønns- og arbeidsvilkår for kvinner og menn. Gjennom kollektive avtaler skal medlemmenes lønnsvilkår, arbeidsvilkår og reelle medbestemmelse styrkes. Kampen mot streikebryteri må styrkes. Fagforbundet vil aldri akseptere streikebryteri, enten det utføres av uorganiserte, innleide eller andre. Kravet gjelder både offentlige og private virksomheter. Fagforbundet

mener tvungen lønnsnemnd kun kan brukes når liv og helse er truet.

Også den nordiske modellen, med sterke parter i arbeidslivet, trepartssamarbeid og sosial og velferdsmessig trygghet er et fortrinn som gir et godt grunnlag for arbeid og inntekt, og gjør arbeidslivet mer robust i krisetider. Fagforbundet støtter en politikk hvor konkurranseutsatt næring setter rammene for inntektsutviklingen (frontfagsmodellen). Dette krever likevel en rettferdig fordeling mellom sektorer og yrkesgrupper. Frontfagsmodellen er ikke opprettholdbar over tid hvis enkelte områder systematisk får lavere lønnsvekst enn andre. I den sammenheng kan lavlønte kvinnegrupper være spesielt utsatt. Et kjønnsdelt arbeidsmarked og ulik verdsetting av kvinners og menns arbeid hindrer likelønn. Det er viktig for forbundet at likestillingslovens bestemmelse om lik lønn for arbeid av lik verdi blir en realitet.

Ingen må utnyttes som billig arbeidskraft, og alle må være sikret en lønn å leve av. Ungdom i etableringsfasen er en utsatt gruppe i den sammenheng. Det er uakseptabelt at topledere tjener betydelig mer enn andre ansatte. Forbundet mener topledernes inntekter ikke må stige mer enn den generelle lønnsutviklingen.

Fagforbundet fører en tariffpolitikk som skal sikre at størstedelen av lønnstilleggene forhandles fram mellom sentrale parter. Sentral lønnsdannelse ivaretar kravet til en solidarisk lønnspolitikk, rettferdig fordeling av lønnstilleggene og utjevning av sosiale forskjeller.

Forbundet er prinsipielt imot at en del av den økonomiske rammen i tariffoppgjørene settes av til lokale forhandlinger. Hvis dette likevel skjer må det avtales sterke, sentrale føringer. Lønnstillegg som er forhandlet fram i lokale forhandlinger må ikke innhentes av sentrale lønnsoppgjør.

Andre forhandlingsbestemmelser i tariffavtalene er et viktig grunnlag for forhandlinger lokalt, og må brukes aktivt av forbundets tillitsvalgte ved forhandlinger om blant annet kompetansetillegg og lønnstillegg ved skifte av ansvar og arbeidsoppgaver. Fagforbundet arbeider kontinuerlig med å styrke bestemmelsene.

Konkurransetutting og privatisering av offentlige tjenester gjennomføres i stor grad. I konkurransen om de billigste tjenestene, angripes og svekkes arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår, og arbeidskollektivene splittes opp. Fagforbundet vil aktivt motarbeide en slik utvikling, og arbeide for at arbeidsmiljølovens bestemmelser om virksomhetsoverdragelse styrkes. Endring og effektivisering er

en naturlig del av offentlig virksomhet, og de gevinstene som skapes bør komme de ansatte til gode gjennom bedre arbeidsmiljø og trygge arbeidsplasser.

Fagforbundet er part i stadig flere tariffavtaler. Det er forbundets mål at avtalene så langt som mulig skal inneholde minst like gode bestemmelser som i den kommunale hovedtariffavtalen. Innleie av arbeidstakere må håndteres i tråd med norsk lov- og avtaleverk og internasjonalt regelverk. I dag unngår det offentlige å påta seg arbeidsgiveransvaret for mange ved å la oppdragstakere løse sentrale arbeidsoppgaver. Dette skjer spesielt innenfor barnevern og besøkshjem, for støttekontakter og fosterforeldre og personer som mottar omsorgslønn. Fagforbundet mener offentlig sektor har et spesielt ansvar for å sikre like vilkår for arbeidstakerne og å forvalte samfunnets fellesverdier. Dette gjelder også ved anbudsinnhenting.

Sosial dumping er et økende problem i norsk arbeidsliv og utgjør en trussel mot velferdsstaten. Problemet må bekjempes for å sikre at alle arbeidstakere får tarifflønn. Allmenngjøring av tariffavtaler er viktig i den sammenheng.

Det må arbeides for å opprettholde og forbedre medlemmenes pensjonsrettigheter i alle sektorer. Rettighetene må

være kjønns- og aldersnøytrale, og inneholde samme bestemmelser i alle avtaleområder. Ekteskap og samboerskap må likestilles. Konkurransetsetting må ikke føre til at pensjonsrettighetene forringes. Ved skifte av tariffavtale skal partene i den enkelte virksomhet avtale hvilke lønns- og arbeidsvilkår som skal videreføres, herunder vilkår for pensjon og forsikringer. Krav til rettigheter for deltidsansatte og arbeidstakere med kort opptjeningstid må fortsatt prioriteres. Målsettingen er at alle som ønsker det, skal ha mulighet til å stå i arbeid fram til oppnådd aldersgrense.

Fagforbundet vil arbeide for at pensjonsrettighetene ikke reduseres ved tilpasning av offentlig tjenstepensjon og AFP til endret folketrygd. Det økonomiske grunnlaget må være sikret ved at pensjonsytelsene utgjør minst to tredjedeler av egen inntekt. Verdien av samordningsfordelene må videreføres. Ansatte i virksomheter som skilles ut i offentlige foretak skal fortsatt være sikret offentlig tjenstepensjon. Fagforbundet vil forsvare de ytelsesbaserte pensjonsordningene.

Arbeidsmarkedet i Norge er kjønnsdelt. Kvinnedominerte yrkesgrupper har gjennomgående lavere lønn og status enn mannsdominerte. Fagforbundet mener det må utarbeides handlingsplaner for likestilling i alle tariffområder. I tillegg er stillingsvurdering, rekruttering til lederstillinger og

kompetanseheving viktige virkemidler i kampen for likelønn, og for å heve kvinneyrkenes status. Fortrinnsretten for deltidsansatte i arbeidsmiljøloven må styrkes. Forbeholdet om at økt stillingsstørrelse kun kan innfris hvis det ikke er til vesentlig hinder for arbeidsgiver må bortfalle.

Alle skal ha rett til hel stilling og fast ansettelse. Deltidsansatte skal ansettes i stillingsstørrelse tilsvarende det de faktisk har arbeidet de siste tolv månedene. Fagforbundet mener det er viktig å videreføre og utvide forsøksordninger med redusert arbeidstid i flere bransjer og sektorer, slik som 6-timersdag med full lønnskompensasjon. Forsøkene må være av tilstrekkelig lengde, slik at det er mulig å vurdere flere forhold ved slik arbeidstid og bygge videre på de erfaringer som er gjort. Forbundet mener 6-timers arbeidsdag vil ha positiv innvirkning på sykefravær og uføretrygding i yrker med stor belastning. Normalarbeidsdagen fra kl. 07.00 – 17.00 må opprettholdes.

Likestilling og inkludering

Fagforbundet vil:

- Arbeide for likestilling og likeverd for alle uavhengig av kjønn, alder, etnisk eller kulturell bakgrunn, seksuell orientering, religion, livssyn eller funksjonsnivå
- Arbeide for at kvinner og menn skal gis like muligheter til deltakelse i arbeids-, samfunns- og organisasjonsliv
- Arbeide for at likestilling fortsatt er arbeid for kvinnefrigjøring
- Arbeide for at kvinner og menn likestilles ved at heltid blir en rettighet
- Arbeide for å opprettholde og styrke likestillingsloven
- Arbeide for å få ett likestillingsombud og ett diskrimineringsombud.
- Arbeide for at kontantstøtteordningen opphører
- Arbeide for å øke lengden på foreldrepermisjonen, en likere deling av foreldrepermisjonen og kvinners rettigheter ved svangerskap og fødsel
- Arbeide for at ILO-konvensjonen for barsel- og svangerskap (nr. 183) ratifiseres
- Arbeide for at fedre/medforeldre opparbeider selvstendig rett til foreldrepenger
- Arbeide for at kvinners helse tas på alvor, og sikre at belastningslidelser gir rett til yrkesskadeerstatning
- Arbeide for konkrete tiltak for å forebygge vold og prostitusjon

Det knytter seg fremdeles store utfordringer til likestillingsarbeidet i Norge. Forskjellene i arbeids- og samfunnslivet gir ulik fordeling av inntekt, karriere og makt i menns favør. Kvotering til verv og ledende posisjoner må tas i bruk for å sikre en jevnere kjønnsfordeling. Ulik verdivurdering av manns- og kvinneyrker bidrar til å opprettholde et kjønnsbasert forsørger- og omsorgsmønster som er et hinder for likestilling. Menn må derfor ta større del i det ulønnende arbeidet, som omsorgsansvar og bedre arbeidsdeling i hjemmet medfører.

Fagforbundet er mot kontantstøtte, og mener ordningen er et tilbakeskritt for likestillingen i arbeidslivet. Like rettigheter og plikter for begge kjønn må også gjelde ved omsorg for barn.

Likestilling mellom kjønnene er en forutsetning for å oppnå like rettigheter og plikter i samfunnet, i arbeidslivet og i hjemmet. Kvinner og menn skal ha lik rett til utdanning og arbeid, og til økonomisk selvstendighet. Økonomisk uavhengighet er den viktigste forutsetningen for reell likestilling. Likestillingslovens forbud mot lønnsdiskriminering må derfor styrkes slik at det blir mulig å sammenligne arbeid på tvers av sektorer for å hindre ulik verdivurdering av manns- og kvinneyrker. For at kvinner skal være økonomisk selvstendige, må arbeidet med kjønnsnøytrale

pensjonsordninger, likelønn, lavlønn og retten til hele stillinger prioriteres. I et likestilt samfunn er det en selvfølge at kvinners jobber heltid, og at kvinners og menns arbeid verdsettes på samme måte.

Fagforbundet mener kjønns- og saksnøytraliteten som knyttes til likestillingsbegrepet er en utfordring. I samsvar med forbundets arbeid for å synliggjøre kjønnsperspektivet og forbedre kvinners rettigheter er det derfor viktig å opprettholde dette prinsippet, og nødvendig å styrke pådriverrollen for likestilling ved at likestillingsombudet gjenopprettes, og likestillingsloven opprettholdes og styrkes.

Permisjonsrettighetene i forbindelse med svangerskap og fødsel har et klart kjønnsperspektiv. Det ene er helseperspektivet, både for mor og barn, og det andre er å gi mødre sosial beskyttelse. Kvinner har derfor et særvern i lovgivningen, som skal ivareta andre forhold enn omsorgsansvaret. Fagforbundet mener derfor at den tid som er forbeholdt kvinner etter fødselen økes, og holdes utenfor fordelingen av foreldrepermisjonen, og at behovet for restitusjon og tid til amming ivaretas ved rett til løpende uttak av fødsels- og foreldrepermisjonen. Dette er en fordel for mor og barn, men kommer også hele familien til gode. Endring av rettighetene til foreldrepermisjon er en omfattende reform, som ikke kan gjennomføres uten at kjønnsperspektivet belyses,

og både kvinner og menns stilling ivaretas. Skal fedre/ medforeldre ha en reell mulighet til å ta større del av omsorgsansvaret må retten til foreldrepenger være knyttet til egen inntekt.

ILO-konvensjonen for barsel- og svangerskap (nr. 183) krever at gravide i arbeidslivet skal beskyttes, og at alle kvinner har rett til fødselspermisjon både før og etter fødsel, tilgang til helseordninger og til ammepauser. Norge har ikke ratifisert denne konvensjonen, og det er et mål at konvensjonens målsetninger innfris.

Det er en klar kobling mellom yrkesdeltakelse og helse, og de kjønnsrelaterte forskjellene i helsetilbudet for kvinner og menn gir grunn til bekymring. Kvinner og menn blir forstått og behandlet ulikt for samme sykdomsforhold, og kvinnere-laterte lidelser har lavere status og får ikke samme oppmerksomhet og oppfølging. Forskning, diagnostisering, medisiner og behandling tar i for stor grad utgangspunkt i menns sykdomsbilde. Såkalte «ubestemte helseplager» og muskel- og skjelettlidelser defineres ikke som yrkesskade-/ sykdom, og utløser heller ikke rettigheter til yrkesskadeerstatning. Kjønnsrelaterte ulikheter i helsetilbudet og yrkesskadeerstatningen må fjernes, og det må utformes et bedre grunnlag for å forebygge og behandle sykdom hos kvinner. Jobbrelaterte slitasjeskader og sykdommer, spesielt hos kvinner skal likestilles med andre typer yrkesskader.

Vold mot kvinner er et alvorlig samfunnsproblem, og den mest omfattende krenkelsen av menneskerettighetene i Norge. Anslagsvis 20 000 kvinner utsettes for vold eller alvorlige trusler om vold i Norge hvert år. Forskning viser også lavere yrkesdeltakelse hos kvinner som er utsatt for vold. Mange av kommunene har likevel ikke oversikt over omfanget av vold mot kvinner i egen kommune, handlingsplaner mot vold eller tiltak mot vold i nære relasjoner.

Prostitusjon defineres som kjøp og salg av seksuelle tjenester. Fagforbundet mener prostitusjon er vold mot kvinner, og at holdningsendring må til blant de som utnytter kvinner, og er kjøperen i dette forholdet. Lovforbudet mot kjøp av seksuelle tjenester har vært med på å endre holdningen til prostituerte, fra en situasjon der de oppfattes som «selgere» av en tjeneste, til at de blir oppfattet som den svake parten i dette kjøp/salg forholdet. En kan allikevel ikke ensidig lene seg på lovforbudet. Kommuner og andre offentlige instanser må styrke sin innsats på det forebyggende feltet slik at en forhindrer menneskehandel og prostitusjon. Politiet må styrke sin innsats i forhold til å håndheve forbudet.

Alle har samme rett til deltakelse i samfunnet. Det krever et sterkt vern mot diskriminering, for å hindre utestengelse og ulikebehandling på grunn av kjønn, etnisk opprinnelse og

minoritetsbakgrunn, tro, funksjonshemming og seksuell orientering. Utvikling av ny teknologi legger til rette for deltakelse og tilstedeværelse for grupper i det offentlige rom, samtidig som det skaper barrierer for andre.

Tilgjengelighet til offentlige etater og private virksomheter må ivaretas for alle.

Holdningsskapende arbeid, tilrettelegging og lovforbud mot diskriminering er viktige virkemidler for økt inkludering. Fagforbundet arbeider mot alle former for diskriminering, og mener det er en felles oppgave å bekjempe fordommer, undertrykking, rasisme og mobbing.

Medbestemmelse

Fagforbundet vil:

- Arbeide for at tillitsvalgte og verneombuds medbestemmelse og innflytelse styrkes, samt at ansatte gis reell innflytelse på egen arbeidsplass
- Arbeide for at ansattes medbestemmelse og innflytelse ivaretas og forsterkes
- Arbeide for å styrke tillitsvalgtes innflytelse i konsern, interkommunale og private selskaper/virksomheter
- Arbeide for å sikre tillitsvalgte etter vedtekter og hovedavtaler rett til permisjon med full lønn for opplæring og for å ivareta sine verv

- Arbeide for å sikre at tillitsvalgte har lik rett til permisjon for å ivareta sine verv uansett arbeidstidsordninger
- Arbeide for å sikre ansatte rett til fri for å delta i politisk arbeid
- Arbeide aktivt for å opprette en felles offentlig arbeidsgiverorganisasjon

Omstillingskravene til ansatte i offentlig sektor øker. Med ensidig fokus på ønske om effektivisering og rasjonalisering, blir oppgaver i økende grad utsatt for konkurranseutsetting og privatisering. Dette skjer i selskapsformer med ulike regler for medbestemmelse sammenliknet med offentlig avtaleverk. Det er viktig at tillitsvalgte får nødvendig opplæring og kunnskap om ulike avtaler på tidligst mulig tidspunkt, for å sikre reell innflytelse og styrket medbestemmelse. Det er viktig at tillitsvalgte sikres innflytelse og styrket medbestemmelse ved alle former for samarbeid. Tillitsvalgte må sikres lovfestet rett til innsyn i anbuds- og kontraktsforhandlinger, og i lønns- og arbeidsvilkår hos underleverandører og kontraktører.

I alle omstillingsprosesser må grunnlovens påbud om medbestemmelse på arbeidsplassen følges opp. Åpenhet og demokrati i beslutningsprosesser må ivaretas på lik linje med innsynsrett og forhandlingsrett. Arbeidsgivernes ansvar og forpliktelser må synliggjøres og følges opp.

Retten til medbestemmelse må være reell, og ikke omgås ved delegering eller omorganisering.

Fagforbundet ønsker å videreutvikle samfunnets demokratiske tradisjoner direkte og gjennom folkevalgte organer. Et levende folkestyre forutsetter engasjement og deltakelse fra alle grupper i befolkningen. Representasjon i folkevalgte organer gir mulighet for politiske innflytelse for den enkelte, og det må legges til rette for en slik deltakelse. De tre folkevalgte forvaltningsnivåer må videreføres. Fagforbundet ser mange negative utslag i praksisen ved parlamentarisme i kommunesektoren.

Regionråd må ikke tilsidesette lokaldemokratiet. Regionrådenes mandat må være avgrenset og klare. Arbeidstakerorganisasjonene skal som hovedregel sikres representasjon, og medbestemmelse må skje i henhold til hovedavtalene.

En følge av de store endringene i offentlig sektor, er at offentlig eide selskaper velger annen arbeidsgivertilknytning enn tidligere. Dette setter inngåtte tariffavtaler under press. Fagforbundet vil kjempe for at viktige bestemmelser i avtaleverket ikke forringes ved skifte av tariffområde. Fagforbundet vil intensivere arbeidet med å opprette en felles offentlig arbeidsgiverorganisasjon. En slik

organisasjon vil kunne styrke helheten i offentlig tariffpolitikk, og sikre alle ansatte like rettigheter og lønnsutvikling uavhengig av sektor.

Livslang læring og yrkesfaglig utvikling

Fagforbundet vil:

- Arbeide for at grunn-, etter- og videreutdanning skal være i tråd med kravet til faglig utvikling og kompetansebehov i velferdsstaten
- Arbeide for å få på plass en finansieringsordning etter retten til utdanningspermisjon slik at retten blir reell for alle grupper, jf. arbeidsmiljøloven § 12-11
- Arbeide for gode rammevilkår og gode stipend- og låneordninger i Lånekassen, inkludert økt stipendandel og rentefrie ordninger. Stipend og studielån må utbetales for elleve av årets måneder
- Arbeide for at renten i Statens Lånekasse for utdanning må holdes lav og være politisk styrt
- Arbeide for å styrke de arbeidsplassbaserte tilbud innen fagopplæring og fagskole
- Arbeide med å følge opp, kvalitetssikre og tilrettelegge eksisterende og nye voksenopplæringsordninger
- Arbeide for at elever over 20 år skal ha samme rettigheter som yngre elever til å søke seg til offentlig videregående utdanning

- Arbeide for at dokumentert realkompetanse og faglig påbygging gir grunnlag for tilpasset og avkortet utdanning innenfor det aktuelle kompetanseområdet
- Arbeide for at de som går opp til fagprøven som praksiskandidater vurderes etter kriterier som er kjente, og som praktiseres likt over hele landet
- Arbeide for at fagopplæring i arbeidslivet styrkes og at rett til lærlingplass lovfestes
- Arbeide for at lærlinger likestilles med elever og studenter når det gjelder sosiale goder som rabatt på kollektive transportmidler o.l.
- Arbeide for å lovfeste at alle elever som har fullført og bestått tre års videregående opplæring eller fått fag-/svennebrev skal anses som generelt studieforberedte
- Arbeide for å anerkjenne barne- og ungdomsarbeiderfaget som en praktisk pedagogisk utdanning og som en del av det pedagogiske personale i barnehager, skole og SFO/ Aktivitetsskole
- Arbeide for å styrke forsknings- og utviklingsarbeid under utdanning
- Arbeide for å styrke og synliggjøre det offentlige fagskoletilbudet
- Arbeide for fullfinansiering av fagskoleutdanninger
- Arbeide for at faglig kompetanse opparbeidet i andre land anerkjennes og godkjennes

- Arbeide for gratis obligatorisk norskopplæring av god kvalitet for alle grupper minoritetsspråklige som kommer til Norge
- Arbeide for å utvikle økt bevissthet om egne holdninger blant medlemmer og tillitsvalgte, og legge til rette for etisk refleksjon på den enkelte arbeidsplass
- Arbeide for at arbeidsgiver tilbyr nødvendig kompetanseheving ved reformer, omorganisering og ved innføring og endring av utstyr og teknologi ved oppgaveløsning
- Arbeide for å styrke kvaliteten i karriereveiledningen og bidra til likeverdige tilbud for unge og voksne i alle livsfaser
- Arbeide for at ressursene til rådgivningstjenesten i grunnopplæringen må dobles
- Arbeide for økt adgang til Y-veien i alle fag, samt økt fokus på trinnløse utdanninger
- Arbeide for at det stilles krav om at bedrifter som utfører oppdrag for det offentlige skal være godkjente opplæringsbedrifter

Livslang læring handler om læring på alle områder, både formell utdanning og uformell læring gjennom skole, arbeid, sysselsettingstiltak, fritid, familieaktiviteter og frivillig arbeid. Den enkelte øker sine kunnskaper, ferdigheter og kompetanse, enten det er i et personlig, samfunnsmessig eller arbeidsrelatert perspektiv.

Livslang læring er et begrep som viser til en utvidet forståelse av hva læring er, hvor læring skjer og hva den enkelte trenger for å kunne lære. Læring i voksen alder er ofte nært knyttet til arbeidslivet. Det daglige arbeidet er i seg selv en viktig læringsarena. Fagforbundet skal være en pådriver i utviklingen av grunn-, etter og videreutdanningstilbud på alle nivå og vil arbeide for at den enkeltes faglige kompetanse skal nyttes best mulig av arbeidsgiver og i det enkelte arbeidsfellesskap. Kompetanseheving og egenutvikling skal gi utviklingsmuligheter på arbeidsplassen og økonomisk uttelling. Hver arbeidsplass må ha en godt kjent kompetanseplan utviklet i samarbeid med de ansatte og tillitsvalgte.

En nødvendig forutsetning for at alle kan ta del i denne utviklingen, er gode rammevilkår og gode stipend- og låneordninger i statens lånekasse for utdanning. Fagforbundet ønsker økt stipendandel og en politisk styrt, lav og forutsigbar studielånsrente. En ordning for dekning av livsopphold må også komme på plass for å realisere livslang læring.

Det er behov for flere lærling- og praksisplasser i offentlig og privat sektor. Det lokale apparatet som forvalter ordningene må styrkes, og forholdene må legges til rette for så vel elever og lærlinger, som for praksiskandidater eller privatiser. Fagforbundet krever økt fleksibilitet innenfor dagens ordninger, slik at alle grupper får den opplæring de behøver

og har krav på. For å få flere lærlingplasser kreves en aktiv og iherdig oppfølging av samfunnskontrakten som partene i arbeidslivet har undertegnet. Både offentlige og private virksomheter må pålegges å ta inn lærlinger. Fagforbundet vil styrke innflytelsen til arbeidslivets parter i fylkeskommunens arbeid med opplæring. Tilskuddet til lærebedrifter må økes og være likt for rettighetselever og ikke rettighetselever. Alle virksomheter som tar inn lærlinger, må gi en garanti for at veileder har den kompetansen som skal til for å sikre et godt faglig opplæringstilbud til lærlingen.

Fagforbundet vil styrke fag- og yrkesopplæringen, få på plass bedre yrkesveiledning og rådgivning på alle utdanningsnivåer og hindre frafall fra grunnopplæringen. Vi vil styrke kvaliteten i karriereveiledningen og bidra til likeverdige tilbud for unge og voksne i alle livsfaser.

Økt profesjonalitet og kompetanse må inn i yrkes- og utdanningsrådgivningen. Fagforbundet ønsker at det etableres et partnerskap for rådgivning hvor skole, NAV, partene i arbeidslivet og høyere utdanning involveres.

Fagskoletilbudene må videreutvikles slik at flere påbygninger på fagbrev kommer på plass. Utdanningssystemet må åpnes ytterligere for å etablere et mest mulig sømløst system. Fagskoleutviklingen for utdanninger på

videregående skoles nivå må vurderes, og der det er påbegynt et arbeid med fagstiger er det viktig at det fullføres.

Det må rettes en helt spesiell oppmerksomhet mot voksnes læring, både som et virkemiddel for sosial utjevning og økt trygghet og som tilgang på kvalifiserte arbeidstakere.

Partene i arbeidslivet er sentrale aktører når etter- og videreutdanningstiltak planlegges og settes i verk.

Myndighetene har ikke gjort nok for å sikre at voksne får oppfylt sine rettigheter til grunnopplæring, inkludert rett til opplæring i lesing, skriving og regning. Det er behov for gode og tilgjengelige systemer slik at alle med lite formell utdanning får mulighet til den grunnopplæring de trenger.

Den enkeltes behov må tas på alvor ved kartlegging.

Samfunnet må særlig komme de som har et opplæringsbehov på grunnopplæringens område i møte.

Livslang læring handler om utvikling av hele mennesket, og det handler om inkludering. Fagforbundet vil at det skal legges til rette for kompetanseheving i arbeidslivet og for de som er arbeidsledige.

Tillitsvalgte har en viktig rolle å fyller som rådgivere og veiledere. De kan motivere for opplæringstiltak.

Fagforbundets tillitsvalgte må også sikre at kompetanseutviklingsplaner kommer alle medlemmene til gode. En

ordning med kompetansetillitsvalgte vil være et sentralt mål.

Det er etablert en rett til dokumentasjon og verdsetting av realkompetanse, og det er mulig med opptak til høyere utdanning på grunnlag av realkompetanse. Retningslinjene kan bidra til en mer enhetlig praktisering av ordningen med realkompetansevurdering i hele landet. Fagforbundet vil arbeide for bedre dokumentasjon av realkompetanse ervervet i arbeidslivet. Muligheter og verktøy må gjøres bedre kjent og være tilgjengelige for både arbeidstakere, arbeidssøkende og virksomheter. Forholdene må legges til rette slik at arbeidslivet kan nyttiggjøre seg utdanning og arbeidserfaring som arbeidstakere med utenlandsk bakgrunn har. Fagforbundet vil ta initiativ overfor sentrale myndigheter for å forenkle regelverket for godkjenning av utenlandsk utdanning.

Det er et uttrykt mål at flere skal stå lenger i jobb og færre skal utstøtes, og da blir det et felles samfunnsansvar å tilby befolkningen en solid kompetanseutvikling fra barndom til alderdom. Livslang læring er ikke en rekke av enkelttiltak, men en naturlig del av den enkeltes liv i samfunn og arbeid.

Arbeidsmiljø

Fagforbundet vil:

- Arbeide for at opparbeidede rettigheter i arbeidsmiljøloven forsvares, videreføres og styrkes
- Arbeide med å følge opp og styrke avtalen om et inkluderende arbeidsliv
- Arbeide for et arbeidsliv som hindrer utstøting
- Arbeide for en arbeidslivsreform hvor fordeling, miljømessige, sosiale og økonomiske standarder er likeverdige
- Arbeide for å styrke arbeidet med helse, miljø og sikkerhet (HMS)
- Arbeide for en lovfesting av bedriftshelsetjeneste for alle arbeidstakere, og at bedriftshelsetjenestens rolle i virksomhetenes forebyggende arbeid styrkes
- Arbeide for å forebygge fysiske og psykiske belastningsskader og – lidelser, og at disse anerkjennes som yrkesskade/sykdom i folketrygden
- Arbeide for nulltoleranse av, og motvirke alle former for diskriminering, mobbing og trakassering i arbeidslivet
- Arbeide for at verneombud og hovedverneombud gis bedre vilkår for å utføre sitt arbeid
- Arbeide for å opprette regionale verneombud i bransjer hvor de fleste bedrifter ikke har verneombud. De må ha samme myndighet og makt som lokale verneombud

- Arbeide for at alle arbeidsplasser miljøsertifiseres, og at det ytre miljø blir en del av arbeidsmiljøutvalgenes oppgaver
- Arbeide for at bestemmelsene i Arbeidsmiljøloven som omhandler varsling må tydeliggjøres og følges opp, slik at varsler blir tilstrekkelig ivaretatt
- Arbeide for at kontanthåndtering på kollektive transportmidler opphører

Lovgivningen for arbeidslivet skal fastlegge rammene for et godt arbeidsmiljø, som også ivaretar den sosiale og velferdsmessige utviklingen i samfunnet. Dette innebærer forbedringer som er tilsvarende eller bedre enn dagens arbeidsmiljølov, og at svekkede rettigheter gjenopprettes. Det er spesielt viktig at lovverket hindrer misbruk av overtid, natt- og helgearbeid. Grunnbemanningen må styrkes, og være et vurderingstema i HMS-arbeidet.

Mellom staten og partene i arbeidslivet er det inngått en avtale om inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen). Avtalen forutsetter at regjeringen ikke fremmer forslag om endringer i dagens sykelønnsordning. Alle har krav på tilrettelegging for å kunne opprettholde tilknytningen til arbeidslivet og hindre utstøting. Det skal legges vekt på den enkelte arbeidstakers muligheter og forutsetninger. For å oppnå økt sysselsetting av personer med redusert

funksjonsevne må det tilstrebes universell utforming av alle arbeidsplasser.

Fagforbundet mener det er behov for en arbeidslivsreform som bedre ivaretar samspillet mellom arbeidslivet og et godt familieliv, og som verdsetter arbeidstakernes realkompetanse og kompetanseutvikling i et livsløpsperspektiv.

Unge arbeidstakere og lærlinger skal sikres en god start på arbeidslivet, og sikres god og målrettet HMS opplæring for å begrense det økende antallet yrkesskader hos unge arbeidstakere.

Arbeidsmiljøloven må endres slik at trossamfunn ikke lenger kan diskriminere kvinner og homofile ved ansettelser.

For å skape et bedre arbeidsmiljø er det nødvendig å intensivere informasjons- og skoleringsarbeidet, særlig på det psykososiale området. Det er nødvendig å øke kunnskapsnivået om problemstillingene og virkemidler, for både ledere og ansatte. Det må i tillegg utvikles nye virkemidler. Verneombud og hovedverneombud skal gis bedre arbeidsvilkår for å utføre sitt arbeid, blant annet gjennom frikjøp, praktisk tilrettelegging og nødvendig opplæring utover 40-timerskurset.

Helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet er et forsømt område på mange arbeidsplasser. Dette må endres ved at internkontrollen prioriteres på arbeidsplassene, også når det gjelder innleide firmaer. God internkontroll er et virkemiddel for å oppnå et godt arbeidsmiljø, og dermed for å redusere sykefraværet. Ulovlige og uetiske forhold på arbeidsplassen må vies økt oppmerksomhet, og virksomhetene må følge opp påbudet om å legge til rette for varsling.

Belastningsskader blir ofte framkalt av dårlig arbeidsmiljø, overbelastning og mangelfulle tekniske hjelpemidler. Slike forhold finnes i stor grad på kvinnedominerte arbeidsplasser der forebyggende tiltak ikke prioriteres. Den beste måten å løse dette på, er gjennom forebyggende tiltak i et samarbeid mellom de ansatte, arbeidsgiveren og bedriftshelsetjenesten. Slike tiltak må også ses i sammenheng med økt kontroll og innflytelse over egen arbeidssituasjon.

Vold er for mange yrkesgrupper et økende problem som kan føre til uførhet. Arbeidet med å sikre alle en trygg arbeidshverdag fri for trusler og vold må intensiveres. Risikofyllt arbeid skal begrenses, og kravet om risikovurdering og avviksrapportering må følges opp som en del av HMS-arbeidet. I arbeidssituasjoner med høy risiko for vold og trusler må det stilles krav om tilstrekkelig bemanning, riktig kompetanse og bruk av tekniske hjelpemidler for å øke sikkerheten.

Virksomhetenes påvirkning på det ytre miljøet gjør det nødvendig å styrke av lovverket og bestemmelsene om HMS, så dette blir en del av arbeidsmiljøutvalgenes oppgaver og ansvar. Fagforbundet mener det er nødvendig at virksomhetene tar ansvar for en bærekraftig utvikling også i miljøspørsmål, og at dette også er viktige faktorer for å skape en sunn og levedyktig virksomhet.

Velferd

Fagforbundet vil:

- Arbeide for at helse- og sosialsektoren forblir offentlig finansiert og drevet, med høy kvalitet og forsvarlig grunnbemanning
- Arbeide for at tannhelsetjenesten innarbeides i den totale helsetjenesten, og finansieres av det offentlige
- Arbeide for at NAV sidestiller hjelpemidler ved nedsatt syn og hørsel, på lik linje med øvrige hjelpemidler som finansieres av det offentlige
- Arbeide for å sikre barn og unge gjennom å styrke det forebyggende arbeid, og å sikre et offentlig barnevern med tilstrekkelig kapasitet og tjenester av god kvalitet
- Arbeide for å bekjempe fattigdomsutviklingen og forsvare retten til et verdig liv og anstendige levevilkår
- Arbeide for å fjerne avgifter, gebyrer og egenandeler på

velferdstjenester

- Arbeide for å forsvare sykelønnsordningen og sykemeldtes oppsigelsesvern, og endre folketrygdlovens bestemmelse om friskmelding til arbeidsformidling
- Arbeide for et mer rettferdig skattesystem som utjevner forskjeller
- Arbeide for at overgangsordningene mellom sykelønn, attføring, rehabilitering og uføretrygd bedres
- Arbeide for at tiltakene i perioden med arbeidsavklaringspenger styrkes
- Arbeide for at alle, uavhengig av lønnsnivå og stillingsstørrelse, skal omfattes av lov eller avtalefestede tjenestepensjoner og AFP på omlag to tredjedels inntekt. Det forvaltes i kollektive fellesordninger med kjønns- og aldersnøytral finansiering
- Arbeide for å forsvare og videreutvikle en offentlig folketrygd som fundament for framtidens pensjon med omlag to tredjedels inntekt.
- Arbeide for å styrke offentlig sektors økonomi
- Arbeide for at alle får et fullverdig helse- og omsorgstilbud uavhengig av alder, bosted og økonomi
- Arbeide for at alle med rus- og psykiatrilatererte lidelser får et raskt og verdig behandlingsopplegg
- Arbeide for at spesialisthelsetjenesten igjen kommer under sterkere demokratisk styring og reell folkevalgt kontroll

- Arbeide for en nasjonal sykehjemsreform, som sikrer at kommunene kan ivareta sitt ansvar for full sykehjemsdekning
- Arbeide for en mer forpliktende kvalitetsforskrift i eldreomsorgen
- Arbeide for en sosial boligpolitikk gjennom sterkere statlig styring og økte tilskuddsordninger for bygging av ikke-kommersielle boliger
- Arbeide for en nasjonal minstenorm for sosialhjelp til livsopphold som bygger på Statens Institutt For Forbruksforskning (SIFO) sin standard
- Arbeide for offentlig eierskap og folkevalgt kontroll med samfunnets infrastruktur
- Arbeide for at gravferd blir et offentlig ansvar og at det gis gravferdsstøtte i tråd med reelle kostnader
- Arbeide for at kremasjon blir et tilgjengelig og likeverdig tilbud i hele landet
- Arbeide for at barnetrygden må fortsette som universell ordning
- Arbeide for at barnetrygden ikke skal medberegnes i inntektsgrunnlaget for sosialhjelpsmottakere
- Arbeide for å sikre muligheten til å motta uføretrygd fra NAV med en uføregrad under 50%
- Arbeide for at asylmottak skal være et offentlig anliggende, både i forhold til drift og eie

Helse-, sosial- og omsorgstjenestene er sammen med folketrygden, sykelønnsordningen, tjenstepensjon og retten til utdanning, bærebjelker i velferdsstaten. Disse velferdsordningene må helt og holdent være et offentlig ansvar. I tillegg mener Fagforbundet at tannhelsetilbudet må gjøres likeverdig, døgnbemannet og uavhengig av bosted, og finansieres som helsetjenesten for øvrig. Forbundet mener at de velferdspolitiske målsettingene, herunder prioritering av de svakest stilte, og et likeverdig tilbud for alle, ikke kan oppnås når helse- og sosialtjenestene drives av private aktører med fortjeneste som målsetning. Intensjonen i vedtatt lov om krisesentertilbud i kommunene må følges opp, og det må sikres at tilbudet blir likeverdig for både kvinner, barn og menn.

Barneverntjenesten må tilføres tilstrekkelige ressurser og kompetanse, slik at utsatte barn og unge får en velferd og utvikling på linje med andre barn. Vilåarene for fosterforeldre og fosterbarn i kommunal sektor må bedres.

Trygge velferdsløsninger bidrar ikke bare til rettferdig fordeling, men forebygger og demper sosiale og etniske motsetninger, kriminalitet, vold og konflikter.

For at menneskeverd og den enkeltes integritet skal bli ivaretatt på en fullverdig måte, og for å bekjempe

fattigdommen, må det innføres nasjonale minstestandarder på sentrale velferdsordninger. Satsen for barnetrygd har vært uendret over mange år. Barnetrygden må økes betraktelig, og på lik linje med andre trygdeytelser reguleres i henhold til grunnbeløpet i folketrygden.

Fagforbundet er imot egenbetalingsordninger på helse- og omsorgstjenester. Slike ordninger bidrar til en usosial profil, og strider mot prinsippet om lik rett til tjenester. Den kraftige økningen i egenbetaling på viktige velferdstjenester må reverseres, og på sikt fjernes.

Sykelønnsordningen er et kjerneelement i den norske velferdsstaten. Det er derfor en prioritert oppgave for Fagforbundet å arbeide for at dagens sykelønnsordning opprettholdes og styrkes. Langvarig sykefravær som følge av alvorlig sykdom må ivaretas spesielt.

Skattesystemet er nøkkelen til rettferdig fordeling, og det viktigste virkemiddel politikerne har til rådighet for å utjevne inntektsforskjeller. En rettferdig beskatning er en forutsetning for velferdsstaten, og for å sikre offentlig sektor en økonomi som gjør det mulig å løse de oppgaver sektoren er satt til å ivareta. Skattesystemet må ikke svekke inntektsgrunlaget for fellesskapet, men sørge for en mer rettferdig fordeling av skatt etter inntekt og formue.

Bedring av overgangsordningene mellom de ulike trygdeordningene vil bidra til at den enkelte, uavhengig av sykdom, funksjonshemming og sosiale forhold, gis mulighet til deltakelse i samfunnet på linje med den øvrige befolkning. Intensjonen med folketrygden er å sikre alle mot inntektsbortfall ved sykdom, skade eller arbeidsledighet. Uføretrygden må ikke svekkes. Uførepensjonistene må ikke rammes av levealdersjusteringen. De må fortsatt skattes som pensjonister, og få beholde sitt behovsprøvde barnetillegg.

Fagforbundet er sterkt imot markedstenkningen i offentlig sektor. Folketrygden formidler kollektive verdier og samhold i befolkningen, og må fortsatt være bærebjelken i velferdsstaten. Fagforbundet vil etter pensjonsreformen holde fast ved betydningen av en god pensjonsordning i offentlig sektor og sikre en avtalefesting av pensjon i fremtiden. Ordningen må minst bevare ytelsesnivået på dagens nivå i tjenstepensjons – og AFP- ordningen basert på prinsippordningen i bruttopensjonsordningen. Det må spesielt fokuseres på konsekvenser og løsninger for de som ikke oppfyller vilkårene ved 62 år etter at ny privat AFP ble innført. Finansieringen må være kjønns- og aldersnøytral.

Fagforbundet arbeider for å styrke offentlig sektors økonomi, slik at alle landets innbyggere uavhengig av

bosted og økonomi får ivaretatt sine behov. Kommuneøkonomien er i de senere årene blitt vesentlig styrket og tjenestetilbudene utbygget, men økonomien er fortsatt for stram i forhold til behovene.

En stram kommuneøkonomi øker presset mot både tjenestetilbud og ansatte, og gjennom dette økte muligheter for mer anbud, konkurranseutsetting og privatisering. Resultatet blir høyere sykefravær, med økt utstøting og flere uføretrygdede. Fagforbundet krever derfor fortsatt en forpliktende økonomisk opptrappingsplan som trygger kommuneøkonomien, tjenestetilbudet og de ansatte i tiden fremover.

Fagforbundet arbeider for en sterkere nasjonal styring med spesialisthelsetjenesten. Sykehussektoren må tilbake til folkevalgt styring og demokratisk kontroll. Styrene i helseforetakene må bestå av politisk valgte representanter og representanter fra arbeidstakerorganisasjonene. Med hensyn til samhandlingsreformen er en lokal forankring av styrerepresentantene spesielt viktig med tanke på de oppgavene som skal løses. Foretaksorganiseringen må skiftes ut med forvaltningsstyring.

Økonomistyringssystemet må endres. Regnskapslovens prinsipper må erstattes med budsjett- og regnskapssystem

utviklet for offentlig virksomhet. Innsatsstyrt finansiering (ISF- stykkpris) må reduseres til et minimum. Forbundet krever en forpliktende plan for å sikre et likeverdig tilbud til alle, og en avklaring når det gjelder framtidig sykehusstruktur. En forpliktende handlingsplan for sykehusaktiviteten sammen med klare retningslinjer for lokalsykehusene er nødvendig for å videreføre et kvalitativt godt helsevesen. Fagforbundet vil arbeide for at bevilgningene til spesialisthelsetjenesten står i samsvar med de oppgaver og tjenester som skal utføres. Lokalsykehusene med akuttberedskap er nødvendig for å opprettholde levedyktige lokalsamfunn. Distriktpolitikk og næringspolitikk er uløselig knyttet sammen, og er grunnleggende forutsetninger for en bærekraftig samfunnsutvikling. Gode styringsmuligheter er en forutsetning, sterkere politisk styring er helt nødvendig. Fagforbundet krever bedre samhandling i helsesektoren, og politiske føringer som sørger for at det totale helse- og omsorgstilbudet koordineres, styres og integreres nærmest mulig befolkningen. Kvalitetsstandarder og god tilgjengelighet må stå i sentrum.

Samhandlingsreformen må sørge for at Nasjonal helseplan blir et forpliktende styringsredskap som ivaretar behovet for en desentralisert sykehusstruktur, gode samhandlings-systemer, prioritering av rehabilitering, fullgode koordinerte tilbud i rusomsorgen og i psykiatrien, vektlegging av

det forebyggende arbeidet for bedre helse, og en hjemmebasert omsorg tilpasset reelle behov.

Kvalitetsforskriftene i eldreomsorgen må gjøres mer forpliktende. Kommunene må innarbeide eldresentre/velferdsentrene som en del av det totale tjenestetilbudet. De prehospitale tjenestene må tilbakeføres og drives av det offentlige gjennom spesialisthelsetjenesten.

Boligpolitikken er en del av fordelings- og velferdspolitikken, og alle har rett til et sted å bo. Situasjonen på boligmarkedet for ungdom og ressursvake grupper blir stadig vanskeligere, og situasjonen er alvorlig. Fagforbundet vil arbeide for at staten, blant annet gjennom Husbanken legger til rette for økt boligbygging. Kommunene må pålegges å utarbeide egne boligplaner, og sikre lettere tilgang på boligtomter. BSU-ordningen må utvides, det samme gjelder startlånordningen i kommunene slik at unge i etableringsfasen får en reell mulighet til å komme inn på boligmarkedet. Det må bygges flere ikke-kommersielle utleieboliger med hjelp av offentlig støtte, som forvaltes av kommuner og ikke-kommersielle aktører. Fagforbundet vil arbeide for at det igangsettes subsidierte boligprosjekter gjennom boligkooperasjonen som åpner for rimelige innskuddsleiligheter som kan bebos et begrenset antall år, og som må selges tilbake til kooperasjonen på

bestemte betingelser. Det må bygges minimum 3000 nye studentboliger årlig inntil behovet er dekket. Fagforbundet bør arbeide for en endret, sosial og nasjonal eiendomsbeskatning som reduserer faren for boligkrakk, motvirker spekulasjon i boligmarkedet og sørger for omfordeling og at alle har mulighet til å skaffe seg bolig. Den skattemessige favoriseringen av bolig som investeringsobjekt bør reduseres. Formålet med en endret, sosial og nasjonal eiendomsskatt er ikke å belaste eiere av alminnelig bolig. Eiendomsskatten må derfor ha et bunnfradrag som svarer til en alminnelig bolig, ut fra lokale forhold. Det bør gis adgang til å beskatte bolig nummer 2, 3 og 4 (sekundærbolig) til høyre takst enn bolig nummer 1 (primærbolig).

Gode og tilstrekkelige offentlige ordninger som sikrer den enkeltes rett til hjelp i vanskelige personlige situasjoner og ved kriser, utgjør en sentral del av velferdssamfunnets sosiale sikkerhetsnett. Fagforbundet mener Norge skal benytte 60 prosent av medianinntekt (vektet gjennomsnitt) gjennom et år for å definere fattigdom.

Nivået på sosialhjelpen må være tilstrekkelig og forutsigbar for mottakerne, og både innføring av en felles minstenorm og økning av satsen er nødvendig. Inntektssikringen for de som har et mer varig behov for ytelser må løses på annen måte enn ved sosialhjelp.

Norges flyktningepolitikk må bygge på velferdssamfunnets humane verdier, og asylsøkere må sikres en rask og human behandling av sine søknader, og gode mottaksforhold. Dette innebærer at kvaliteten på mottakene må bedres, og at kvinner og barn beskyttes mot overgrep og trakassering. Tilbudet og bemanningen må tilpasses beboergruppen, og ivareta den enkeltes behov for tjenester. Det må sikres rammer som gjør dette mulig, og som igjen fører til at man reduserer problemene med etablering av mottak, bosetting og samordning med førstelinjetjenesten. Mottaksdrift skal være et offentlig anliggende, både i forhold til drift og eie.

Asylsøkere og personer som på ubestemt tid må oppholde seg i landet selv om de har fått avslag på asyl, bør innvilges arbeidstillatelse og tilbys sysselsettingstiltak, slik at de kan forsørge seg selv i et verdig og legalt arbeidsliv. Papirløse arbeidstakere blir i økende grad utnyttet som billig arbeidskraft av useriøse arbeidsgivere. Fagforbundet vil arbeide for at det opprettes et informasjonscenter som skal bistå og verne denne gruppen arbeidstakere som ikke gis faglige og grunnleggende rettigheter i samfunnet. Fagforbundet må vise solidarisk støtte til en sårbar gruppe i det norske samfunnet

Oppvekst

Fagforbundet vil:

- Arbeide for å forsvare, styrke og utvikle den offentlige fellesskolen
- Arbeide for gratis skolegang og gratis oppdatert læremateriell for alle i grunn- og videregående opplæring, også lærlinger og praktikanter
- Arbeide for en kvalitativ god helhetlig skoledag med måltid, leksehjelp og fysisk aktivitet
- Arbeide for at det settes i gang flere prosjekter med en mer helhetlig skoledag
- Arbeide for å sikre at lærebøker, inkludert lydbøker, på bokmål, nynorsk og samisk er på plass før skolestart
- Arbeide for at alle barn tilbys svømmeundervisning, med mål om at alle skal bli svømmedyktige
- Arbeide for kvalitetskriterier, nasjonale normer og lovfestet bemanningsnorm i barnehager og SFO/ Aktivitetsskoler
- Arbeide for lovfestet rett til gratis skolefritidsordning og barnehage for alle
- Arbeide for at opptak i barnehage må følge reglene for avvikling av betalt foreldrepermisjon, slik at barnehageplass er tilgjengelig når behovet er der
- Arbeide for at den nye «Barnas arbeidsmiljølov» som er inntatt i opplæringsloven også skal omfatte barnehagene

- Arbeide for lovfesting av gratis fritidstilbud til barn og ungdom som et kommunalt ansvar
- Arbeide for helårsåpne SFO/Aktivitetsskoler
- Arbeide for at sosiallovgivingen regulerer oppsøkende og forebyggende ungdomsarbeid
- Arbeide for nulltoleranse for mobbing, og for at alle kommuner blir part i «Manifest mot mobbing»
- Arbeide for at barnehage/SFO/Aktivitetsskole/skole gis nok ressurser for å ivareta barn med ekstra behov og utfordringer

Barn og unges medvirkning må sikres i alle kommuner, gjennom ungdomsråd og/eller andre egnende organer.

Grunn- og videregående skole må være et offentlig ansvar som gir likhet for alle i det norske samfunn uansett religion, etnisk bakgrunn og tilhørighet. Økt oppmerksomhet omkring det norske utdanningssystemet er avgjørende for en videre utvikling av velferdsstaten. For å redusere forskjeller i samfunnet, er det viktig at alle er sikret tilgang på gode læringsarenaer, som oppdaterte skolebibliotek. Det norske utdanningssystemet skal være fritt for profit.

Fagforbundet vil styrke den offentlige fellesskolen, og krever full offentlig finansiering av skolen. Dette gjelder også for lærlingene. Det må være god styring av de offentlige tilskudd innen oppvekstsektoren.

For Fagforbundet er det viktig å påvirke barnehagens og grunnopplæringens utvikling (opplæring på grunnskolens og den videregående skoles område) i tråd med forbundets prinsipper og verdier.

I et likestilt arbeidsliv der kvinner og menn deltar på lik linje, må behovet for å kombinere arbeid og omsorg ivaretas. Dette krever full barnehagedekning og bedre muligheter til å organisere egen arbeidstid. Barnehagen skal være en viktig og positiv arena for barns utvikling og oppvekst. Et godt kvalitativt barnehagetilbud åpner også for foreldrenes mulighet til yrkesdeltakelse. Like rettigheter og plikter for begge kjønn må også gjelde ved omsorg for barn.

Barn og ungdom skal ha trygge oppvekstvilkår i et miljø uten vold og trusler, med kvalitativt gode tilbud i barnehage, skolefritidsordning og skole. Fagforbundet mener at både skolefritidsordning og skole må være mangfoldige med et personale med allsidig erfaring og utdanningsbakgrunn. Alle barn har krav på en tilpasset opplæring, og en mer praksisrettet undervisning vil bidra til at flere fullfører videregående skole.

SFO/Aktivitets-skole skal være et gratis helårstilbud til alle, uavhengig av bosted, antall barn i skolekretsen og av den

enkelte kommunes økonomi. En helhetlig skoledag skal ivareta hele barnet, hele dagen, øke barns læringsutbytte og utjevne sosiale forskjeller. En helhetlig skoledag ivaretar det faglige og det sosiale læringsutbyttet til elevene.

Å forebygge at unge mennesker utvikler problemer, er både menneskelig og samfunnsøkonomisk lønnsomt. Til tross for dette nedprioriteres forebyggende arbeid. Dette må derfor lovfestes i sosiallovgivningen.

Helsefremmende arbeid er å satse på trygge oppvekstvilkår for alle. Barn, elever og voksne skal være sikret et godt fysisk og psykisk arbeidsmiljø gjennom egne rettigheter. Fagforbundet vil styrke den offentlige fellesskolen, og krever full offentlig finansiering av skolen. Barn og unge skal ha tilgang til gratis og kvalitativt gode fritidstilbud, med kompetente voksne og trygge rammer. Fritidstilbud til ungdom må ikke brukes som salderingspost i offentlig budsjetter, men være en selvfølgelig del av kommunenes kulturtilbud. Det må stilles krav til innhold og kompetanse i disse tiltakene.

Næring og sysselsetting

Fagforbundet vil:

- Arbeide for arbeid til alle
- Arbeide for flere stillinger for arbeidstakere med utdanning fra videregående skoles nivå i kommune- og spesialisthelsetjenesten
- Arbeide for bedre tilpasning av arbeidslivet til den enkeltes yteevne
- Arbeide for å bedre funksjonshemmedes mulighet til å delta i arbeidslivet
- Arbeide for at all ungdom under 25 år skal ha rett til jobb, utdanning eller kompetansegivende opplæring innen en arbeidsledighetsperiode på 3 måneder
- Arbeide for å bedre ungdommens situasjon som lærlinger, arbeidssøkende og arbeidstakere
- Arbeide for at ordningen med utdanningsvikariater bygges ut
- Arbeide for økt rekruttering og integrering av arbeidstakere med minoritetsetnisk bakgrunn i arbeids- og organisasjonsliv
- Arbeide for at offentlig sektor blir en viktig motor i det næringspolitiske utviklingsarbeidet, og for et større kommunalt engasjement i sysselsettingspolitikken
- Arbeide for å trygge eksisterende arbeidsplasser gjennom en aktiv distriktpolitikk

- Arbeide for at det blir utviklet nærings- og sysselsettingsplaner i kommunene i samarbeid med lokalt næringsliv
- Arbeide for en helhetlig forvaltning av nordområdene
- Arbeide for en dagpengeordning som gir insentiver til både arbeid og kompetansegivende opplæring
- Arbeide for en styrking av NAVs forutsetninger, ressurser og kompetanse
- Arbeide for at kun nødvendig arbeid skal utføres på søndager, med begrensede åpningstider
- Arbeide for en politikk som opprettholder en høy sysselsetting og i nedgangstider ha en aktiv motkonjunkturpolitikk

I et samfunn er arbeid til alle det beste fordelingspolitiske virkemidlet. Arbeidslivet er i rask endring, og kravene til kompetanse utfordres og endres. Mange støtes ut på grunn av at det stilles for høye krav, samtidig som det er en utfordring å skaffe nok arbeidskraft. Det er viktig at det rekrutteres kompetent og allsidig arbeidskraft til alle sektorer, for å sikre kvalitet på tjenestene. Det må iverksettes målrettet kompetanseheving for den enkelte arbeidstaker, og arbeidsmarkedet må åpnes for alle grupper, både unge og eldre. Realkompetanse må tillegges vekt på samme måte som formell utdanning. Både offentlige og private virksomheter har et ansvar for å sikre arbeidstakerne trygghet for arbeid og inntekt ved å tilby faste vikarer og andre som utfører arbeid av varig karakter fast ansettelse.

Arbeidslivet må tilpasses den enkeltes behov og forutsetninger. Samfunnets beste mulighet ligger i at alle får utvikle seg og bli verdsatt, uavhengig av hvilken plass de har i arbeidslivet. Det må være mulighet for erfarings- og kunnskapsoverføring mellom ulike grupper på arbeidsplassene. Mange unge mangler teoretisk kompetanse, og tilegner seg kunnskap og erfaring gjennom pratisk arbeid. Andre kommer ut i arbeidslivet med en lang teoretisk utdanning, men mangler arbeidserfaring. Terskelen for å komme inn i arbeidslivet må senkes, slik at ingen gruppe blir ekskludert fra å gjøre viktig arbeid i samfunnet. Ansatte og arbeidsgiver må samarbeide om å tilrettelegge arbeidsoppgaver og arbeidsmiljø på den enkelte arbeidsplass. Det vil være særlig viktig å arbeide med tiltak for personer som ikke har full yteevne. Det skal utformes en egen seniorpolitikk, og all ungdom under 25 år skal ha rett til jobb, utdanning eller kompetansegivende opplæring. Arbeidsledigheten blant ungdom er høy, og det er viktig at en slik garanti iverksettes i løpet av de tre første månedene som arbeidsledig.

Offentlige og private virksomheter må gjennom lov, og med henvisning til opplæringsloven, forpliktes til å ta inn lærlinger. Fagforbundet vil ta initiativ til å få spørsmålet om en lovforpliktelse nærmere utredet. I de tilfeller det er behov for å gjennomføre læretiden i kombinasjon mellom

private og kommunale virksomheter, må kommunene ta et spesielt ansvar. Det må tas spesielle hensyn til lærlinger ved nedbemanningsprosesser, slik at disse kan få fullført sitt utdanningsløp.

Det norske samfunnet er bredere kulturelt sammensatt enn tidligere. For samfunnet som helhet, på arbeidsplassene og i organisasjonslivet, må det legges til rette for at personer med minoritetsetnisk bakgrunn får delta i samfunnsutviklingen på lik linje med andre. Det etniske mangfoldet må styrkes.

Mange arbeidssøkere med minoritetsetnisk bakgrunn har store problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet. Det er nødvendig å få på plass et system for godkjenning av utenlandsk kompetanse. Arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner må legge forholdene til rette for en holdningsendring når det gjelder fordommer knyttet til personer med minoritetsetnisk bakgrunn, og arbeide mot diskriminering. Arbeidsgiver skal sørge for at alle arbeidstakere skal ha den nødvendige språkopplæring for at de skal kunne utføre sitt arbeid på en forsvarlig måte. Fagforbundet mener det er viktig med gratis, obligatorisk norskopplæring av god kvalitet for minoritetspråklige på arbeidsmarkedet.

Arbeidet må styrkes

Kommuner og fylkeskommuner er sentrale styringsverktøy, ikke bare for velferdsordninger, men også for sysselsetting og regional fordeling. Mer sentralstyring og økende markedsrett utgjør en trussel mot levedyktige distrikter, og en demokratisk og bærekraftig utvikling. Det er også nødvendig med en sterkere regulering av finansmarkedet for å hindre spekulasjonsøkonomi, som gir en negativ innvirkning på sysselsetningen.

For å nå målet med arbeid til alle er det viktig at kommunene engasjerer seg mer i sysselsettingspolitikken. Kommunene bør utarbeide nærings- og sysselsettingsplaner som bygger på situasjonen i den enkelte kommune eller region. I den blandingsøkonomien som det norske samfunnet bygger på, er det et gjensidig avhengighetsforhold mellom offentlig og privat virksomhet. Næringslivet bør utvikles ut fra de lokale forutsetningene. Dette bør de kommunale nærings- og sysselsettingsplanene ta opp i seg.

En aktiv næringspolitikk for å sikre verdiskapning, bosetting, arbeidsplasser og en bærekraftig utvikling er avhengig av et stort engasjement fra ulike aktører, og det må være et mål at offentlig sektor blir en viktig motor i det næringspolitiske utviklingsarbeidet. Statens næringsnøytralitet må erstattes av en politisk styrt næringsutvikling gjennom folkevalgte demokratiske beslutningsorganer.

Utviklingen av nordområdene krever en offensiv distriktspolitikk. Det potensial som ligger i fiskerier, sjømatproduksjon, forskning og utvikling fra havet knyttet til bioteknologi samt fra landbruk, skogbruk, bergverk og mineralutvinning, er viktige både for bosetting og en bærekraftig næringsutvikling. En miljømessig tilrettelagt infrastruktur med gode transportløsninger til havs, i luften og på land er viktige elementer for å ivareta lokale, så vel som nasjonale næringsinteresser. Fagforbundet skal bidra til at staten pålegges og sørge for at alle innbyggere får adgang til bredbånd i sine boliger, uavhengig av hvor de bor.

Innbyggere i strøk med mindre befolkningstetthet må også kunne nyte godt av de muligheter ny teknologi gir befolkningen i byer og tettbygde strøk. Utvikling av nordområdene gjennom en aktiv sentral politikk må sikre distriktene og områdene lokalt tilgangen på tilskudd og ivaretagelse av ressurser. Det er en nasjonal politikk, med lokal forankring og lokal foredling som er målet. Samspillet mellom næringsutvikling, landbruk og matproduksjon må være en viktig del av en levende distriktspolitikk.

Offentlig sektors rolle og ansvar i en demokratisk styrt utvikling på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå må tydeliggjøres på en måte som også ivaretar hensynet til lokalbefolkningens tilgang til ressursene, sosial og økonomisk utjamning, likestilling og urfolkets rettigheter, slik de er beskyttet i nasjonal og internasjonallovgivning.

I det gjensidige avhengighetsforholdet mellom kommune og lokalt næringsliv, bør det utprøves ulike modeller for hvordan samspillet kan utvikles for å skape de gode lokal-samfunnene. Det må arbeides med å utforme kommunale tjenestetilbud i forhold til næringslivet, for eksempel i form av offentlige servicekontorer.

Arbeidsformidling er en viktig del av sysselsettingen. Fagforbundet mener dette er et offentlig ansvar og forutsetter at NAV har de nødvendige forutsetninger for å forvalte arbeidet.

Kvalitet på offentlig finansierte tjenester

Fagforbundet vil:

- Arbeide for en forpliktende økonomisk opptrappingsplan for offentlig sektor, og for at arbeidstakerorganisasjonene involveres i konsultasjonsordningen for å sikre trepartssamarbeidet i alt omstillings-, tjeneste-, og kvalitetsutviklingsarbeid fremover
- Arbeide for at det opprettes et nasjonalt senter med basis i erfaringene fra de ulike partssamarbeidsprogrammene
- Arbeide for kvalitativt bedre, og mer tilgjengelige offentlige tjenester

- Arbeide for å styrke samarbeidet med brukerorganisasjoner
- Arbeide for å sette tillitsvalgte i stand til å mestre utfordringene og ivareta medlemmene
- Arbeide for å ta initiativ til gode utviklingsprosesser
- Arbeide for å rekommunalisere offentlige tjenester som allerede er konkurranseutsatt og/eller privatisert
- Arbeide mot konkurranseutsetting, anbud, utskilling og privatisering av offentlige tjenester
- Arbeide for at administrative oppgaver ikke går på bekostning av oppgaver knyttet til den enkelte bruker
- Arbeide mot bruken av styringsmodeller fra privat næringsliv i offentlig tjenesteyting
- Arbeide for økt fokus og innsats på forskning, fagutvikling og utdanning på alle nivåer
- Arbeide for å styrke tilstedeværelsen av beredskapstjenestene i kommunene

Kommune- og sykehusøkonomien er for stram. Dette kombinert med sterke markedskrefter som ønsker å overta større deler av offentlig virksomhet skaper grunnlag for konkurranseutsetting, privatisering og utskilling av tjenester. Resultatet blir konkurranse på de ansattes lønns, pensjons- og arbeidsvilkår, tjenestene som innbyggerne mottar blir dårligere, og de ansattes kompetanse forringes. Fagforbundet ønsker en rettferdig økonomisk

rammefordeling som ivaretar så vel de skattesterke som de skattesvake kommunene. For å ivareta en god utvikling i alt omstillings-, tjeneste- og kvalitetsutviklingsarbeid i tiden fremover er det avgjørende at den offentlige økonomien sikres gjennom en forpliktende økonomisk opptrappingsplan, og at trepartssamarbeidet utvikles ved at arbeidstakerorganisasjonene involveres fullt ut i konsultasjonsordningen med staten.

Forbundet har utviklet modellkommunemetodikken og kan vise til gode resultater. Metodikken viser at alternativet til konkurranse er samarbeid. Nøkkelen ligger i et likeverdig trepartssamarbeid mellom politisk ledelse, administrativ ledelse og arbeidstakerorganisasjonene. Samarbeidet gir den enkelte arbeidstaker trygghet for jobb og lønn. Til gjengjeld bidrar den enkelte positivt i prosessene med å utvikle arbeidsplassen. Resultatet er større måloppnåelse, bedre økonomisk styring, bedre arbeidsmiljø og kvalitetsheving av tjenestene. Forbundet vil fortsette arbeidet med å få flere kommuner og andre virksomheter til å ta i bruk modellkommunemetodikken. Arbeidet basert på erfaringene fra Saman om ein betre kommune og Pilotsykehusprosjektet videreføres.

Fagforbundet vil arbeide mot bruken av styringsmodeller fra privat næringsliv i offentlig tjenesteyting. Tjenestene

må utformes med innbyggerne i sentrum, og med en forsvarlig grunnbemanning. Fagarbeidernes rolle i sykehusene må styrkes, og kompetanseutvikling, økt flerfaglighet og tverrfaglighet på tvers av yrkesgrensene må prioriteres. Godt kvalifiserte ansatte med trygge arbeids- og lønnsforhold yter de beste tjenestene. Interesseorganisasjoner og ideelle organisasjoner er en viktig del av det norske samfunnet. Et samarbeid med disse organisasjonene vil bidra til å legge grunnlaget for et godt tjenestetilbud til befolkningen.

De offentlige tjenestene må ta i bruk oppdatert teknologi for å forbedre tjenesten, sikkerheten, samt personvernet for å yte god service til befolkningen. Det er viktig at de ansatte blir involvert i innføringsprosessene, og gis den opplæring som skal til for å kunne benytte teknologien. Fagforbundet vil bidra til at kvaliteten på tjenester i velferdsstaten videreutvikles, særlig fagfelt som i liten grad har blitt forsket på, som for eksempel i barnevern, eldreomsorg, kvinnehelse og allmenmedisin.

Kommunene får pålagt stadig nye oppgaver fra staten, uten at det nødvendigvis følger nok økonomiske ressurser med. Dette setter kommunene i en stadig vanskeligere økonomisk situasjon, og det er i denne situasjonen mange kommuner tyr til privatisering og konkurranseutsetting.

Noen kommuner iverksetter også konkurranseutsetting og privatisering uavhengig av økonomi. Dette skjer i kommuner med politiske flertall som har dette som en politisk/ideologisk overbevisning. Det må arbeides mot markedsstyring og markedenking i offentlig sektor. Det må fortsatt utøves et betydelig politisk press for å få staten til å overføre nødvendige økonomiske midler til kommunene. Forbundet vil arbeide mot at kommunale oppgaver overføres til staten.

Samhandlingsreformen stiller krav om at kommunene, gjennom et nært samarbeid med nærliggende kommuner og helseforetak, gis et større ansvar for å sikre en bærekraftig helsetjeneste med god kvalitet for innbyggerne. Reformen skal ikke åpne for et nytt marked for private kommersielle aktører med profitt som mål for tjenestene. Tillitsvalgte må gjennom deltakelse i partssammensatte råd og utvalg sørge for at kommunene velger løsninger som sikrer at tjenestene fortsatt blir drevet i regi av det offentlige, eller i samarbeid med ideelle organisasjoner, og at våre medlemmers rettigheter blir ivaretatt.

Utfordringene på arbeidsplassene gjør at de tillitsvalgtes rolle også endrer seg. Tillitsvalgte må settes bedre i stand til å følge opp de ulike prosessene, og å ta initiativ til nødvendige endringer på arbeidsplassene. Til grunn for gode

endringsprosesser må ligge følgende kriterier:

Fagforeningen må trekkes med fra starten. Ingen skal sies opp som en følge av omstillingen. Alle skal ha minst samme lønn som før. Det skal være et godt arbeidsmiljø, og alle skal få opplæring for å kunne gå inn i nye funksjoner.

Fagforbundet vil heve omstillings- og utviklingskompetansen i forbundet på alle nivå og koordinere dette sentralt. Det må legges vekt på omstillings- og utviklingsprosjekter med erfaringsoverføring og læring som mål. Nettverksarbeidet med fokus på fagforeningene må utvikles videre.

Kollektivtrafikk representerer en viktig del av samfunnets infrastruktur med mål om å dekke befolkningens behov for gode transporttjenester uavhengig av blant annet funksjonsnivå og bosted i landet. Fagforbundet går imot EU-forordningen om anbud i kollektivtrafikken, og vil arbeide for at det offentlige overtar og driver all kollektivtrafikk i egen regi.

Fagforbundet vil jobbe for at det innenfor offentlig sektor utarbeider etiske retningslinjer i forhold til alle anskaffelser av varer eller tjenester. Selskaper som er involvert i krenkelsers av menneskerettighetene, krenkelsers av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner, alvorlig miljøskade eller andre grove brudd på grunnleggende etiske

normer må utestenges fra offentlige anbuds- og innkjøpsordninger.

Miljø

Fagforbundet vil:

- Arbeide for en helhetlig politikk som forener hensynet til miljø, sysselsetting og velferd
- Arbeide for økt miljøinnsats på tvers av landegrensene
- Arbeide for at Norge når sine mål om utslippsreduksjon av klimagasser, og at om lag totredjedeler av utslippsreduksjonen tas innenlands. Norge og andre land med høyt utslipp per innbygger må redusere sine utslipp betydelig
- Arbeide for at det unødige og luksuspregede strømforbruket prises på en måte som bidrar til energisparing
- Arbeide for økt satsing på teknologi, sysselsetting og en omfordeling av forbruket som ivaretar en bærekraftig utvikling
- Arbeide for å opprette nye arbeidsplasser innenfor miljøsektoren
- Arbeide for å styrke og forbedre kollektivtilbudet, og at bruken av anbud stoppes
- Arbeide for at det bygges flere dobbeltspor og kryssningspor på dagens jernbanenett, samtidig som det startes bygging av høyhastighetsbane, og en oppgradering av dagens veistandard

- Arbeide for å sikre at det offentlige har kontroll over vannforsyning og drikkevannskvaliteten gjennom offentlig eie og drift
- Arbeide for retten til ren og sunn mat og tilgang til rent vann
- Arbeide for å sikre offentlig eierskap og kontroll med naturressursene
- Arbeide for å redusere forbruket av ikke miljøvennlig-plast og unødvendig emballasje
- Arbeide for å sikre offentlig eierskap og kontroll med avfallsdeponi
- Arbeide for innføring av grønne skatter
- Arbeide for at alle virksomheter miljøsertifiseres
- Arbeide for å konkretisere og implementere anvendelsen av en føre-var-tilnærming i petroleumsforvaltningen. Petroleumsfrie soner må opprettes i særlig sårbare områder av norsk sokkel

Framtidas miljøutfordringer krever helhetlig tenkning. Livsgrunnlaget til dagens og framtidens generasjoner må sikres bedre ved å ivareta naturressursene på en bærekraftig måte, blant annet ved å satse på fornybar energi, og belønningsinsentiver som gjør at energisparing foretrekkes. Topprissystem for strøm er et av flere slike tiltak.

Det brede klimaforliket forplikter Norge til å redusere sin

klimagassutslipp slik at Norge blir karbonnøytralt innen 2030, hvorav to tredjedeler av utslippsreduksjonene skal gjøres innenlands. Det må avsettes ressurser til forskning og utvikling av fornybare energikilder, og til videreutvikling av utvinningsmetoder og anvendelsesområder for olje og gass.

Gasskraftverk som bygges i Norge skal være basert på fullrensing. Et nødvendig skritt i riktig retning er å få i stand en ny internasjonal bindende avtale som forplikter rike land til å begrense utslipp av klimagasser. Den må få følger for hvor mye energi som må brukes, og hvilke kilder energien kan tas fra. Det er en forutsetning for utvikling og verdiskaping at olje- og gassutvinningen over tid erstattes av andre, bærekraftige energiløsninger.

En ny internasjonal bindende avtale må innebære ytterligere reduksjoner, og forhindre at naturens bæreevne ødelegges. Hensynet til naturens bæreevne og en rettferdig fordeling, betyr at et av de viktigste utviklingstrekk i de rike landenes økonomi må brytes.

En offensiv miljøpolitikk må sees i sammenheng med utvikling av nye produksjonsformer og sysselsetting. En stortilt satsing på alternative energikilder og ny teknologi vil kreve flere i arbeid i denne sektoren. Raske og effektive

tiltak er nødvendig for at vi skal klare å nå FN's tusenårsmål. Norge må ta ansvar for å redusere klimautslipp.

Innarbeidede forbruksmønstre må endres. Det må legges til rette for kildesortering på arbeidsplassen. Det må arbeides for at reklamens forsøpling av det offentlige rom reduseres kraftig. Dette krever holdningsendringer hos innbyggerne, og i samfunns- og organisasjonsliv. Miljølære og kunnskap om det økologiske miljøets sårbarhet må bli en del av det holdningsskapende arbeidet, og være et sentralt tema allerede i grunnskolen.

Det må vises større kreativitet i å skape flere arbeidsplasser både innenfor offentlig og privat virksomhet relatert til miljøtiltak i form av grønne arbeidsplasser. Når disse arbeidsplassene skal skapes må det legges til grunn en samfunnsøkonomisk tenkemåte som bygger på prinsippet om bærekraftig utvikling. Grønne skatter skal medvirke til at det blir lønnsomt å benytte miljøvennlige varer og tjenester. Økte avgifter knyttet til forurensning kan benyttes til miljø- og energivennlige løsninger og tiltak. Dette vil også bidra til å styrke distriktpolitikken med bosettinger og livskraftige lokalsamfunn. Økt satsing på landskapspleie er vesentlig i den bærekraftige utviklingen.

Miljøutfordringene er globale og krever både nasjonale og internasjonale løsninger. Rammevilkår for all virksomhet

må ha internasjonale standarder som sikrer en bærekraftig utvikling. Fagbevegelsen må spille en sentral rolle både i å utvikle helhetlige miljøtiltak og være en motivator i forhold til egne medlemmer. Samarbeid med miljøbevegelsen må stå sentralt.

En offensiv satsing på alternative energikilder er nødvendig. Dette arbeidet må gå hånd i hånd med energiøkonomisering. Utslppsreduksjon og energiøkonomisering er områder hvor man kan få best resultater gjennom å se sektorene i sammenheng. Avfallssektoren og gjenvinningstiltak gir fornybare energikilder til blant annet kollektivtrafikken. Å utnytte biometangass fra komposteringsanlegg kan forsyne transportsektoren med klimanøytralt drivstoff. Staten må sørge for at biometangass utvinnes og utnyttes over hele landet, og bidra økonomisk til at dette kan gjennomføres. En satsning på energieffektivisering vil gi både mindre utslipp og bedre utnyttelse av ressursene. Store deler av reduksjon av klimautslipp må foretas i kommunene, og energieffektivisering vil være et viktig verktøy i denne prosessen.

Ett av de beste miljøtiltakene for å styrke kollektivtrafikken er å heve kvaliteten og bygge ut tilbudet. Markedsøkonomien viser seg å ikke være egnet som virkemiddel i denne sektoren. Staten må sette inn nødvendige midler

både til investeringer og drift, slik at det blir attraktivt å reise kollektivt for folk flest. Jernbanenettet må forbedres slik at en får ned reisetiden mellom de store byene, slik at tog blir et reelt alternativ til fly og slik at det blir tilstrekkelig kapasitet til å ta en større del av godstrafikken. Det må satses på å etablere intermodale knutepunkt. Flere infrastrukturprosjekter må realiseres for å oppfylle målsetningen om å få mer av godstransporten flyttet fra vei til sjø og bane. Blant disse kan nevnes dobbeltspor i intercity-triangelen, skipstunnel ved Stad, og videreføring av Nordlandsbanen.

Alle har rett til ren og sunn mat. Denne retten blir stadig oftere utfordret ved at enkelte søker rask profitt på bekostning av kvalitet. Fagforbundet ønsker å styrke de offentliges mulighet til gode og effektive kontrollrutiner, gjennom blant annet næringsmiddelkontrollen i kommunene.

Kulturelt mangfold

Fagforbundet vil:

- Arbeide for at kinodrift er et offentlig ansvar
- Arbeide for at retten til kultur sikres i grunnloven
- Arbeide for at ikke-kommersielle interesser skal styre mulighetene for kulturelle møteplasser, aktørers

utfoldelse og valg av uttrykksformer i et mangfoldig kulturelt landskap

- Arbeide for å bevare kulturminner, kunst og kulturskatter, samt bevare og styrke museer og samtidskultur
- Arbeide for tilgjengelige og oppdaterte bibliotek, med likeverdige tilbud over hele landet
- Arbeide for å ta i bruk ressursene i det flerkulturelle samfunnet, blant annet med vekt på etniske minoriteters språk, kultur og egenart
- Arbeide for at samisk kultur, språk og egenart styrkes
- Arbeide for at fylkesbibliotekene skal reguleres i lovverket
- Arbeide for å beholde fellesskolen som en av de viktigste kulturbærerne i lokalsamfunnet
- Arbeide for å forbedre og videreutvikle den kulturelle bæremeisen, skolesekken, matpakka og spaserstokken
- Arbeide for økt utbygging av offentlige idrettsbygg og anlegg for å styrke bredde og mosjonsidretten
- Arbeide for en økt utbygging av offentlige aktivitetshus/ anlegg og kulturbygg for å styrke mangfoldet av kulturarenaer
- Arbeide for at teater som får offentlig støtte, får økonomiske rammer til å ivareta kulturarven og bidra til å utvikle kultur i et mangfoldig samfunn
- Arbeide for å utvikle utdanningsmuligheter i Norge og Norden for å bevare og styrke kulturarven vår gjennom å ivareta de gamle håndverksfagene

- Arbeide for gratis kulturskole i alle kommuner
- Arbeide for å synliggjøre kulturaktiviteter som en viktig del av folkehelsearbeidet

Kommunal kinodrift sikrer et allsidig og tidsriktig tilbud i hele landet. Kinoene er viktige kunst- og kulturformidlere, som kan bidra til økt flerkulturell forståelse. Det er derfor avgjørende at inntektskravene til de offentlige kinoene ikke hindrer muligheten til å prioritere bredde.

For at kultur skal kunne utvikles og utformes trengs det arenaer. Gode, trygge og utviklende møteplasser er viktig for å sikre alle plass og rom for lek, utfoldelse og samvær med jevnaldrende. Tilgangen på og utformingen av møteplasser i nærmiljøet og lokalsamfunnet har betydning for hvordan barn, ungdom og voksne møtes. Dette forutsetter at alle kommuner har nødvendig kulturfaglig kompetanse. Fagforbundet mener at kulturloven fra 2007 må styrkes og konkretiseres i forskrifter.

Kulturelt mangfold innebærer at det ikke bare er kommersielle hensyn som skal styre hva som gis muligheter, men at bredden kan komme til uttrykk gjennom enkeltaktører og grupper, barn, unge og voksne.

Kunst endrer seg i takt med tiden og nye kulturelle uttryksformer dukker opp. I et mangfold av møteplasser og aktører vil det også være ulike måter å uttrykke seg på.

Fagbevegelsen er en viktig kulturbærer. Fagforbundet vil derfor være en viktig kulturbruker ved å videreutvikle egen kultur, og ved å bruke kultur i formidlingen av forbundets politikk. Kultur er kilde til innsikt, opplevelse, utvikling og toleranse. Den har sin egenverdi, og er et virkemiddel i samfunnsformingen.

Bibliotekene er en ressurs som har et stor potensiale. Det må utvikles tiltak basert på lokale behov for å gjøre dem til lokale kultur-, informasjons- og kompetansesentra. Bibliotekene må få en sentral plass som regional utviklingsaktør, som må være i stand til å møte det flerkulturelle Norge. Fylkesbiblioteket sikrer likeverdige bibliotekstjenester over hele landet. Bibliotekene skal ha et variert tilbud og være bemannet med kvalifisert personell. Dette må også omfatte bokbuss og bokbåt. Bibliotekene må gis mulighet til å låne ut digitale medier.

Den kulturelle skolesekken, som er et tiltak for å gi alle elever i grunnskolen et profesjonelt kulturtilbud, er et viktig kulturpolitisk tiltak og må utvides til også å omfatte barnehagen. Økt satsing på den kulturelle spaserstokken må

også gi eldre mennesker i sykehjem og på eldresentra tilgang til kunst og kulturopplevelser. Kulturskolen må forbedres og videreutvikles slik at den blir et godt tilskudd til barns opplæring og en base for kreativitet.

Kommunale idrettsanlegg og idrettsbygg er viktige arenaer innenfor det utvidede kulturbegrep. De representerer en avgjørende verdi for barn, unge og eldre. Det er viktig å sikre tilgjengeligheten, og at innbyggerne ikke blir møtt av stengte anlegg på grunn av for dårlig kommuneøkonomi til vedlikehold. Idretten og idrettslagene er avhengig av og opplever en stor dugnadsinnsats fra ungdom og foreldre. Dette er imidlertid ikke nok for å løse de utfordringer en har med et utilstrekkelig vedlikehold av bygninger og anlegg. Alle skal ha tilgang til egnede idretts- og aktivitetsarenaer i rimelig nærhet. Bredde- og mosjonsidretten skal prioriteres. Det skal legges til rette for ikke-organisert aktiviteter, spesielt for barn og unge. Kommunene må ha ressurser til å drifte og vedlikeholde idretts- og aktivitetsanlegg, evt. i samarbeid med lag og foreninger. Fagforbundet vil derfor arbeide for å sikre en kommuneøkonomi som sørger for vedlikehold, drift og nyanlegg.

Alliansebygging

Fagforbundet vil:

- Arbeide for å styrke det faglig/politiske samarbeidet, og samarbeide både sentralt og lokalt med politiske partier som deler Fagforbundets visjoner og mål
- Arbeide for å bygge allianser med arbeidstakerorganisasjoner og andre samfunnsengasjerte bevegelser på alle nivå i organisasjonen
- Arbeide for å delta aktivt i samfunnsdebatten både gjennom politisk ledelse og lokale tillitsvalgte

Rettferdig lønn, gode arbeidsvilkår og rettferdig pensjonsforhold er ikke den enkeltes sak. Fagbevegelsens virksomhet er bygd på erkjennelsen av at arbeidstakere må stå sammen og utøve kollektiv faglig makt for å nå sine mål både organisasjonsmessig og politisk. Fagforbundet er lojale med de som kjemper for arbeid til alle, en lønn/pensjon å leve av og et arbeidsmiljø som ivaretar arbeidstakernes helse og sikkerhet. For å nå disse målsettingene er forbundet avhengig av et godt faglig politisk samarbeid, og alliansebygging med politiske partier og andre arbeidstakerorganisasjoner.

Demokratiet er basert på samarbeid, og debatt mellom politiske aktører og organisasjoner som representerer ulike

syn og interesser. Uavhengig av den politiske sammensetningen i storting, regjering, fylkesting og kommunestyre er det avgjørende for Fagforbundet å holde kontakt med og øve innflytelse på de politiske myndigheter. Gjennom det formelle og uformelle faglig politiske samarbeidet øves denne innflytelsen. Så vel sentral ledelse, som lokale tillitsvalgte, skal påse og sørge for at forbundet blir hørt i den samfunnspolitiske debatten, og ved at en klarer å påvirke de politiske beslutningsprosessene på en slik måte at Fagforbundet får gjennomslag for sine standpunkter og vedtatte politikk.

Et politisk landskap i stadig endringer, og med betydelige omstillingsprosesser i offentlig sektor gjør det nødvendig å samarbeide med et bredt lag av folket i den offentlige debatten. Fagforbundet ser meget alvorlig på den utviklingen som følge av endrede politiske premisser og omstillingsprosesser i samfunnet med økt vekt på markedet og økt profitt til kapitalkreftene. Utviklingen stiller økte krav til alliansedannelse med aktører som deler Fagforbundets syn. Samarbeid med interesse- og brukerorganisasjoner, og andre samfunnsengasjerte bevegelser vil bidra til å øke kunnskapene om, og forståelsen for de utfordringer samfunnet og offentlig sektor står ovenfor. Allianser ved slike bevegelser gir større mulighet for politisk gjennomslag.

Solidaritet og internasjonalt arbeid

Fagforbundet vil:

- Arbeide for å utvikle det internasjonale faglige samarbeidet
- Arbeide for å sikre retten til å fagorganisere seg
- Arbeide med solidaritetsarbeid på tvers av landegrenser med hovedvekt på likeverd, opplæring av tillitsvalgte, likestillingsarbeid, demokratibyggning og yrkesfaglig arbeid
- Arbeide for å forsterke det holdningsskapende arbeidet og kampen mot rasistisk, politisk og religiøs ekstremisme i samarbeid med andre organisasjoner
- Arbeide for at kampen for å bekjempe epidemiske sykdommer, særlig HIV/AIDS tas på alvor av nasjonale og internasjonale myndigheter
- Arbeide for å påvirke innhold og konsekvenser av pasientrettighetsdirektivet
- Arbeide for at offentlige tjenester tas ut av handelsavtalen for tjenester i WTO (GATS-avtalen), og at Norges krav til andre land om å markedsorientere offentlige tjenester trekkes
- Arbeide mot norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner utenfor NATOs territorium som ikke har FN-mandat, eller som ikke er hjemlet i FN-pakten
- Arbeide for å være pådriver for etisk handel og økt import fra utviklingsland

- Arbeide for å styrke demokratisk styring og regulering av økonomien og handelsavtaler nasjonalt og internasjonalt for å fremme arbeidstakernes sosiale, økonomiske og faglige rettigheter
- Arbeide for deltakelse i globale allianser for å fremme en rettferdig handelspolitikk, motarbeide markedsliberalismen og utvikle alternative strategier og løsninger
- Arbeide aktivt for nedrustning, sikkerhet og fred nasjonalt og gjennom internasjonale organisasjoner
- Arbeide for en mer human flyktningpolitikk. Asylsøkere og personer som på ubestemt tid må oppholde seg i landet selv om de har fått avslag på asyl, bør innvilges arbeidstillatelse og sysselsettingstiltak, slik at de kan forsørge seg selv i et verdig og legalt arbeidsliv.
- Arbeide for å styrke nordområdepolitikken nasjonalt og internasjonalt
- Arbeide for å bekjempe fattigdom
- Arbeide for at barnekonvensjonen må legges til grunn for opphold i landet
- Arbeide for å avskaffe barnearbeid
- Arbeide for at norske myndigheter støtter palestinernes bestrebelser for å bli fullverdig medlem av FN og bruk av FNs institusjoner for å legge press på Israel

Globaliseringen av økonomien, stadig hardere internasjonal konkurranse og innstramminger i offentlige budsjetter

forverrer forholdene for arbeidstakere over store deler av verden. Økonomiske interesser råder og bidrar til at millioner står uten arbeid. Sosiale, menneskelige og miljømessige forhold kommer i bakgrunnen, og bidrar til økende forskjeller. Over hele verden opplever arbeidstakere et kontinuerlig press mot grunnleggende rettigheter. Mange steder er retten til å organisere seg, inngå tariffavtaler og å drive faglig arbeid forbudt, eller sterkt begrenset.

Verden over forfølges mennesker for sin politiske oppfatning, kjønn, religion, etnisitet, seksuelle orientering eller sosiale bakgrunn, og for mange er vold og overgrep en del av forfølgelsen. I de land som praktiserer dødsstraff risikerer også mange å bli henrettet for forhold som omfattes av FNs menneskerettigheter. Fagforbundet legger til grunn for alt sitt arbeid at alle mennesker er unike og fortjener individuell behandling og like rettigheter.

Fagforbundet vil derfor sammen med sine alliansepartnere være aktivt med i kampen mot all form for diskriminering, og arbeide for at avskaffelse av dødsstraff blir en del av det internasjonale arbeidet for å styrke menneskerettighetene.

I store deler av verden er også retten til opplæring, likestilling, likeverd og demokratiutvikling truet. Fattigdom, sult og nød er hverdagen for mange, og flukten fra krig og

politisk uro jager stadig flere på flukt. De rike landenes utbytting av fattige land, og fraværet av internasjonal rettferdig fordelingspolitikk forsterker konfliktene mellom fattige og rike.

Menneskehandel og barnearbeid er utbredt, og Fagforbundet vil arbeide for at denne utviklingen stoppes. Gode lønns- og arbeidsvilkår er avgjørende for å kunne forsørge familien og ha mulighet til å la barn gå på skole.

Kampen mot HIV/AIDS er også en kamp for å bekjempe vold og fattigdom, og fremme likestilling. Det er et internasjonalt ansvar å arbeide for at tilgjengeligheten til behandling sikres, og at kostnadene for behandling og medisinering reduseres. Fagforbundet vil derfor være med å ta ansvar for at internasjonalt samarbeid fremmer solidaritet, likestilling og utjevning. Arbeidet i Internasjonell Faglig Organisation för Offentliga Tjänster (PSI), samt i Europeiske Føderasjon for Offentlig Ansattes Forbund (EPSU), er vesentlig for å nå disse målene. Det samme gjelder arbeidet i Norden gjennom Kommuneansattes Nordiske Samarbeid (KNS) og det nordiske PSI/EPSU-samarbeidet i Nordens Offentlig-ansattes Faglige Samorganisasjon (NOFS). Fagforbundets engasjement i solidaritetsprosjekter som Fagforbundets Barneby, Palestina og Latin-Amerika videreføres, fornyes og styrkes i samarbeid med KNS og andre samarbeidspartnere.

Fagforbundet vil jobbe for at USAs folkerettstridige blokade av Cuba opphører og for at Cubas suverenitet og selvbestemmelsesrett respekteres. Fagforbundet vil fortsette samarbeidet med den cubanske fagbevegelsen Central de Trabajadores de Cuba (CTC).

Innenfor FN-systemet står ILO i en særstilling. Fagforbundet vil intensivere sitt arbeid i forhold til ILO for å fremme arbeidstakeres grunnleggende rettigheter internasjonalt.

Skal utviklingslandene lykkes med sin kamp for økonomisk utvikling og bekjempelse av fattigdom, trenger de en sterk demokratisk stat med kontroll over landets ressurser og mulighet til å styre økonomien. Det er det motsatte av den politikken utviklingsland gjennom de siste tiårene har blitt påtvunget av Det internasjonale pengefondet, Verdensbanken, Verdens handelsorganisasjon, og regjeringer i de vestlige landene. I alle land truer tjenesteavtalen i Verdens handelsorganisasjon, GATS-avtalen, med å privatisere og kommersialisere de offentlige velferdstjenestene.

Norske arbeidstakere påvirkes daglig av de beslutningene som fattes i EU, og EUs direktiver innskrenker nasjonale virkemidler mot sosial dumping og reduserer faglige rettigheter og velferdsordninger. Dette legger opp til en liberalisering av handel med tjenester som inneholder fri

etableringsrett over landegrensene, og at opprinnelseslandets lovgivning for tjenesteområdet skal gjelde overalt der virksomheten etableres. Dette vil blant annet frata demokratisk kontroll og hindre kvalitetsmessig kontroll i landet der virksomheten drives. Resultatet vil også kunne bli sosial dumping av arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår i et stort omfang.

Samtidig som den sikrer viktig norsk innflytelse på utformingen av standarder og handelsregler, har EØS-avtalen gitt oss store problemer på arbeidslivsområdet. Utviklingen av EØS-avtalen gjennom nye direktiver og forordninger, og ikke minst, nye tolkninger fra domstolen, har fått et omfang på arbeidslivsområde som går langt utover det som ble forespeilet da avtalen ble inngått. Derfor mener Fagforbundet at arbeidslivsspørsmål og faglige rettigheter må ut av avtalen, slik at vi kan bevare den norske arbeidslivsmodellen. I påvente av dette må vi benytte reservasjonsretten eller andre tilgjengelige virkemidler, der den norske modellen står under press. Fagforbundet er imot norsk EU-medlemskap.

Å bygge ned tekniske handelshindringer gjennom harmonisering av europeiske standarder, er også et ledd i den videre utviklingen av det indre markedet i EU- og EØS-området. Fagforbundet mener at arbeid med standarder har stor

betydning både for norsk produksjon, og for norske varers adgang til utenlandske markeder. Forbundet vil derfor arbeide for at generelle krav til HMS fastsettes som funksjonskrav i standardene.

EUs pasientrettighetsdirektiv, helsedirektivet, legger opp til et nytt europeisk helsemarked baser på markedsøkonomiske prinsipper, hvor det er pasienten som må ta den økonomiske risikoen for at behandling i utlandet koster mer enn den gjør i hjemlandet. Dette vil bety et grunnleggende systemskifte som vil øke konkurransepresset på nasjonale helsesystemer. Konsekvensene vil bli ytterligere deregulering, avdemokratisering, og økt privatisering av helsetilbudet på bekostning av offentlige tilbud. Direktivet vil også øke presset på faglige og sosiale rettigheter. Fagforbundet krever en åpen og demokratisk behandling av helsedirektivet i Norge, og vil arbeide for retten til selv å planlegge å styre tilbudet av helsetjenester.

Selvråderett, demokrati og velferd kan ikke bygges under okkupasjon. At stormaktene tar seg til rette for å fremme sine økonomiske, politiske og strategiske interesser på tvers av FN og internasjonale regler og avtaler kan ikke aksepteres. Fagforbundet vil arbeide for at denne utviklingen stoppes. For å oppnå resultater på dette området må Fagforbundet arbeide sammen med fagforeningskamerater,

og andre allianser internasjonalt som deler fagbevegelsens politikk for å få endret maktstrukturer som opprettholder urettferdighet, fattigdom og krig.

Det er om lag 40 millioner flyktninger og internt fordrevne i verden, og krigshandlinger er den viktigste årsaken til at mennesker drives på flukt. Internasjonal solidaritet, internasjonale konvensjoner og medmenneskelighet tilsier at Norge skal føre en human asyl- og flyktningpolitikk nasjonalt og internasjonalt. En verdig asyl- og flyktningpolitikk må være i samsvar med rådene fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR).

Nordområdene vil være Norges viktigste strategiske satsingsområde i årene som kommer, som gir muligheter og utfordringer knyttet til forvaltning, miljø, næringsinteresser og sikkerhetspolitikk. Norge har et stort ansvar for bærekraftig ressurs- og miljøovervåking i nord, og for å håndheve norsk lovgivning og suverenitet.

Fagforbundet vil arbeide for en internasjonal handelsboikott av Israel. Israel har etablert et nytt system økonomisk aktivitet på okkupert område som er en del av bosettingsvirksomheten. Denne økonomiske virksomheten må stoppes. Videre må statens pensjonsfond utland trekke seg ut av alle selskap som bidrar til okkupasjon. Bidra til at

Norge går inn for å ekskludere Israel fra OECD hvis Israel ikke skiller sin økonomi fra okkupasjonsøkonomien.

Vedtekter 2013–2017

Innhold

§ 1	Navn	84
§ 2	Formål.....	84
§ 3	Hovedorganisasjon.....	86
§ 4	Forbundets organisasjonsområder	86
§ 5	Likestilling	87
§ 6	Medlemskap.....	88
§ 7	Æresmedlemskap	89
§ 8	Medlemskontingent.....	90
§ 9	Kontingentfritak	91
§ 10	Eksklusjon og suspensjon.....	91
§ 11	Fagforeningen	93
§ 12	Når flere fagforeninger organiserer arbeidstakere hos samme arbeidsgiver	107
§ 13	Fylkeskretsen	108
§ 14	Landsmøtet.....	122
§ 15	Ekstraordinært landsmøte	128
§ 16	Landsstyret	129
§ 17	Landsstyrets myndighetsområde.....	129
§ 18	Forbundsstyret.....	131
§ 19	Forbundsstyrets myndighetsområde	132
§ 20	Seksjonene sentralt	135
§ 21	Ungdom og pensjonister	138
§ 22	Forbundsadministrasjon og forvaltning	140
§ 23	Konfliktfond	141
§ 24	Kontrollkomiteen	141
§ 25	Endring av vedtektene.....	141
§ 26	Avgjørelse av tvister.....	142
§ 27	Oppløsning	142

Nye vedtekter vedtatt på landsmøtet i november 2013

§ 1 **Navn**

Forbundets navn er Fagforbundet.

§ 2 **Formål**

Fagforbundet skal være en ledende arbeidstakerorganisasjon som skal fremme medlemmenes faglige, økonomiske, arbeidsmiljømessige, sosiale og kulturelle interesser ved å organisere alle arbeidstakere innen sitt organisasjonsområde, jf. Prinsipp- og handlingsprogrammet.

Fagforbundet skal:

- 2.1 Arbeide for å sikre medlemmer reell innflytelse og medbestemmelsesrett på egen arbeidsplass og i egen arbeidssituasjon – og gi tillitsvalgte rett til å utføre sine verv for medlemmene.
- 2.2 Arbeide for likestilling og likeverd for alle.
- 2.3 Arbeide for å bedre livssituasjonen for alle medlemsgrupper

- 2.4 Arbeide for å utvikle demokratiet nasjonalt og internasjonalt, og sikre frihet, likhet, solidaritet og rettssikkerhet for alle mennesker.
- 2.5 Arbeide for at fagbevegelsen alltid er fri og uavhengig.
- 2.6 Arbeide for å utvikle og sikre en offentlig sektor som til en hver tid kan yte de tjenester som enkeltmennesket og samfunnet har behov for.
- 2.7 Arbeide for å ivareta særpreget og identiteten til ulike sektorer og yrkesgrupper.
- 2.8 Arbeide for å bedre medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår gjennom å opprette og styrke tariffavtaler/overenskomster samt å jobbe for å almenngjøre landsomfattende tariffavtaler.
- 2.9 Arbeide for å sikre medlemmene et godt og trygt arbeidsmiljø.
- 2.10 Ivareta medlemmenes interesser i yrkesfaglige spørsmål.
- 2.11 Påvirke utdanningene i samsvar med samfunnets utvikling og arbeide for medlemmenes anseelse og faglige standard.
- 2.12 Samarbeide med aktuelle organisasjoner i inn- og utland.

§ 3 Hovedorganisasjon

Fagforbundet er tilsluttet Landsorganisasjonen i Norge.

§ 4 Forbundets organisasjonsområder

Fagforbundet organiserer arbeidstakere, lærlinger og oppdragstakere fra følgende områder:

- 4.1 Kommunale, fylkeskommunale og interkommunale virksomheter, ansatte i private, og delvis eller helt eide offentlige helse- og sosialvirksomheter og barnehager, samt virksomheter som driver skatt- og avgiftsfinansiert service og tjenester.
- 4.2 Fagforbundet organiserer ansatte i virksomheter, stiftelser og bedrifter der det er kommunal eierandel.
- 4.3 Fagforbundet organiserer arbeidstakere med yrker innen Helse- og sosial, Kirke, kultur og oppvekst, Samferdsel og teknisk og innen Kontor og administrasjon.

Dette innbefatter også:

- tannhelsetjenesten
- ansatte ved kommunale og private undervisningsinstitusjoner

- oppdragstakere som løser sentrale funksjoner i velferdssamfunnet
- ansatte innen boligkooperasjonen og boligstiftelser
- frisører
- apotekteknikere og farmasøyter
- humanitære organisasjoner.

4.4 Studenter, lærlinger og elever som utdanner seg til yrker innenfor forbundets organisasjonsområde.

§ 5 Likestilling

Ved valg og oppnevninger skal minst 40 % av hvert kjønn være representert der dette er mulig. Videre tilstrebes det å få valgt representanter med minoritetsbakgrunn.

Fagforbundet skal arbeide for likestilling for alle uavhengig av kjønn, alder, etnisk eller kulturell bakgrunn, seksuell orientering, religion, livssyn eller funksjonsnivå.

§ 6 Medlemskap

6.1.1 Som medlemmer av forbundet kan opptas alle innenfor forbundets organisasjonsområder, jf. § 4.

Se retningslinjer.

6.1.2 Medlemmer av andre LO-forbund kan opptas som bimedlemmer jf. § 8.6.

Se retningslinjer.

6.2 Alle medlemmer i forbundet skal som hovedregel være medlem i geografisk avgrensede fagforeninger. Dette gjelder også studenter og elever.

6.3 Medlemmene i Fagforbundet tilsluttes fire seksjoner med bakgrunn i yrkestilhørighet:

- Seksjon for yrker innen helse- og sosial (SHS)
- Seksjon for yrker innen kirke, kultur og oppvekst (SKKO)
- Seksjon for yrker innen samferdsel og teknisk (SST)
- Seksjon for yrker innen kontor og administrasjon (SKA)

6.4 De som har tatt arbeid under godkjent arbeidsstans eller er ekskludert av andre fagforbund, kan bare være medlem etter særskilt vedtak i Forbundsstyret.

6.5 Arbeidstakere som står tilsluttet eller representerer politiske partier, organisasjoner eller grupper som har nazistisk, rasistisk eller fascistisk formål, kan ikke være medlemmer i forbundet.

Det samme gjelder de som har opptrådt slik at forholdet faller inn under vilkårene for eksklusjon eller suspensjon, jf. § 10.1.

6.6 Innmelding og utmelding i Fagforbundet skal skje skriftlig eller elektronisk, jf. §§ 6.4 og 6.5.

6.7 Overføring av medlemmer mellom LO-forbund reguleres av LOs vedtekter.

Se retningslinjer.

§ 7 Æresmedlemskap

Medlemmer som i spesiell grad har utmerket seg i arbeidet for forbundets interesser, kan av Forbundsstyret utnevnes til æresmedlemmer. Æresmedlemmer er fritatt for kontingent.

Se retningslinjer.

§ 8 Medlemskontingent

- 8.1 Medlemmer med inntektsnivende arbeid betaler 1,45% av brutto lønn i kontingent til forbundet.
Se retningslinjer.
- 8.2 Landsstyret fastsetter en maksimumskontingent og minimumskontingent.
- 8.3 OUO-fondets særkontingent eller andel av kontingent fastsettes av Landsstyret.
- 8.4 Premie til kollektive forsikringer kommer i tillegg til forbundets kontingent.
- 8.5 Fagforeningen får overført 0,3 % av trekkgrunnlaget (brutto lønn) til drift av foreningen.
Fagforeninger kan i årsmøte vedta lokal tilleggs-kontingent dersom spesielle forhold tilsier det.
Slik kontingent godkjennes av Forbundsstyret.
- 8.6 Bimedlemmer betaler vanlig kontingent. Unntatt er premien til kollektive forsikringsordninger og OUO.
Se retningslinjer til § 6.1.2.
- 8.7 Elever, lærlinger, studenter og pensjonister betaler den kontingent som Landsstyret fastsetter.

8.8 Medlemmer som skylder kontingent for mer enn 6 måneder blir strøket som medlem. Se retningslinjer.

8.9 Ekstraordinær kontingent kan utskrives av Landsstyret, jf. § 17.

§ 9 Kontingentfritak

9.1 Medlemmer som ikke mottar lønn/sykelønn fritas for kontingent ved: arbeidsløshet, arbeidsstans (streik og lockout), permisjoner, attføring, rehabilitering eller verneplikt utover 1 måneds varighet. Grunnlaget for kontingentfritak må dokumenteres.

Premien til kollektive forsikringer må likevel betales.

9.2 Alders- og uførepensjonister er fritatt for premie til kollektive forsikringer. Pensjonister som er fylt 75 år er også fritatt for kontingent.

§ 10 Eksklusjon og suspensjon

10.1 Eksklusjon

Forbundsstyret kan ekskludere et medlem som:

10.1.1 Opptrer i strid med Fagforbundets vedtekter eller vedtak.

10.1.2 Ikke retter seg etter pålegg truffet av kompetent organ innen Fagforbundet.

10.1.3 Opptrer til skade for Fagforbundet.

Til gyldig vedtak om eksklusjon kreves 3/4 flertall i Forbundsstyret. Før saken behandles skal alle faktiske forhold utredes. Den saken gjelder skal gis adgang til å forklare seg skriftlig og muntlig for Forbundsstyret før vedtak fattes. Et mindretall kan anke vedtaket inn for overordnet organ. Vedtaket kan klages til Landsstyret innen en måned etter rekommandert varsel om Forbundsstyrets vedtak er mottatt av den det gjelder.

Etter søknad kan den ekskluderte igjen bli medlem dersom Forbundsstyret med alminnelig flertall vedtar det.

10.2 Suspensjon

Etter de samme kriterier som for eksklusjon kan et medlem suspenderes fra tillitsverv i forbundets organer. Styret i fagforeningen, Fylkesstyret og Forbundsstyret behandler aktuelle suspensjonsforslag innenfor sine respektive ansvarsområder etter vedtektene. Styret i Fagforeningen kan etter de samme kriteriene også suspendere et medlem

som er tillitsvalgt etter lov- og avtaleverk i forhold til arbeidsgiver.

Vedtak om suspensjon fattes med alminnelig flertall. Den saken gjelder skal gis adgang til å forklare seg skriftlig og muntlig før saken behandles. Vedkommende medlem og et mindretall i organet kan anke vedtaket inn for et overordnet organ. Fylkesstyret behandler anker fra styret i fagforeningen, Forbundsstyret behandler anker fra Fylkesstyret. Landsstyret er ankeorgan for saker som behandles av Forbundsstyret. For øvrig gjelder de samme regler som for eksklusjon.

Vedtak om suspensjon skal være tidsbegrenset og vedkommende kan ikke inneha tillitsverv i noen av forbundets organer eller være tillitsvalgt etter lov- og avtaleverk i forhold til arbeidsgiver.

§ 11 Fagforeningen

11.1 Organisering

11.1.1 Som hovedregel etableres det fagforeninger innenfor geografisk avgrensede områder.

Se retningslinjer.

11.1.2 Organiseringen av fagforeningen er uavhengig av arbeidsgivers organisering.

- 11.1.3 Fagforeningen kan vedta å opprette representantskap.
- 11.1.4 Fagforeningen skal sørge for at tillitsvalgtapparatet bygges opp etter de gjeldende hovedavtaler. Tillitsvalgtorganiseringen utgjør forbundets organisasjonsledd på virksomhetsnivå – klubben, jf. 11.7 og 11.5.2.
- 11.2 Oppgaver
Følgende oppgaver skal ivaretas av fagforeningen i henhold til vedtektene og vedtak i overordnet organ:
 - 11.2.1 Arbeidsoppgaver i forhold til lønns- og arbeidsvilkår, arbeidsmiljø og lov- og avtaleverket.
Se retningslinjer.
 - 11.2.2 Likestilling og likeverd.
 - 11.2.3 Yrkespolitisk påvirkning.
 - 11.2.4 Yrkesorganisatorisk, yrkespolitisk og yrkesfaglige tilbud herunder etter- og videreutdanning og annen opplæring.
 - 11.2.5 Fagligpolitisk arbeid og politisk påvirkning.
 - 11.2.6 Medlemsverving og medlemsoppfølging.
Se retningslinjer.

- 11.2.7 Organisasjonsdriften.
- 11.2.8 Grunnleggende organisasjonsopplæring.
- 11.2.9 Behandle saker om suspensjon/eksklusjon av medlemmer, jf. § 10.
- 11.2.10 Ungdoms- og pensjonistarbeid.
- 11.3 Årsmøtet.
- 11.3.1 Årsmøtet er fagforeningens høyeste organ. Det er medlemmene i fagforeningen som bestemmer hvordan de vil avholde sitt årsmøte. Årsmøtet kan sammensettes som et medlemsmøte eller som et representantskapsmøte. Årsmøtet/
Representantskapet velger styret og behandler andre årsmøtesaker.
- 11.3.2 Ordinært årsmøte skal holdes senest 31. januar. Årsmøtet skal kunngjøres med minst 30 dagers varsel. Saker som ønskes behandlet på årsmøtet, må sendes styret innen 14 dager etter at årsmøtet er kunngjort.
- 11.3.3. Innkalling til årsmøtet må skje med minst 10 dagers varsel. Dagsorden skal gå fram av innkallingen. Andre saker enn de som er ført opp skal ikke behandles. Årsmøtet skal behandle årsberetning, regnskap, innkomne forslag, handlingsplan, budsjett og foreta valg.

- 11.3.4 Valg av styre foretas på årsmøtet, jf. § 11.5.
Årsmøtet avgjør selv hvilke funksjoner som skal velges ved særskilt valg og antall styremedlemmer og varamedlemmer. Det skal ved valgene tilstrebes god representasjon av tillitsvalgte og medlemmer fra de ulike seksjoner og virksomhetsområder som fagforeningen dekker.
- 11.3.5 Årsmøtet velger valgkomité. Valgkomiteen må som hovedregel være sammensatt slik at også de ulike seksjonene, pensjonistene og ungdommen er representert.
- 11.3.6 Til å revidere fagforeningens regnskap skal det velges 2 revisorer og 1 vara som har ansvar for at revisjonsarbeidet utføres. Revisor kan ikke inneha andre tillitsverv i fagforeningen.
- 11.3.7 Årsmøtet velger fagforeningens representanter med vararepresentanter til Fylkeskretsens Representantskap/Fylkesmøte. Leder i fagforeningen skal være én av representantene.
- 11.3.8 Årsmøtet kan vedta lokal tilleggskontingent. Slik kontingent godkjennes av Forbundsstyret.
- 11.3.9 Ekstraordinært årsmøte skal innkalles når styret, eller minst 25 % av medlemmene, forlanger det. Forbundsstyret kan også forlange innkalt til

ekstraordinært årsmøte. På det ekstraordinære årsmøtet kan bare behandles de saker som har vært foranledningen til innkallingen. Slikt årsmøte kan innkalles med 7 dagers varsel.

- 11.4 Medlemsmøte og Representantskap
- 11.4.1 Medlemsmøtet eller Representantskapet er fagforeningens høyeste myndighet i årsmøteperioden. Medlemsmøtet/Representantskapet holdes så ofte styret gjør vedtak om det, eller når minst 25 % av medlemmene krever det, minimum to ganger per år. Et av medlemsmøtene skal behandle tariffkrav på alle tariffområder.
- 11.4.2 Saker som ønskes formelt behandlet i Medlemsmøtet/Representantskapet skal sendes til styret.
- 11.4.3 Det avholdes egne medlemsmøter i seksjonene og ved de enkelte virksomhetene.
- 11.5 Styret i fagforeningen
- 11.5.1 Årsmøtet velger styre med følgende sammensetning:
Leder, nestleder,
opplæringsansvarlig,
kasserer

ledere for seksjonene, en pensjonisttillitsvalgt og en ungdomstillsvalgt. Vedkommende må være 30 år eller yngre. Det er anledning til å velge ungdomstillsvalgt opp til 33 år dersom det ikke finnes kandidater som er yngre.

Årsmøtet velger i tillegg nødvendig antall styremedlemmer

Ett styremedlem skal være tillitsvalgt etter en hovedavtale.

Hele styret, varamedlemmer og revisor velges for 2 år. Valgene gjennomføres slik at ikke hele styret er på valg i samme årsmøte.

Det velges vara i rekke. For seksjonsledere, ungdoms- og pensjonisttillitsvalgt velges personlig vararepresentant som er nestlederne i seksjonene, ungdomsutvalget og pensjonistutvalget.

Styret i fagforeningen kan velge et arbeidsutvalg blant sine medlemmer og fastsetter eventuelt fullmakter for dette.

Se retningslinjer.

11.5.2 Styret skal:

- Lede virksomheten og gjennomføre de oppgaver som vedtekter, prinsipp- og handlingsprogram, årsmøtet og andre overordnede organ bestemmer.
- Koordinere virksomheten slik at alle deler av arbeidet innen fagforeningens område fungerer, og sørge for at tillitsvalgte etter hovedavtalene blir valgt i forhold til alle arbeidsgivere i området.
- Ha ansvar for drift og økonomi i fagforeningen.
- Ivareta sekretæroppgaver, opplæringsvirksomhet, informasjon, verving og medlemsoppfølging.
- Gi informasjon til tillitsvalgte i alle avtaleområder og etablere et kontaktorgan mellom styret og disse.
- Drive fagligpolitisk påvirkningsarbeid innenfor sitt organisasjonsområde.
- Gjennomføre samlinger for tillitsvalgte på alle tariffområder.
- Foreta suppleringsvalg til ungdomsutvalg, pensjonistutvalg og til styrene i seksjonene

etter innstilling fra de aktuelle utvalgene eller seksjonsstyrene. Suppleringsvalg til fagforeningsstyret foretas av styret selv, eller ekstraordinært årsmøte.

- Behandle saker om eksklusjon/suspensjon i henhold til § 10.
- Påse at det yrkesfaglige arbeidet gjennom seksjonene, ungdomsarbeidet og pensjonistarbeidet fungerer etter vedtektene.

11.5.3 Alle styremedlemmene har et ansvar for fagforeningens totale virksomhet. Videre er oppgavefordelingen i styret følgende:

Lederen har den daglige ledelsen og ansvaret for driften og det overordnede økonomiansvaret i fagforeningen mellom styremøtene. Lederen har et spesielt ansvar for å sikre at fagforeningsstyret har rutiner og planer for alle arbeidsområder, herunder verving av medlemmer.

Nestlederen er lederens stedfortreder og spesielt ansvarlig for styrets verve- og informasjonsvirksomhet.

Kassererens hovedoppgave fagforeningens økonomi- og regnskapsarbeid.

Opplæringsansvarliges oppgave er å tilrettelegge for å gjennomføre organisatorisk opplæring i fagforeningen.

Ungdomstillitsvalgtes hovedoppgave er å arbeide for læringer, elever, studenter og unge medlemmer generelt.

Pensjonisttillitsvalgtes hovedoppgave er å legge forholdene til rette for at alders- og uførepensjonistene kan delta i fagforeningens arbeid.

Seksjonsleders hovedoppgave er å bidra til at medlemmene får de yrkesfaglige tilbud og den oppfølging som følger av § 11.8.2.

- 11.5.4 Styret kan fatte vedtak når minst halvparten av medlemmene er til stede. Ved stemmelikhet gjør lederens stemme utslag.
- 11.5.5 Beretning, regnskap, handlingsplan, budsjett, og årsmøteprotokollen sendes Fylkeskretsen umiddelbart etter årsmøtet.
- 11.6 Oppløsning, deling og sammenslåing av fagforening.

- 11.6.1 Fagforeningen kan ikke oppløses, deles eller sammenslås uten uttalelse fra Fylkeskretsens styre og Forbundsstyrets godkjenning.
Se retningslinjer.
- 11.6.2 Dersom to eller flere av forbundets fagforeninger blir slått sammen, beholdes aktiva og passiva i den nye fagforeningen.
- 11.6.3 Dersom en fagforening deles, fordeles aktiva og passiva forholdsvis i de fagforeningene. Ved tvist avgjør Forbundsstyret.
- 11.6.4 Om en fagforening oppløses uten at medlemmene overføres til annen forening, tilfaller foreningens aktiva Forbundet, om ikke Forbundsstyret gjør vedtak om noe annet.
- 11.7 Forbundets organisasjonsledd på virksomhetsnivå – klubben.
- 11.7.1. Medlemmene i den enkelte virksomhet eller arbeidsplass velger sine tillitsvalgte etter reglene i den aktuelle hovedavtale.
- 11.7.2. Tillitsvalgtes oppgaver følger av hovedavtalene.
- 11.7.3 Utvalg av tillitsvalgte (UTV) bør, der det er mulig, bestå av representanter fra alle seksjoner.

- 11.7.4. Tillitsvalgte utgjør ledelsen av forbundets organisasjonsledd på virksomhetsnivå - klubbstyret. Klubbstyret bør, der det er mulig, bestå av representanter fra alle seksjoner. Klubben omfatter alle medlemmer som er ansatt innenfor den aktuelle virksomhet jf. § 12.

- 11.7.5. Det avholdes medlemsmøter på virksomhetsnivå for å behandle saker som angår egne medlemmer. Referat fra disse møtene sendes fagforeningsstyret.

- 11.7.6. Det skal føres protokoll over forhandlinger med arbeidsgiver.

- 11.7.7. Styret i fagforeningen har adgang til medlemsmøter i virksomhetene.

- 11.7.8. Tillitsvalgtes organisatoriske rolle er å rekruttere nye medlemmer, formidle informasjon til og fra medlemmer og formidle forbundets politikk overfor arbeidsgiver.

- 11.8 Seksjonene i fagforeningen

 - 11.8.1 Årskonferansen, sammensetning og valgprosedyre.

I fagforeningen skal seksjonen ha et eget styre eller en seksjonsleder. Der det er medlemsgrunnlag skal det avholdes en årskonferanse i seksjonen i etterkant av Årsmøtet i Fagforeningen.

Konferansen skal behandle saker som angår seksjonens oppgaver etter §11.8.2 og planer i forhold til vedtak fattet på årsmøtet i Fagforeningen. Det skal også velges et styre og representanter til Fylkeskonferansen i seksjonen. Seksjonsleder skal være en av representantene Alle styremedlemmer og varamedlemmer velges for to år. Valgene gjennomføres slik at ikke hele seksjonsstyret er på valg i samme årskonferanse.

Lederen i seksjonen velges på fagforeningens årsmøte og er medlem i styret i fagforeningen. Årsmøtet velger også seksjonens nestleder som erpersonlig vararepresentant jfr §11.5.1

11.8.2 Seksjonsstyret/seksjonsleder skal:

- Arbeide med saker som berører medlemmenes yrkesfunksjon.
- Tilrettelegge forskjellige former for yrkesfaglig tilbud til alle medlemmer i seksjonen.
- Arbeide med yrkespolitiske spørsmål.

- Tilrettelegge for at tillitsvalgte får yrkesfaglig kompetanse.
- Sikre en sterk kobling mellom det yrkesfaglige og det forhandlingsmessige.
- Være ansvarlig for seksjonsmedlemsmøter.
- Gjennomføre yrkesorganisatoriske tiltak og opprette yrkesfaglige grupper eller oppnevne kontaktperson innenfor yrkesområder når det er hensiktsmessig.
- Forvalte økonomien i seksjonen i henhold til budsjett.

Seksjonsstyret i fagforeningen skal behandle alle saker som ligger innenfor seksjonens ansvarsområde.

11.9 Pensjonist- og ungdomsutvalg

11.9.1 Ungdomskonferanse og ungdomsutvalg.

Der det er medlemsgrunnlag avholdes det en ungdomskonferanse i Fagforeningen. Denne avholdes i etterkant av årsmøtet. Konferansen behandler spørsmål som omhandler lærlinger, elever, studenter og unge medlemmer generelt, og planer i forhold til vedtak fattet av årsmøtet i fagforeningen. Foruten den ungdomstillitsvalgte

og personlig vararepresentant som er valgt på fagforeningens Årsmøte, jfr § 11.5.1, skal det velges et ungdomsutvalg og representanter til Fylkeskonferansen for ungdom. Ungdomstillsvalgte er ungdomsutvalgets leder.

Ungdomsutvalgets medlemmer og varamedlemmer velges for 2 år. Valgene gjennomføres slik at ikke hele utvalget er på valg samtidig.

Se retningslinjer.

11.9.2 Pensjonistkonferanse og pensjonistutvalg.

Der det er medlemsgrunnlag avholdes det en pensjonistkonferanse i fagforeningen. Denne avholdes i etterkant av årsmøtet. Konferansen behandler spørsmål som særlig omhandler alders – og uføre pensjonistene og deres rolle i fagforeningens arbeid, og planer i forhold til vedtak fattet på Årsmøtet i fagforeningen. Foruten den pensjonisttillsvalgte og personlig vararepresentant som er valgt på fagforeningens årsmøte, jfr §11.5.1 skal det velges et pensjonistutvalg og representanter til Fylkeskonferansen for pensjonister.

Pensjonisttillsvalgt er pensjonistutvalgets leder. Pensjonistutvalgets medlemmer velges for 2 år.

Valgene gjennomføres slik at ikke hele utvalget er på valg samtidig.

Se retningslinjer.

§ 12 Når flere fagforeninger organiserer arbeidstakere hos samme arbeidsgiver

12.1 Alle medlemmer i forbundet er som hovedregel medlem i geografisk avgrensede fagforeninger. Når to eller flere fagforeninger organiserer arbeidstakere hos samme arbeidsgiver (i storbyer, fylkeskommuner, helseforetak, etc.) skal oppbygging av tillitsvalgtapparatet være tilpasset arbeidsgiver. En slik tillitsvalgtordning skal ikke være et ekstra organisasjonsledd, men opptre i henhold til § 11.7.

Det opprettes koordineringsledd ved behov.

12.2 Tillitsvalgtordningen forutsettes dekket av arbeidsgiver. Utgifter som ikke dekkes av arbeidsgiver utlignes forholdsvis på de aktuelle lokale foreningene.

Retningslinjer for arbeidet utarbeides av de berørte lokale fagforeningene og godkjennes av den fylkeskrets/de fylkeskretser fagforeningen tilhører.

Se retningslinjer.

§ 13 Fylkeskretsen

13.1 Organisering

Innen hvert fylke utgjør fagforeningene en fylkeskrets. Hvis en fagforening omfatter et geografisk område utover et fylke, tilsluttes denne én fylkeskrets etter vedtak i Forbundsstyret. Fylkeskretsens navn skal være Fagforbundet, fylkets navn. Fylkeskretsen er et organisatorisk mellomledd mellom fagforeningene og forbundet sentralt.

Fylkeskretsen skal:

Ivareta og fremme forbundets interesser innen sitt virkeområde, og gjennomføre sitt arbeid i samsvar med Vedtekter og Prinsipp- og handlingsprogram og vedtak fattet av overordnede organ.

Ha tilsyn med at fagforeningene og seksjonene fungerer, bistå, samordne og yte service i saker som gjelder disse, og dermed sikre at alle medlemmer får et godt yrkesfaglig og organisatorisk tilbud.

Gjennomføre oppsøkende virksomhet overfor fagforeningene for å sikre at foreningene fungerer på beste måte.

- 13.2 Fylkesmøtet og Representantskapet
- Fylkesmøtet er fylkeskretsens høyeste organ.
- 13.2.1 Fylkesmøtet utgjøres av et representantskap sammensatt i henhold til § 13.3.
- 13.2.2 Fylkesmøtet avholdes hvert annet år innen utgangen av mars. Valgperioden er 2 år.
- 13.2.3 Fylkesmøtet velger styre med varamedlemmer, og behandler andre fylkesmøtesaker, herunder beretninger og handlingsplaner. Valgkomiteen skal fortrinnsvis velges av fylkesmøtet, eller på et representantskapsmøte senest 3 måneder før det fylkesmøte hvor valgene foretas.
- Valgkomiteen må være sammensatt slik at også de ulike seksjonene, pensjonistene og ungdommen er representert.
- 13.2.4 Fylkesmøtet eller representantskapsmøtet velger delegater til Landsmøtet i henhold til forbundets vedtekter, jf. § 14.2 – 14.6.
- 13.2.5 Det velges en revisjons- og kontrollkomité på 3 personer. Kontrollkomiteens medlemmer kan ikke ha andre verv i fylkeskretsen. Revisjonstjenester kan kjøpes av et godkjent revisjonsbyrå/- kontor. Revisjons- og kontrollkomiteen innkalles til

fylkesmøtet/representantskapet med tale- og forslagsrett.

Se retningslinjer.

- 13.2.6 Alle medlemmer av Fagforbundet i fylkeskretsen er valgbare. En kan ikke samtidig være valgt og ha et aktivt ansettelsesforhold i forbundet. Medlemmer i en landsdekkende fagforening kan inneha tillitsverv i fylkeskretsen der vedkommende har sitt arbeid.
- 13.2.7 Fylkeskretsens øverste organ mellom fylkesmøtene er Representantskapet. Det skal avholdes minst to ganger i året. Det året det er fylkesmøte skal det avholdes minst ett møte.
- 13.2.8 Fylkesmøtet avgjør hvilke funksjoner som skal velges ved særskilt valg og antall styremedlemmer og varamedlemmer i rekke.
- Det velges personlig vararepresentanter for seksjonsrepresentantene, ungdomstillitsvalgt og pensjonisttillitsvalgt.
- 13.2.9 Ekstraordinært fylkesmøte holdes når Fylkesstyret eller mer enn halvparten av Representantskapet har sendt begjæring om det til Fylkesstyret. Møtet skal kunngjøres minst tre uker før det

finner sted og kan bare behandle den eller de saker som møtet er berammet for. Med kunngjøringen utsendes saksdokumentene.

Ekstraordinært fylkesmøte kan ikke endre den ordinære fylkesmøteperioden.

- 13.2.10 Fylkesmøtet/Representantskapet innkalles skriftlig med minst tre ukers varsel. Med innkallingen skal sendes Fylkesstyrets beretning og forslag til saksliste med oppgave over innkomne saker samt Fylkesstyrets innstilling til disse.
- 13.2.11 Fylkesmøtets/Representantskapets vedtak avgjøres med alminnelig flertall når vedtektene ikke bestemmer noe annet. Ved stemmelikhet er forslaget falt.
- 13.2.12 Fylkesmøtet/Representantskapet godkjenner regnskap og budsjett.
- 13.3 Sammensetning av Fylkesmøtet og Fylkeskretsens representantskap
 - 13.3.1 Fylkesmøtet og Fylkeskretsens representantskap er sammensatt av representanter fra fagforeningene og seksjonene i fylket.

13.3.2 Til Fylkesmøtet og Fylkeskretsens Representantskap fordeles representanter fra fagforeningene etter følgende skala:

Inntil 200 medlemmer	1 representant
201 – 600 medlemmer	2 representanter
601 – 1100 medlemmer	3 representanter
1101 – 2000 medlemmer	4 representanter

Medlemstallet pr. 31/12 foregående år danner grunnlaget for beregningen.

Deretter en representant for hver påbegynte tusen medlemmer. Lederne i fagforeningene skal være en av fagforeningens representanter.

Antallet seksjonsrepresentanter skal være tilsvarende 20 % av Fylkeskretsens totale antall fagforeningsrepresentanter. Av dette antallet skal hver seksjon tildeles 15 %. Det øvrige antallet, 40 %, fordeles etter seksjonens medlemstall i Fylkeskretsen.

Se retningslinjer.

Styret for Fylkeskretsen er medlem med fulle rettigheter i Representantskapet. Dette gjelder også når Representantskapet er fylkesmøte.

Forbundsstyret kan etter søknad godkjenne annen representasjonsordning.

13.4 Fylkesstyret

13.4.1 Sammensetning av Fylkesstyret:

Leder, nestleder, opplæringsansvarlig, seksjonsledere, ungdomstillitsvalgt, pensjonisttillitsvalgt og nødvendig antall styremedlemmer valgt på Fylkesmøtet. For seksjonslederne, ungdomstillitsvalgt og pensjonisttillitsvalgt velges personlig vararepresentant som er nestlederne i seksjonene, ungdomsutvalget og pensjonistutvalget. Kun kandidater til ungdomstillitsvalgt på 30 år eller yngre er valgbare. Foreligger det ikke kandidater som er 30 år eller yngre som kan påta seg vervet åpnes det for å velge kandidater opp til 33år.

13.4.2 Styret skal:

- Ha det øverste ansvaret for Fylkeskretsen, herunder også det øverste økonomiske ansvaret. Daglig utøves dette av leder.
- Lede Fylkeskretsens virksomhet og gjennomføre de oppgaver som vedtekter, prinsipp- og handlingsprogram, fylkesmøte/

representantskap og overordnet organ på forbundsnivå har bestemt.

- Gjennomføre fagligpolitisk påvirkningsarbeid.
- Sørgе for at fagforeningene utfører sine oppgaver etter vedtekter og vedtak i overordnet organ.
- Besøke lokale fagforeningers styremøte minst en gang per år
- Sørgе for at fagforeningene og tillitsvalgte får nødvendig opplæring.
- Gjennomføre tariffkonferanser.
 - Innkalle og forberede fylkesmøter og representantskapsmøter.
 - Innkalle til møte eller på annen måte gripe inn overfor fagforeninger som ikke fungerer etter Vedtektene, forbundets retningslinjer, handlingsplan og vedtak i Forbundsstyret/ Landsstyret. Styret sender melding om saken til Forbundsstyret og har rett og plikt til å sørge for at lovlig fattede vedtak blir gjennomført i fagforeningen.

Se retningslinjer.

- Avgi regnskap og beretning årlig
- Ivareta sekretæroppgaver, opplæringsvirksomhet informasjonsarbeid, yrkesfaglig arbeid, ungdomsarbeid og pensjonistarbeid.
- Foreta suppleringsvalg etter innstilling fra seksjoner, ungdoms- og pensjonistutvalg. Suppleringsvalg til fylkesstyret foretas av representantskapet.
- Behandle saker om eksklusjon/suspensjon i henhold til § 9.
- Påse at ungdoms- og pensjonistarbeid blir ivaretatt.

13.4.3 Styret har rett til å uttale seg ved suppleringsvalg av medlemmer og varamedlemmer til forbundets bestemmende organer.

13.4.4 Beretning og regnskap med rapport fra revisjons- og kontrollkomiteen sendes forbundet umiddelbart etter vedtak i Fylkesmøtet/ Representantskapet.

13.4.5 Styret kan fatte vedtak når minst halvparten av medlemmene er tilstede. Ved stemmelikhet er lederens stemme avgjørende.

13.5 Seksjonene i Fylkeskretsen.

Seksjonene i Fylkeskretsen skal sørge for at alle medlemmer får et yrkesfaglig tilbud, følge opp rekruttering og organisering av de yrkesgruppene de har ansvaret for.

13.5.1 Fylkeskonferanse i seksjonen.

Fylkeskonferansen er seksjonens høyeste organ i fylkeskretsen, og avholdes hvert annet år etter at Fylkesmøtet er avholdt. Konferansen skal legge planer for virksomheten i tråd med vedtak fattet av Fylkesmøtet og annet overordnet organ, behandle yrkesfaglige, yrkesorganisatoriske og yrkespolitiske tema, velge seksjonsstyre med unntak av seksjonsleder og seksjonsnestleder som er personlig vararepresentant, jf. § 13.2.3

Valgperioden er 2 år. Fylkeskonferansen i landsmøteår velger delegater til Landskonferansen i seksjonen.

Valgkomiteen skal velges på et styremøte senest 3 måneder før fylkeskonferansen.

Fylkeskonferansens sammensetning avgjøres av seksjonen selv, men slik at hver fagforening med medlemmer i aktuelle seksjon har minst 1 representant.

13.5.2 Seksjonsstyret.

Seksjonsstyret skal bestå av minst 3 medlemmer.

Seksjonsstyret skal:

- Ledes seksjonens virksomhet på fylkesnivå og gjennomføre de oppgaver som vedtekter, prinsipp- og handlingsprogram og overordnet organ på seksjons- og forbundsnivå har bestemt.
- Gjennomføre politisk påvirkningsarbeid innenfor seksjonens ansvarsområde.
- Være et organisatorisk mellomledd mellom seksjonens leder/styre i fagforeningen og seksjonsstyret sentralt.
- Oppnevne representanter til Fylkesmøtet/ Representantskapet, jf. § 13.3.2
- Koordinere seksjonsarbeidet og legge til rette for samarbeid mellom seksjonene i fagforeningene.
- Arrangere og innstille til Fylkeskonferansen i seksjonen.
- Velge valgkomité senest 3 måneder før fylkeskonferansen i seksjonen.

- Forvalte økonomien i seksjonen i fylkeskretsen i henhold til budsjett.
- Sørge for nødvendig yrkesorganisering innen seksjonen og påse at vedtektsfestede, og eventuelt andre nødvendige, yrkesfaglige undergrupper innen seksjonens område både opprettes og fungerer.
- Sørge for at alle medlemmer får tilbud som bidrar til yrkesfaglig utvikling.
- Bistå seksjonene i fagforeningene slik at de kan gi medlemmene det tilbudet de skal ha etter vedtektene samt følge opp rekruttering og organisering av de yrkesgruppene de har ansvar for

Seksjonsstyret i fylkeskretsen skal behandle alle saker som ligger innenfor seksjonens ansvarsområde.

13.6 Ungdomsarbeid og pensjonistarbeid i Fylkeskretsen.

13.6.1 Fylkeskonferansen for ungdom, ungdomsutvalget og ungdomsarbeid

Fylkeskonferansen for ungdom er ungdomsorganiseringens høyeste organ i Fylkeskretsen og avholdes hvert annet år etter at Fylkesmøtet er avholdt. Valgperioden er 2 år.

Fylkeskonferansen består av representanter fra hver fagforening i fylket og student- og elevforumet.

Fylkeskonferansen for ungdom skal:

- Velge et ungdomsutvalg på minst 5 medlemmer og varamedlemmer. Ungdomstillitsvalgt som er leder av utvalget og en personlig vararepresentant velges av Fylkesmøtet. Student og elevforumet skal om mulig være representert i utvalget. Kun medlemmer på 30 år eller yngre er valgbare. Foreligger det ikke kandidater som er 30 år eller yngre som kan påta seg vervet åpnes det for å velge kandidater opp til 33år.
- Velge delegater til den sentrale ungdomskonferansen.

Valgkomiteen skal fortrinnsvis velges av fylkeskonferansen for ungdom eller på et møte i ungdomsutvalget senest 3 måneder før den fylkeskonferansen hvor valgene foretas.

Ungdomsutvalget i fylkeskretsen skal arbeide med ungdomssaker og bistå fagforeningenes ungdomstillitsvalgt/ungdomsutvalg i deres arbeid

Ungdomstillitsvalgt leder ungdomsutvalget, og er medlem av Fylkesstyret.

Ungdomsutvalget har medansvar for verving og oppfølging av elever, studenter, lærlinger og unge arbeidstakere, samt oppfølging av ungdomsarbeidet i fagforeningene. Utvalget har uttalerett i alle ungdomsspørsmål. Ungdomsutvalget har ansvar for at det opprettes et rådgivende student- og elevforum i fylkeskretsen etter vedtatte retningslinjer.

Se retningslinjer.

13.6.2 Fylkeskonferansen for pensjonister, pensjonistutvalget og pensjonistarbeid.

Fylkeskonferansen for pensjonister er pensjonistorganiseringens høyeste organ i Fylkeskretsen og avholdes hvert annet år etter at Fylkesmøtet er avholdt. Valgperioden er 2 år.

Fylkeskonferansen for Pensjonister består av representanter fra hver fagforening i fylket.

Fylkeskonferansen for Pensjonister skal:

- Velge et pensjonistutvalg som består av minst 3 medlemmer
- Velge delegater til den sentrale Landskonferansen for pensjonister.

Valgkomiteen skal fortrinnsvis velges av fylkeskonferansen for pensjonister eller på et møte i pensjonistutvalget senest 3 måneder før den fylkeskonferansen hvor valgene foretas.

Pensjonistutvalget i fylkeskretsen skal arbeide med saker av betydning for alders – og uførepensjonister og bistå fagforeningenes pensjonisttil-litsvalgt/pensjonistutvalg i deres arbeid

Pensjonistutvalget har medansvar for arbeidet med alders – og uførepensjonistsaker i fagforeningene.

Alle som er registrert som alders – og uførepensjonistmedlemmer i Fylkeskretsen er valgbare.

Utvalget har uttalerett i alle spørsmål som angår alders – og uførepensjonister.

- 13.7 Økonomi, regnskap og revisjon.
- 13.7.1 Forbundet gir tilskudd til drift av Fylkeskretsen etter de regler som Landsstyret bestemmer.
- 13.7.2 Fylkeskretsens regnskap føres etter retningslinjer som vedtas av Fagforbundet.
- 13.7.3 Fylkeskretsens regnskap skal revideres i samsvar med særskilt revisjonsinstruks, utformet i henhold til den til enhver tid gjeldende revisjonsinstruks for Fagforbundets regnskaper.

§ 14 Landsmøtet

- 14.1 Landsmøtet er forbundets høyeste myndighet. Ordinært landsmøte holdes hvert 4. år, i 2. halvdel av året.
- 14.2 Tiden for Landsmøtet skal fastsettes senest 12 måneder før det holdes. Melding om tidspunkt skal sendes fagforeningene og fylkeskretsene sammen med utkast til foreløpig sakliste for Landsmøtet. Saklisten sendes ut senest 8 måneder før Landsmøtet.
- 14.3 Landsmøtet består av 280 fylkesdelegater, 80 seksjonsdelegater og Landsstyrets medlemmer.
- 14.3.1 Ungdomssekretær har møterett samt tale- og forslagsrett på landsmøtet

14.4 280 delegater fordeles fylkesvis etter antall medlemmer. Alle fylkeskretsene har rett til 5 delegater før fordeling foretas. Fylkesmøtet eller Fylkeskretsens representantskap foretar valg av fylkesdelegatene etter forslag fra fagforeningene og retningslinjer fastsatt av Landsstyret. 80 delegater fordeles seksjonsvis etter antall medlemmer. Hver seksjon har rett til 12 delegater før fordeling foretas.

Fylkeskretsens medlemstall pr. 1. januar i det året Landsmøtet finner sted danner beregningsgrunnlaget for det antall delegater vedkommende fylkeskrets skal velge.

Se retningslinjer.

14.5 Valg av delegater fra fylkeskretsene kan ikke finne sted før den foreløpige saklisten er behandlet av dem som skal delta i valget.

14.6 De valgte delegater skal ha frie mandater.

14.7 Alle medlemmer av Fagforbundet kan fremme forslag til saker som skal behandles på Landsmøtet ved å sende dem til fagforeningene.

- 14.8 Forslag fra fagforeningene sendes via fylkeskretsen. Fylkeskretsens innstilling til fagforeningenes forslag og fylkeskretsens egne forslag sendes Forbundsstyret sammen med forslagene fra fagforeningene. Forbundsstyret og Landsstyret har rett til å sette fram forslag til Landsmøtet.
- 14.9 Forslagene fra fagforeninger, fylkeskretser og de sentrale seksjonsstyrene må være Forbundsstyret i hende senest 10 måneder før Landsmøtet avholdes.
- 14.10 Forslag til sakslisten og forretningsorden samt de innsendte forslag og innstillinger sendes fagforeningene og fylkeskretsene senest 3 måneder før Landsmøtet avholdes.
- 14.11 Landsmøtet gjør vedtak om den endelige sakslisten og forretningsorden.
- 14.12 Landsstyrets medlemmer har ikke stemmerett i saker som angår faglig beretning.
- 14.13 Forbundets kontrollkomité skal delta på Landsmøtet med tale- og forslagsrett.
- 14.14 Medlemmer av Fagforbundet kan gis adgang til Landsmøtet i den grad plassen tillater det.

- 14.15 Landsmøtets vedtak avgjøres ved alminnelig flertall når disse vedtekter eller forretningsorden ikke bestemmer noe annet.
- 14.16 For alle valg gjelder en valgperiode på 4 år.
- 14.17 Følgende saker skal behandles av Landsmøtet:
- Konstituering
 - Årsberetning og regnskap
 - Forbundets faglige årsberetninger
 - Innkomne saker
 - Prinsipp- og Handlingsprogram
 - Valg
 - Vedtekter
- 14.18 Landsmøtet skal uttale seg om landsmøteperiodens regnskap og årsberetninger.
- 14.19 Følgende valg foretas på Landsmøtet:

14.19.1 Forbundsstyrets arbeidsutvalg bestående av:

- Leder
- 2 nestledere
- hovedkasserer
- 2 medlemmer
- Ledere av seksjonene

14.19.2 Landsstyret bestående av:

- 38 medlemmer og 38 varamedlemmer – slik at hver fylkeskrets blir representert med 2 medlemmer og 2 varamedlemmer i rekke
- Representanter innstilt av seksjonene, 5 fra hver seksjon for de første 30 000 medlemmer, deretter 1 representant for hver påbegynte 30 000
- Arbeidsutvalgets 10 medlemmer
- Leder av ungdomsutvalget
- Leder av pensjonistutvalget
- Varamedlemmer etter samme fordeling.

Det velges ikke varamedlemmer for Arbeidsutvalget.

- 14.19.3 Forbundsstyret bestående av 22 representanter valgt blant Landsstyrets medlemmer:
- Forbundsstyrets arbeidsutvalg (10)
 - 10 medlemmer valgt fritt blant Landsstyrets medlemmer
 - Leder av ungdomsutvalget. Jfr § 21.1 om særlig valgbarhetsalder
 - Leder av pensjonistutvalget
 - Varamedlemmer etter samme fordeling.

Det velges varamedlemmer for seksjonslederne i Forbundsstyret, seksjonenes nestledere. For øvrig velges ikke varamedlemmer for Arbeidsutvalgets medlemmer.

- 14.19.4 Kontrollkomité på 3 medlemmer og 3 varamedlemmer i rekke.

Kontrollkomiteens medlemmer kan ikke ha verv i noe ledd i forbundet.

- 14.19.5 Lederne av kompetansesentrene.

Disse har møte- og talerett i Landsstyret.

- 14.20 Et aktivt ansettelsesforhold i organisasjonen kan ikke innehas samtidig med verv i vedtektsfestede organer.
- 14.21 Landsmøtet fastsetter kontingenten til forbundet.
- 14.22 Landsmøtet vedtar hvilke obligatoriske kollektive forsikringsordninger forbundet skal tilmelde seg.

§ 15 Ekstraordinært landsmøte

- 15.1 Ekstraordinært landsmøte holdes når Landsstyret bestemmer det, eller når minst 10 fylkeskretser har sendt skriftlig krav om det til Forbundsstyret.
- 15.2 Ekstraordinært landsmøte innkalles av Landsstyret.
- 15.3 Det bør innkalles til ekstraordinært landsmøte med minst 3 ukers varsel. Slikt ekstraordinært landsmøte kan bare behandle de saker som var grunnlaget for innkallingen. Saksdokumentene sendes ut sammen med innkallingen.
- 15.4 Ekstraordinært landsmøte kan ikke endre den ordinære landsmøteperioden. Medlemmer av Fagforbundet kan gis adgang til ekstraordinært landsmøte dersom plassen tillater det.

§ 16 Landsstyret

Landsstyret er forbundets høyeste organ mellom landsmøtene.

- 16.1 Landsstyret innkalles til møte minst to ganger per år.
- 16.2 Forbundets kontrollkomité innkalles til Landsstyrets møter og har tale- og forslagsrett i saker som hører inn under komiteens gjøremål, jf. § 24.
- 16.3 Forbundsstyrets medlemmer har stemmerett i alle saker med unntak av de saker som er nevnt i §§17.3 og 17.11.
- 16.4 Landsstyret kan fatte vedtak når minst halvparten av medlemmene er tilstede. Ved stemmelikhet gjør lederens stemme utslaget.

§ 17 Landsstyrets myndighetsområde

- 17.1 Lede forbundets virksomhet i overensstemmelse med vedtektene, arbeide etter de vedtak og hovedprinsipper som Landsmøtet har trukket opp og utarbeide handlingsplaner i forhold til dette.
- 17.2 Foreta suppleringsvalg for den gjenværende del av landsmøteperioden i tilfelle noen av de tillitsvalgte er fratrudd.

- 17.3 Fastsette foregående års regnskap og årsberetning innen utgangen av juni måned.
- 17.4 Behandle og vedta generelle retningslinjer for forbundets virksomhet i samsvar med vedtektenes § 2, samt vedta års- og langtidsbudsjett.
- 17.5 Fastsette særkontingent eller andel av kontingent til OUO-fond.
- 17.6 Fastsette Forbundsstyrets og kontrollkomiteens godtgjørelse.
- 17.7 Behandle ankesaker.
- 17.8 Velge representanter med vararepresentanter til Landsorganisasjonens kongress og representantskap.
Se retningslinjer.
- 17.9 Ivareta medlemmenes felles interesser på tvers av seksjons- og yrkesgruppetilhørighet samt avtaleområder.
- 17.10 Utlikne eventuell ekstrakontingent.
- 17.11 Fremlegge faglig beretning.
- 17.12 Velge valgkomité til Landsmøtet. Valgkomiteen må være sammensatt slik at også de ulike

seksjonene, pensjonistene og ungdommen er representert.

Se retningslinjer.

- 17.13 Foreslå saksliste og forretningsorden til forbundets landsmøte, samt lage innstilling til innsendte forslag.
- 17.14 Innkalle til landsmøte.
- 17.15 Fastsette de overordnede prioriteringene og rammekravene ved tariffoppgjørene.
- 17.16 Fatte vedtak om uravstemning i viktige saker og fastsette retningslinjene for slike avstemninger. Avstemningen kan gjelde alle, eller enkelte fagforeninger.
- 17.17 I særlige tilfeller dispensere fra forbundets vedtekter.
- 17.18 Godkjenne alle retningslinjer til vedtektene.

§ 18 Forbundsstyret

- 18.1 Medlemmene har møteplikt til Forbundsstyrets møter. Overholdes ikke møteplikten kan Landsstyret velge å oppnevne ny representant.

18.2 Ved uenighet i Forbundsstyret, har mindretallet rett til å anke følgende saker til Landsstyret:

- Eksklusjon og suspensjon av medlemmer og tillitsvalgte.
- Anvendelse av forbundets midler.
- Tolkningstvister vedrørende forbundets vedtekter.

Et mindretall på mer enn 1/3 i Forbundsstyret kan anke avgjørelsen inn for Landsstyret.

18.3 Forbundsstyret kan fatte vedtak når minst halvparten av medlemmene er tilstede. Ved stemmelikhet gjør lederens stemme utslaget.

§ 19 Forbundsstyrets myndighetsområde

19.1. Lede og koordinere forbundets virksomhet i samsvar med vedtektene, Landsmøtets og Landsstyrets vedtak.

19.2. Behandle søknader fra fagforeninger om å fravike bestemmelsene i vedtektene, eller foreta prinsipielle fortolkninger av disse.

19.3. Forbundsstyret skal avgi årsregnskap og årsberetning innen utgangen av juni måned. Årsregnskap og årsberetning skal være underskrevet av

samtligte av Forbundsstyrets medlemmer. Har én som skal underskrive innvendinger mot årsregnskap eller årsberetning, skal vedkommende underskrive med påtegnet forbehold og gi nærmere redegjørelse i årsberetningen.

- 19.4. Tilsettingsmyndighet.
- 19.5. Forbundsstyret fastsetter lønn for forbundets valgte. Forbundsstyret eller den Forbundsstyret gir fullmakt, inngår tariffavtaler med de ansattes organisasjoner.
- 19.6. Kan kreve at fagforeningenes regnskap gjennomgås av revisjon.
- 19.7 Valg av revisor/revisjonsselskap.
- 19.8. Fremme forslag til overordnede prioriteringer og rammekrav ved tariffoppgjøret overfor Landsstyret.
- 19.9 Inngå og være part i alle tariffavtaler som inngås.
- 19.10 Godkjenne forbundets tariffkrav ved tariffrevisjoner.
- 19.11 Vedta plassoppsigelse, streik eller bruk av andre kampmidler.

- 19.12 Opprette forhandlingsutvalg for å ivareta sentrale forhandlinger innenfor de ulike tariffområdene. Forhandlingsutvalgene skal ha representasjon fra seksjonene.
- 19.13. Innkalle Landsstyret og foreberede de saker som skal til behandling.
- 19.14 Vedta eksklusjon/suspensjon i samsvar med § 10.
- 19.15. Avgjøre tvister om tolkning av forbundets vedtekter.
- 19.16. Sørge for at fylkeskretsene utfører sine oppgaver etter vedtekter og vedtak i overordnet organ.
- 19.17. Sikre at forbundets opplæring fungerer. Forbundet sentralt har ansvaret for utvikling, gjennomføring og kvalitetssikring av forbundets opplæring.
- 19.18. Ha ansvaret for administrasjonens virksomhet.
- 19.19. Forvalte forbundets midler innenfor rammen av vedtekter og prinsipp- og handlingsprogram, samt Landsstyrets budsjett.
- 19.20. Oppnevne rådgivende utvalg, herunder et likestillingsråd.

- 19.21. Særvedtekter for fagforeningen og senere endringer av disse godkjennes av Forbundsstyret etter uttalelse fra styret i Fylkeskretsen. Særvedtekter for Fylkeskretsen godkjennes av Forbundsstyret.
- 19.22. Godkjenne opprettelse og oppløsning av fagforeninger, jf. § 11.6.
- 19.23. Forbundsstyret kan delegere avgjørelsesmyndighet til Arbeidsutvalget.

§ 20 Seksjonene sentralt

20.1 Landskonferansen

Landskonferansen avholdes etter at Landsmøtet er avholdt og skal legge planer for virksomheten i tråd med vedtak fattet av Landsmøtet, og behandle yrkesfaglige, yrkesorganisatoriske og yrkespolitiske tema samt velge seksjonsstyre med unntak av seksjonsleder og seksjonsnestleder som er personlig vararepresentant til forbundsstyret, jfr §§14.19.1, 14.19.2 og 14.19.3.

Landskonferansen skal for øvrig behandle de saker som er naturlig innenfor seksjonens ansvarsområde.

Styret i seksjonen består av 6 medlemmer bestående av leder, nestleder og 4 styremedlemmer og varamedlemmer i rekke.

Landskonferansens sammensetning avgjøres av seksjonen selv, men slik at hvert fylke har minst 1 representant.

20.2 Seksjonsstyrets myndighetsområde.

Seksjonsstyret er seksjonens øverste myndighet i landsmøteperioden. Seksjonens leder er en del av Forbundsstyrets arbeidsutvalg.

Seksjonsstyret skal:

- Lede seksjonens virksomhet og utføre oppgaver i henhold til vedtekter, retningslinjer, prinsipp- og handlingsprogram, vedtak fattet av Landskonferansen for seksjonen og andre overordnede forbundsorganer.
- Utføre politisk påvirkningsarbeid sentralt innenfor seksjonens ansvarsområde.
- Følge opp alle spørsmål som berører medlemmenes yrkesfunksjon, og påse at de får et godt yrkesfaglig tilbud. Arbeide for å styrke yrkesidentitet, status, yrkesetikk og vilkår for de ulike yrkesgruppene som seksjonen representerer.

- Forvalte seksjonens økonomi i henhold til budsjett.
- Medvirke til at seksjonene i fylkeskretsene utfører sine oppgaver etter vedtektene og vedtak i overordnet organ.
- Påse at seksjonsstyrene i fylkene får den nødvendige opplæring av forbundet.
- Innkalle til Landskonferanse for seksjonen.
- Forberede og innstille saker til Landskonferansen for seksjonen.
- Innkalle til en fylkesseksjonsledersamling som sammen med seksjonsstyret skal velge delegater til Landsmøtet, foreslå kandidater til seksjonsleder og nestleder i seksjonsstyret og foreslå medlemmer til seksjonens representanter til Forbundsstyret/Landsstyret. Forslagene fremmes overfor fagforbundets valgkomité. Jfr 14.19.1, 14.19.2 og 14.19.3.
- Medvirke til at seksjonens underordnede organer får den nødvendige veiledning og bistand innen seksjonens ansvarsområde.
- Innstille på kandidater som må velges ved suppleringsvalg i Landsstyret når noen

tillitsvalgte som er valgt/foreslått av Landskonferansen fratrer i landsmøteperioden.

Se retningslinjer.

§ 21 Ungdom og pensjonister

21.1 Ungdomsarbeid

Landskonferansen for ungdom

Det avholdes en Landskonferanse hvert annet år. Landskonferansen sammensettes av delegater fra fylkeskretsene. Konferansen velger et ungdomsutvalg.

Leder og nestleder som er representant og vararepresentant til forbundsstyret velges av Landsmøtet for fire år. Kun medlemmer på 30 år eller yngre er valgbare til leder og nestleder i ungdomsutvalget.

Ungdomsutvalget skal ha uttalerett i saker relatert til ungdomsspørsmål. Leder og nestleder i ungdomsutvalget er frikjøpt på heltid

Ungdomsutvalg

Ungdomsutvalgene i fylkene kan foreslå kandidater.

Valgperioden er to år for utvalgets medlemmer.

Kun medlemmer på 30 år eller yngre er valgbare til ungdomsutvalget. Finnes det ikke medlemmer på 30 år eller yngre til å påta seg vervet, åpnes det for å velge noen opp til 33 år.

Nestleder gis møterett i Forbundsstyret og Landsstyret med tale- og forslagsrett.

Se retningslinjer.

21.2 Pensjonistarbeid

Landskonferansen for pensjonister

Det avholdes en Landskonferanse hvert 2. år. Landskonferansen sammensettes av delegater fra fylkeskretsene.

Konferansen velger et pensjonistutvalg.

Leder og nestleder som er representant og vararepresentant til forbundsstyret velges av Landsmøtet for fire år.

Pensjonistutvalget skal ha uttalerett i saker relatert til spørsmål som angår alders – og uførepensjonister.

Pensjonistutvalg

Pensjonistutvalgene i fylkene foreslår kandidatene.

Valgperioden er to år

Alle som er registrert som alders – og uførepensjonistmedlemmer er valgbare.

Se retningslinjer.

§ 22 Forbundsadministrasjon og forvaltning

22.1 Forbundet har sitt hovedkontor i Oslo.

Deler av forbundsadministrasjonen legges til kompetansesentre.

22.2 Forbundsstyret bestemmer hvem som skal forplikte forbundet i økonomiske saker.

22.3 Forbundets midler plasseres i bank med mindre Forbundsstyret bestemmer noe annet. Dessuten kan midler nyttes til kjøp av fast eiendom og tegning av aksjer i foretak som forbundet har interesse av å være medeier i. Forbundsstyret må til enhver tid påse at forbundets midler anbringes slik at de kan realiseres hurtig.

22.4 Forbundet skal ha statsautorisert revisor.

§ 23 Konfliktfond

- 23.1 Forbundet skal ha et konfliktfond, jf. retningslinjer for norm og bruk.
- 23.2 Konfliktfondets midler anbringes slik at de kan nyttes når situasjonen krever det.

§ 24 Kontrollkomiteen

- 24.1 Kontrollkomiteen har i oppdrag å påse at organisatoriske og økonomiske disposisjoner er i samsvar med forbundets vedtekter og vedtak, jf. retningslinjer.
- 24.2 Kontrollkomiteens beretning fremlegges for Forbundsstyret, Landsstyret og Landsmøtet i forbindelse med behandlingen av forbundets regnskap og årsberetning.

Se retningslinjer.

§ 25 Endring av vedtektene

Disse vedtektene kan bare endres eller oppheves på et Landsmøte. Vedtektsendringer vedtas med alminnelig flertall. Oppløsning, § 27, må vedtas av Landsmøtet med 2/3 flertall. Det samme gjelder ved endring av forbundets grunnleggende struktur med seksjoner og fagforeninger.

Vedtektene trer i kraft ved vedtak.

§ 26 Avgjørelse av tvister

Twister om hvordan vedtektene kan forstås kan ikke bringes inn til prøving for de ordinære domstoler. Twister av denne art, som er avgjort av Forbundsstyret eller Landsstyret, kan den som er part i tvisten bringe inn for voldgiftsrett. Voldgiftsretten skal bestå av tre medlemmer. Justitiarius ved Oslo Tingrett utnevner voldgiftsrettens formann som skal være en dommer.

Fagforbundet og den annen part i tvisten utnevner hver sin meddommer.

Voldgiftsretten avgjør tvisten med endelig virkning for partene. Fristen for å bringe saken inn for voldgiftsretten er 2 – to – måneder regnet fra det tidspunkt da melding om Forbundsstyrets eller Landsstyrets avgjørelse er sendt i rekommandert brev.

§ 27 Oppløsning

Vedtak om oppløsning av forbundet kan bare fattes på et ordinært eller ekstraordinært landsmøte.

Til forslagetts endelige vedtakelse kreves 2/3 flertall på Landsmøtet. Oppløses forbundet, skal dets aktiva disponeres av det Landsmøtet som treffer beslutning om oppløsning.

Retningslinjer til Fagforbundets vedtekter 2013–2017

Retningslinjer til Fagforbundets vedtekter 2013–2017

Landsstyret kan vedta endringer i retningslinjene til vedtektenes i Landsmøteperioden.

Retningslinjer til § 6.1.1

For å kunne bli medlem i Fagforbundet forutsettes det at vedkommende er yrkesaktiv, lærling, student eller elev.

Innmeldinger effektueres av det organisasjonsledd som mottar innmeldingen. Fagforeningen har ansvar for å kontrollere og ajourføre foreningens medlemsbevegelser ved å kjøre Fane 2-rapporten ME-R-9028 minst 1 gang pr. måned. Fagforeningen melder fra til arbeidsgiver om nye medlemmer som skal registreres for trekk av kontingent. Tilsvarende har fagforeningen ansvar for å melde fra til arbeidsgiver om utmeldte som ikke lenger skal trekkes.

Har medlemmet to arbeidsgivere skal det betales kontingent hos begge arbeidsgivere. Samlet kontingent skal ikke overstige gjeldende maksimumskontingent. Medlemmet skal registreres i medlemsregisteret hos den arbeidsgiver hvor vedkommende har størst stilling. Premie for obligatoriske forsikringer og OUO trekkes bare hos denne arbeidsgiveren. Medlemskapet skal være i den fagforeningen der

vedkommende har den største stillingsandelen. Dersom stillingsandelene er like store skal fagforeningstilhørigheten avgjøres av medlemmet selv.

Student- og elevmedlemmer

Fagforbundet organiserer studenter og elever.

Studentmedlemskap

Minimumskrav for å kunne organisere seg som studentmedlem er at studiet anses som hovedbeskjeftigelse, minimum 30 studiepoeng pr år. Inntekt må ikke overstige lånekassens inntektsgrense angående stipend. Inntekt i studiets ferieperioder regnes ikke med.

Studentmedlemmer har rettigheter i henhold til de obligatoriske kollektive forsikringsordningene og OUO.

Elevmedlemskap

Minimumskrav for å kunne organisere seg som elev, er følgende:

- at skoletiden anses som hovedbeskjeftigelse, minimum 20 timer pr. uke

Elevmedlemmer har ingen rettigheter i henhold til de obligatoriske kollektive forsikringsordningene og OUO, med mindre de betaler kontingent tilsvarende studentmedlemmer. Det samme gjelder for lærlinger.

Retningslinjer til § 6.1.2

Bimedlem betaler kontingent på vanlig måte, unntatt premien til obligatoriske kollektive forsikringer og OUO. Bimedlemmer har ingen rettigheter til stipend fra OUO og utbetalinger fra Fagforbundets stønadskasse. Et bimedlemskap gir ingen rettigheter i kollektiv hjemforsikring via Fagforbundet.

Retningslinjer til § 6.7

Dette gjelder LOs vedtekter § 19 som er slik:

1. Forbundene plikter å motta medlemmer fra et annet forbund, når medlemmene har sitt medlemskap i orden i sitt gamle forbund og er utmeldt av det.
2. Vilkåret for slik overføring er at medlemmer har eller har fått arbeid i et yrke som ligger innenfor forbundets virkeområde.
3. Overføring skal finne sted innen to måneder regnet fra det tidspunkt medlemmene har fått arbeid i vedkommende yrke. I slike tilfeller får medlemmet straks rettigheter i det nye forbundet, og medlemskort skal utleveres gratis.

Retningslinjer til § 7

Fritaket gjelder sentral og lokal kontingent, obligatoriske forsikringer og Fagforbundets OUO-fond.

Retningslinjer til § 8.1

Ferielønn som utbetales i henhold til Ferielovens bestemmelser regnes som lønn og er dermed gjenstand for trekk av kontingent. Dette gjelder ikke for pensjonister og uføre det første året uten lønnsinntekt.

Retningslinjer til § 8.5

Forbundsstyret skal godkjenne både innføring, oppheving og endring av lokal tilleggskontingent.

Retningslinjer til § 8.8

Medlemmet mottar krav ca 2 måneder etter den perioden kravet gjelder for. Purring sendes ca 1 måned etter det første kravet. Purringen (melding til medlem) inneholder opplysning om at medlemskapet kan bli strøket dersom kontingenten ikke blir betalt.

Fagforeningen skal selv kontrollere hvem som står i fare for å bli strøket. Rapporten som skal brukes i Fane 2 er ME-R-9008. Rapporten må kjøres minst hver måned, og gir grunnlag for oppfølging av disse medlemmene. Ved 6 måneders skyldig kontingent kan medlemskapet strykes.

Retningslinjer til § 10.2

Ankefristen ved suspensjon etter § 10.2 er 4 uker fra det tidspunktet vedkommende ble kjent med vedtaket.

Retningslinjer til § 11.1.1

Alle fagforeninger skal ha ordet Fagforbundet som en del av sitt navn. Arbeidsutvalget kan etter søknad gjøre unntak.

Det er Årsmøtet som fatter vedtak om endring av fagforeningens navn.

Fagforeningene har plikt til å registrere seg i Enhetsregisteret.

Retningslinjer til § 11.2.1

Styret i fagforeningen ivaretar arbeidsmiljøaktiviteten. Ett av styremedlemmene i fagforeningen skal ha et særlig ansvar for denne aktiviteten. Arbeid med helse, miljø og sikkerhet på forskjellige arbeidsplasser og tariffområder skal legges inn i fagforeningens handlingsplan.

Ett verneombud fra en av virksomhetene i fagforeningens organisasjonsområde skal tiltre fagforeningens styre med tale- og forslagsrett.

Retningslinjer til § 11.2.6

Medlemmet skal registreres i medlemsregisteret i forhold til lønns- og arbeidsvilkår, yrke/utdanning og mulighet for personlig medlemservice. Det er særlig viktig at stillingskode, arbeidssted, tariffområde, yrke/utdanning, e-post-adresse og mobilnummer til enhver tid er riktig registrert.

Dersom et medlem skifter til en arbeidsplass der en annen fagforening organiserer hovedtyngden av medlemmene skal vedkommende overføres til denne fagforeningen.

Når fagforeningen/Fagforbundet får melding om at et medlem er blitt alders- eller uførepensjonist, skal endringen registreres i medlemsregisteret. Når det gjelder uførepensjonister skal det kreves dokumentasjon.

Fra den dato medlemmet melder fra til fagforeningen/Fagforbundet om slik endring og fram til utgangen av dette året, betales ingen kontingent. Deretter betaler medlemmet pensjonistkontingent. Medlemmer som er fylt 75 år er fritatt for kontingent.

For å bli registrert som uførepensjonist må medlemmet ha trådt helt ut av arbeidslivet og ikke motta lønn fra en arbeidsgiver. Dersom medlemmet senere trer inn i arbeidslivet igjen, helt eller delvis, skal det betales kontingent som yrkesaktiv. Alders- og uførepensjonister kan ha lønnsinntekt tilsvarende folketrygdens grunnbeløp uten at det skal trekkes kontingent av opptjent lønn.

Dersom uføretrygden er gitt med tilbakevirkende kraft, tilbakebetales ikke allerede innbetalt kontingent.

Utbetalinger fra Stønadskassen

Fagforeningene har i den grad det er mulig, plikt til å underrette etterlatte om Stønadskassens utbetalinger.

Alle betalende medlemmer, med unntak av bimedlemmer, har ved sin død rett til utbetaling fra Stønadskassen.

Retningslinjer til § 11.5.1

Leder og opplæringsansvarlig skal ikke velges samme år som nestleder og kasserer.

For øvrig se retningslinjer til § 14.19.3 angående tiltredelsestidspunkt

Retningslinjer til § 11.6.1

Vedtak om oppløsning, deling og sammenslåing av fagforeninger skal vedtas på Årsmøtet. Ved sammenslåing av to eller flere fagforeninger beholdes det laveste nummeret i medlemsregisteret.

Før vedtak om sammenslåing fattes skal fagforeningene ha oversikt over fagforeningenes aktiva og passiva. Spesielt viktig er her eierandeler i Folkets Hus, hytter, og andre sameier hvor vedtekter tilsier at eierandeler skal innløses ved oppløsning av forening.

Et interimsstyre med representanter fra fagforeningene som har vedtatt å slå seg sammen ivaretar drift inntil felles Årsmøte i den nye sammenslåtte fagforeningen avholdes. I spesielle tilfeller kan styrene i fagforeningene videreføres til Forbundsstyrets godkjenning foreligger og til konstituerende Årsmøte er avholdt.

Etter at vedtak om oppløsning, deling eller sammenslåing er fattet i fagforeningene skal fylkeskretsens styre vedta en uttalelse. Fylkeskretsens uttalelse sendes forbundet sentralt vedlagt protokoller fra fagforeningenes Årsmøter.

Fylkeskretsen bistår fagforeningen med endringer i medlemsregisteret. Dette skjer i samarbeid med medlemsregisteret sentralt.

Fagforeninger som vil slå seg sammen kan oppnevne representanter til en felles valgkomité som utarbeider forslag til styre i den nye fagforeningen. Valgkomiteen bør også innstille til andre tillitsverv hvor medlemmer representerer fagforeningen. I spesielle tilfeller kan fagforeninger som vil slå seg sammen forhandle fram et forslag til fordeling av verv i den nye foreningen. Fagforeningens Årsmøte velger det første styret i den nye fagforeningen.

Den nye fagforeningen sørger for at arbeidsgivere får de nødvendige meldinger om medlemmers kontingenttrekk.

Retningslinjer til § 11.7.4

Med virksomhet menes både virksomheten totalt og undervirksomheter. Ved større virksomheter kan det være klubber på forskjellig nivå. Klubbene bygges opp i henhold til den enkelte virksomhets tillitsvalgtordning etter de aktuelle hovedavtaler.

Retningslinjer til §§ 11.8.1, 11.9.1 og 11.9.2

Årskonferansen for seksjonene, Ungdomskonferansen og Pensjonistkonferansen avholdes senest 14 dager etter fagforeningens Årsmøte.

Retningslinjer til §§ 11.9.1, 13.6.1 og 21.1

Ungdomsutvalg i fagforeningen § 11.9.1

Leder og nestleder av ungdomsorganiseringen velges på fagforeningens Årsmøte blant ungdomsmedlemmene. Fagforeningsstyret skal motivere til valg av et Ungdomsutvalg. Utvalget bør velges på en ungdomskonferanse i fagforeningen. Ungdomsmedlemmene bør i den forbindelse velge en egen valgkomité bestående av minst tre medlemmer. Leder av ungdomsorganiseringen har sammen med Ungdomsutvalget og styret i fagforeningen ansvar for ungdomsarbeidet innenfor fagforeningens organisasjonsområde. Fagforeningens ungdomsmedlemmer gjennomfører valg og avstemninger i overensstemmelse med Fagforbundets vedtekter og retningslinjer.

Retningslinjer §§ 13.5.1, seksjonene, 13.6.1, ungdom og 13.6.2 pensjonister

Fylkeskonferansen for seksjonene, ungdom og pensjonister avholdes senest 14 dager etter Fylkesmøtet.

Retningslinjer til § 13.5.1: Se retningslinjer til § 20 Ungdomsarbeidet i Fylkeskretsen § 13.6.1

Sammensetning av Ungdomsutvalget i fylkeskretsen
Fylkeskretsen velger selv hvordan de ønsker at Fylkeskonferansen for ungdom skal settes sammen i forhold til representasjon fra fagforeningene, men den enkelte fagforening skal som et minimum være representert med en delegat til Fylkeskonferansen for ungdom. Fylkeskonferansen velger en valgkomité bestående av minimum tre personer. Det bør rulleres mellom fagforeningene fra periode til periode. De faste medlemmene i Ungdomsutvalget møter som delegater til Fylkeskonferansen med fulle rettigheter.

Fylkeskonferansen for ungdom og Ungdomsutvalg

Fylkeskonferansen for ungdom skal blant annet behandle rapporter om Fagforbundets ungdomsarbeid de siste to årene. Videre skal den vedta handlingsprogram for neste periode, samt gjennomføre valg av Ungdomsutvalg, valgkomité og representanter til Landskonferansen for ungdom.

Leder og nestleder av Ungdomsutvalget velges på Fylkesmøtet. Leder er representant og nestleder er personlig vararepresentant til Fylkestyret.

Fylkeskonferansen for ungdom velger delegater til Landskonferansen Det er antallet medlemmer på 30 år eller yngre per 1. januar i det året Landskonferansen for ungdom avholdes som avgjør hvor mange delegater den enkelte fylkeskrets skal være representert med. Det velges tilsvarende antall vararepresentanter som antall delegater. Vararepresentantene velges i rekke.

Valgene på Fylkeskonferansen for ungdom skal skje etter de samme retningslinjer som gjelder for valg og avstemninger i Fagforbundet

Student- og elevforum

1. For student- og elevmedlemmer som er tilknyttet fylkeskretsen, skal Ungdomsutvalget opprette et student- og elevforum tilknyttet fylkeskretsens ungdomsorganisering. Forumet skal være på minimum 3 medlemmer. Dersom det er mulig kan det opprettes ett forum for studenter og ett forum for elever.
2. Fylkestyret har ansvar for at det opprettes et student- og elevforum.

3. Forumet velger selv sin leder og representanter til ungdomskonferansen.
4. Forumet har en rådgivende funksjon overfor fylkeskretsens ungdomsutvalg og Ungdomsutvalget kan delegere enkeltoppgaver til forumet slik som verving og gi tilbud til medlemmer på utdanningsinstitusjonene.

Landskonferansen for ungdom og ungdomsutvalg § 21.1

Tidspunkt for gjennomføring av Landskonferansen for ungdom

Fagforbundets Landskonferanse for ungdom avholdes hvert annet år. I Landsmøteåret avholdes konferansen senest 4 uker etter Fagforbundets Landsmøte. De faste medlemmene i Ungdomsutvalget møter som delegater til Landskonferansen med fulle rettigheter.

Sammensetning

Fordeling av delegater til den Landskonferansen for ungdom beregnes etter følgende skala:

Fra 0 til 1000 medlemmer	3 delegater
Fra 1001 til 1750 medlemmer	4 delegater
Fra 1751 til 2500 medlemmer	5 delegater
Fra 2501 til 3250 medlemmer	6 delegater
Fra 3251 til 4000 medlemmer	7 delegater
Fra 4001 til 5500 medlemmer	8 delegater
Over 5501	9 delegater

I tillegg kan den enkelte fylkeskrets sende en observatør med tale- og forslagsrett til Landskonferansen for ungdom.

Landskonferansen for ungdom sammensettes av delegater valgt av Fylkeskonferansen for ungdom.

Landskonferansen skal behandle:

- Konstituering
- Faglig beretning
- Handlingsplan i tråd med vedtak fattet på Landsmøtet
- Innkomne forslag
- Valg

Landskonferansen for ungdom velger en valgkomité bestående av minimum tre og maksimum fem personer fra forskjellige fylker. Stiller et medlem av valgkomiteen til valg må vedkommende trekke seg fra valgkomiteen. Dersom det oppstår varig forfall fra medlemmer i valgkomiteen, er det Ungdomsutvalget i den fylkeskrets hvor medlemmet kommer fra som er ansvarlig for at det oppnevnes et nytt medlem.

Forslag fra fagforeningenes ungdomsutvalg sendes via fylkeskretsenes ungdomsutvalg. Innstillingen til forslagene fra fylkeskretsens ungdomsutvalg/Fylkeskonferansen for ungdom sendes sentralt Ungdomsutvalg sammen med

forslagene. Sentralt Ungdomsutvalg har rett til å sette fram forslag til Landskonferansen for ungdom. Forslagene fra fagforeningene og fylkeskretsenes ungdomsutvalg må være det sentrale Ungdomsutvalg i hende senest fire måneder før Landskonferansen avholdes.

Sentralt Ungdomsutvalg

Fagforbundets sentrale Ungdomsutvalg består av seks faste medlemmer og tre varamedlemmer valgt i rekke.

Leder og nestleder av Ungdomsutvalget velges på Landsmøtet. Leder er representant og nestleder er personlig vararepresentant til Forbundsstyret/Landsstyret.

Dersom leder, nestleder eller andre medlemmer av Ungdomsutvalget fratrer i perioden velges nye representanter av Landsstyret etter innstilling fra Ungdomsutvalget. De samme prinsippene gjelder for suppleringsvalg i fylkeskretsene og fagforeningene.

Retningslinjer til § 12

1. Når det er minst to fagforeninger med medlemmer ansatt hos samme arbeidsgiver, skal det som hovedregel opprettes et koordineringsledd for å samordne arbeidet i forhold til arbeidsgiver. Det samme gjelder fagforeninger som har medlemmer innen et samarbeidstiltak mellom arbeidsgivere.

2. Et koordineringsledd skal forankres i den ordinære strukturen med fagforeninger og fylkeskretser og deres valgte ledelse, og skal være fagforeningenes og fylkeskretsenes forlengede arm i arbeidet overfor arbeidsgivere som omfatter flere fagforeninger/fylkeskretser.

Koordineringsleddene skal:

- koordinere virksomheten på vegne av fagforeningene og fylkeskretsene de representerer.
- sørge for at tillitsvalgte etter aktuell hovedavtale blir valgt og fungerer, og bestemme hvordan de velges innen rammene av denne og forbundets retningslinjer for valg. Koordinere prosessen med valg av ansattrepresentanter, påse at sentrale samarbeidsavtaler følges og inngå lokale avtaler med andre forbund om samarbeid der dette er nødvendig.
- påse at vedtekter, prinsipp- og handlingsprogram og vedtak fattet av overordnede organ følges opp i forhold til aktuell arbeidsgiver.

3 Fylkeskretsen har ansvaret for å opprette koordineringsledd når virksomheten finnes kun innen ett fylke.

Fylkeskretsen innkaller til det første møtet i koordineringsleddet. Følgende er representert i et koordineringsledd innen én fylkeskrets: Styrerepresentanter fra fagforeninger med medlemmer ansatt i virksomheten, fortrinnsvis bør leder være representert.

Overordnede tillitsvalgte i virksomheten. Fagforbundets ansattrepresentanter fra virksomhetens styre. Eventuell konserntillitsvalgt, aktuelle kompetansesentre, fylkeskretsen samt hovedverneombud, når dette er medlem i Fagforbundet, har møterett. Fylkeskretsen kan velge å være fullverdig medlem i et slikt koordineringsledd.

4. Når virksomheter dekker flere fylkeskretser skal det opprettes koordineringsledd som nevnt i pkt 3. De aktuelle fylkeskretser har ansvar for å kalle inn til første møte. Fylkeskretsene er fullverdige medlemmer i koordineringsledd som dekker flere fylkeskretser når karakteren av virksomheten tilsier det. I slike koordineringsledd har en fylkeskrets sekretariatsansvar.
5. Forbundet sentralt har ansvaret for å opprette regionale koordineringsledd i overordnede virksomheter som regionale helseforetak og liknende. Innkallingen til første møte skjer på vegne av Forbundsstyret og ivaretas av kompetansesentrene. Følgende er representert i et slikt regionalt koordineringsledd:
 - Styret i aktuelle fylkeskretser med medlemmer ansatt i virksomheten, fortrinnsvis ved leder.
 - Konserntillitsvalgt eller liknende funksjon.
 - Fagforbundets ansattrepresentanter fra virksomhetens styre (RHF og HF).

- Et kompetansesenter skal ha sekretariatsfunksjon.
 - Forbundsstyrets arbeidsutvalg og kompetansesentrene i regionen har møterett.
6. Det skal opprettes et styre i koordineringsleddet. Styret skal ivareta koordineringsleddets ansvar mellom møtene i koordineringsleddet. Et styre skal sammensettes av representanter fra fagforeningsstyrer/fylkesstyrer og representanter fra valgte etter hovedavtalen. Representantene for fagforeningsstyrer/fylkesstyrer skal utgjøre flertallet i styret, og en av disse skal være leder. Styret kan velge et arbeidsutvalg eller delegere fullmakter.
7. Representanter for fagforeningsstyrer/fylkesstyrer har møterett i Fagforbundets organer etter hovedavtale, slik som i utvalg av tillitsutvalgte eller liknende. (Jf. § 11.7, Forbundets organisasjonsledd på virksomhetsnivå, klubben.).

Retningslinjer til § 13.2.5

Revisjonen av fylkeskretsens regnskaper skal skje i henhold til generelle revisjonsbestemmelser vedtatt i forbundet sentralt.

1. Revisjons- og kontrollkomiteen er ansvarlig overfor fylkesmøtet.
2. Revisjons- og kontrollkomiteen skal revidere og føre tilsyn med fylkeskretsens virksomhet og påse at den følger vedtekter, forbundets retningslinjer, handlingsplan og vedtak i Forbundsstyret/Landsstyret.
3. Revisjons- og kontrollkomiteen skal gjennomgå protokollene fra de organer som forplikter fylkeskretsen for å sikre at vedtak som fattes er i samsvar med vedtekter og fullmakter.
4. Revisjons- og kontrollkomiteen har ansvar for å påse at handlingsplaner og budsjett for fylkeskretsen blir fulgt opp.
5. Revisjons- og kontrollkomiteen kan til enhver tid forlange seg forelagt dokumenter og korrespondanse og kreve at tillitsvalgte og ansatte gir de opplysninger som de mener er nødvendig for å utføre sitt verv.

6. Revisjons- og kontrollkomiteen skal føre protokoll fra sine møter.
7. Revisjons- og kontrollkomiteen avgir beretning til fylkeskretsens Fylkesmøte/Representantskap. jf. vedtektene § 13.4.4.

Retningslinjer til § 13.3.2

$$\frac{\text{Antall representanter til seksjonene} = \text{Antall fagforeningsrepresentanter totalt} \times 20}{100}$$

$$\frac{\text{Antall representanter til seksjonene} \times 15}{100} = \text{Grunnrepresentasjon pr seksjon}$$

Antall representanter til seksjonene ÷ grunnrepresentasjon pr seksjon = resterende representanter til fordeling.

Resterende representanter skal så fordeles mellom seksjonene etter antall yrkesaktive medlemmer. Dette gjøres på følgende måte:

Yrkesaktive medlemmer seksjon SKKO

Sum yrkesaktive medlemmer totalt = seksjonens andel resterende representanter

Resterende representanter x seksjonens andel = antall resterende representanter for seksjon SKKO

Samme regnestykker gjøres for de øvrige seksjonsrepresentantene. (SST, SKA og SHS)

Summen av de 4 regnestykkene skal bli samme antall som resterende representanter til fordeling.

Avrundingsregler

Benytt kun 2 siffer bak komma. Tall til og med 0,49 avrundes til 0 og tall fra og med 0,50 avrundes til 1.

Antall representanter per seksjon blir da:
Grunnrepresentasjon pluss antall resterende representanter.

Retningslinjer til § 13.4.2

Med disse bestemmelsene i vedtektene menes at fylkeskretsens styre har en rett og plikt til å ta opp med styret i fagforeningen alle forhold som på en eller annen måte er i strid med forbundets interesser. Slike saker skal løses gjennom samarbeid mellom styret i fylkeskretsen og styret i fagforeningen. Begge styrer har både rett og plikt til å bidra til at saken kan løses til beste for forbundets interesser.

I de tilfeller der saken ikke løses ved samarbeid, skal Fylkesstyret orientere den sentrale politiske ledelse. Fylkesstyret kan innkalle til medlemsmøte i fagforeningen etter å ha varslet fagforeningens styre. Fylkesstyret sender melding om saken til Forbundsstyret, og har en rett og plikt til å sørge for at et lovlig fattet vedtak blir gjennomført i fagforeningen.

I tilfeller der det oppstår forhold som faller inn under § 10 om eksklusjon og suspensjon, skal Fylkesstyret igangsette behandling etter vedtektenes bestemmelser.

Retningslinjer 13.4.1

Se retningslinjer til 14.19.3 angående tiltredelsestidspunkt

Retningslinjer til § 13.5.1

Se retningslinjer til § 20.

Retningslinjer til § 14.4

Senest 6 måneder før Landsmøtet holdes, sender forbundet melding til seksjonene, fylkeskretsene og fagforeningene om hvor mange delegater seksjonene og fylkeskretsene får etter den vedtatte fordelingen.

1. For å være valgbar som delegat må medlemmet ha vært organisert i LO i minst 9 måneder, derav 6 måneder i Fagforbundet, før Landsmøtet holdes.

2. Ved valg av delegater skal det tas hensyn til en rimelig fordeling etter kjønn, yrke og geografisk tilknytning (jf. § 5 i vedtektene). Valgene skal foregå etter at den foreløpige sakslisten til Landsmøtet er behandlet.

3. Seksjonenes delegater til Landsmøtet og varadelegater i rekke velges av en fylkesseksjonsledersamling, jfr vedtektenes § 20.2, etter innstilling fra valgkomiteen. Valgkomiteen for Landskonferansen fastsetter fristen for innsending av forslag på delegater fra Fylkeskonferansene/seksjonsstyrene i fylkeskretsen.

4. Fylkeskretsens delegater til Landsmøtet og varadelegater i rekke velges av Fylkesmøtet eller fylkeskretsens Representantskap. Fagforeningene kan foreslå inntil 6 delegater og 6 varadelegater og sende forslaget til fylkeskretsen. Fylkesstyret fastsetter fristen for innsending av forslag på delegater fra fagforeningene i fylkeskretsen. Fylkeskretsens styre fungerer som valgkomité - og kan selv foreslå delegater. Forslag til valg av delegater settes opp i nummererorden. Fylkeskretsens leder bør være med i forslaget. På grunnlag av de innkomne forslagene velger fylkeskretsen delegater og varadelegater i rekke.

5. Skjema for fullmakter over delegater og varadelegater fra fylkeskretsen skal undertegnes og sendes elektronisk

til forbundet sammen med oppgave over de valgte delegatene.

6. Skjema for fullmakter over seksjonenes delegater og varadelegater skal undertegnes og sendes elektronisk til forbundet sammen med oppgave over de valgte delegatene.
7. Suppleringsvalg foretas av Fylkesstyret/sentralt Seksjonsstyre. Denne myndigheten kan delegeres. Det må fattes et eget vedtak om dette.

Retningslinjer til § 14.19.3, 13.4.1 og 11.5.1

Dersom det velges ny leder og/eller ny nestleder av seksjoner, ungdomsorganisering eller pensjonistorganisering tiltrer de i forbundsorganene umiddelbart i likhet med de øvrige landsmøtevalgte. Vervene i seksjonene, ungdomsorganiseringen og pensjonistorganiseringen tiltres når Landskonferansene er gjennomført.

Det samme gjelder ved valg på fylkesmøtene og årsmøtene i fagforeningene.

Retningslinjer til § 17.8

1. Når LO har fordelt antall kongressrepresentanter til forbundene, foretar Forbundsstyret en fordeling til hver fylkeskrets, med fradrag av Landsstyrets medlemmer, kompetansesentrenes ledere og ungdomssekretæren som alle velges direkte. Fylkeskretsens representasjon beregnes ut fra medlemstallet i foregående kvartal.
2. Fylkeskretser som får representasjon tilskrives om antall representanter og vararepresentanter hver fylkeskrets kan foreslå. Listen skal inneholde tre navn i prioritert rekkefølge. (Representanter og vararepresentanter fra samme fylkeskrets). Fylkeskretser som ikke får representasjon skal foreslå tre navn i prioritert rekkefølge som stilles til disposisjon når vara til AU-medlemmer og kompetansesenterledere velges, og i situasjoner hvor det blir forfall på disse varalistene. Slikt valg av vara skal ta hensyn til medlemstallet i de aktuelle fylkeskretsene. Vara for ungdomsrepresentanten hentes fra Ungdomsutvalgets medlemmer og varamedlemmer.
3. I Fylkeskretsens forslag skal det tas hensyn til geografi, yrkesgrupper og kjønn jr. § 5 Likestilling.
4. Fylkeskretsens forslag til representanter sendes forbundet innen den frist som er angitt.

5. Forbundsstyret er valgkomité og forbereder saken til Landsstyret, som foretar det endelige valget av representanter med personlige vararepresentanter til Landsorganisasjonens kongress.

Retningslinjer til § 17.12

1. Valgkomiteen for Landsmøtet velges på Landsstyremøte senest 3 måneder før Landsmøtet avholdes.
2. Valgkomiteen sammensettes med en representant fra hver fylkeskrets, de ulike seksjonene, pensjonistene, ungdommen samt to representanter fra Landsstyret.
3. Valgkomiteen har til oppgave å innstille på kandidater for de valg som skjer på Landsmøtet jf. § 14.19.
4. Valgkomiteen bestemmer selv sin arbeidsform.

Retningslinjer til §§ 13.5.1 og 20

Generelle retningslinjer for seksjonen

Alle medlemmer er valgbare til verv i seksjonen.

Ved beregning av antall representanter tas utgangspunkt i antall yrkesaktive medlemmer i seksjonen.

Seksjonens valgte representanter er å anse som representanter for alle yrkesgruppene som er tilknyttet seksjonen.

Landskonferansene i seksjonene

Det avholdes Landskonferanse i den enkelte seksjon hvert 4. år, senest 4 uker etter Landsmøtet. Konferansen sammensettes av representanter valgt på Fylkeskonferansen i seksjonen.

Medlemmene i det sentrale Seksjonsstyret møter på Landskonferansen med fulle rettigheter i tillegg til delegatene fra Fylkeskonferansen i seksjonen.

Hver Landskonferanse har 100 delegater fordelt forholdsmessig etter antall yrkesaktive medlemmer i seksjonen i fylkeskretsen pr 1. januar i det året Landskonferansen finner sted. Alle fylkeskretsene skal være representert med minimum to delegater fra hver seksjon før fordeling.

Det sentrale Seksjonsstyret innkaller til Landskonferansen på bakgrunn av ovennevnte nøkkel for fordeling av delegater.

Det sentrale Seksjonsstyret kan i tillegg innkalle representanter uten stemmerett fra seksjonens nettverks-/ressursgrupper til konferansen.

Med utgangspunkt i innkomne forslag fra fylkene, nedsetter det sentrale Seksjonsstyret valgkomité. Den må

oppnevnes senest 3 måneder før fylkesseksjonsleder-samlingen i henhold til § 20.2, 3. ledd.

Valgkomiteen skal fremme forslag til fylkesseksjonsleder-samlingen på:

- delegater til Landsmøtet
- kandidater til seksjonsleder og nestleder i Seksjonsstyret
- medlemmer til seksjonens representanter til Forbundsstyret/Landsstyret

Denne valgkomiteen skal også fremme forslag til valg som skal foretas på Landskonferansen for seksjonene.

Valgkomiteen består av 5 representanter fra ulike fylker. Medlemmene bør representere flere yrkesgrupper i seksjonen.

Følgende saker skal behandles av Landskonferansen:

- Konstituering
- Faglig og økonomisk beretning
- Handlingsplan i tråd med vedtak fattet på Landsmøtet
- Innkomne saker
- Valg

Landskonferansen for seksjonen har ikke forslagsrett til forbundets Landsmøte. Forslagsretten til Landsmøtet er lagt til Seksjonsstyret i henhold til § 14.9.

Seksjonene i fylkeskretsen

I tillegg til delegatene fra fagforeningene møter Seksjonsstyret i fylket på Fylkeskonferansen med fulle rettigheter.

Med utgangspunkt i innkomne forslag fra fagforeningene, nedsetter Seksjonsstyret i fylket valgkomité. Valgkomiteen består av 3 seksjonsrepresentanter fra tre forskjellige fagforeninger.

Valgkomiteens innstilling skal foreligge senest ved konferansens begynnelse.

Retningslinjer til § 20.1

Landskonferansen for seksjonene avholdes senest 4 uker etter at Landsmøtet er avholdt.

Retningslinjer til §§ 21.1 og 21.2

I det året det avholdes Landsmøte skal Landskonferansen for ungdom og pensjonister avholdes etter Landsmøtet og senest innen 4 uker.

Retningslinjer til § 21.1

Se retningslinjer til §§ 11.9.1, 13.6.1 og 21.1

Retningslinjer til § 21.2

Landskonferansen for pensjonister holdes hvert 2. år.

Landskonferansen består av:

2 delegater fra hver fylkeskrets og det sentrale Pensjonistutvalget.

I tillegg møter valgkomiteen. Valgkomiteens leder har tale- og forslagsrett.

Landskonferansen skal behandle:

- konstituering
- faglig og økonomisk beretning
- handlingsplan i tråd med vedtak fattet på Landsmøtet
- innkomne forslag
- valg

Følgende valg foretas:

- 7 medlemmer av Pensjonistutvalget, derav minst ett uføremedlem.
- 4 varamedlemmer velges i rekke og det velges personlig varamedlem for uføremedlemmet.
- valg av valgkomité på 5 medlemmer med varamedlemmer.

Valgperioden er 2 år

Leder og nestleder velges på Landsmøtet for 4 år

Det sentrale Pensjonistutvalget har ikke stemmerett ved behandling av beretningen.

Verv i Norsk Pensjonistforbund

Representanter til ulike verv i Norsk Pensjonistforbund oppnevnes av det sentrale Pensjonistutvalget og oppnevnes blant medlemmer og varamedlemmer i det sentrale Pensjonistutvalget.

Sentralt Pensjonistutvalg.

Pensjonistutvalget består av 9 medlemmer, 4 varamedlemmer i rekke og ett personlig varamedlem for uføremedlemmet.

Kandidater til det sentrale Pensjonistutvalget foreslås av Pensjonistutvalgene i fylkeskretsene.

Vararepresentanter møter kun ved egen innkalling.

Dersom leder, nestleder eller andre medlemmer av Pensjonistutvalget fratrer i perioden velges nye representanter av Landsstyret etter innstilling fra Pensjonistutvalget. De samme prinsippene gjelder for suppleringsvalg i fylkeskretsene og fagforeningene.

Forslag til Landskonferansen

Forslag som ønskes behandlet på Landskonferansen skal være innsendt senest 2 måneder før Landskonferansen avholdes.

Forslag til beretning og handlingsprogram sendes ut slik at uteapparatet får mulighet til å komme med endringsforslag.

Forslag til Landskonferansen fremmes via fylkeskretsen.

Saksdokumenter til Landskonferansen sendes ut til delegatene minst 2 uker på forhånd.

Retningslinjer til § 24

Kontrollkomiteen står som Landsmøtevalgt organ til ansvar overfor Landsmøtet. Kontrollkomiteens ansvarsområde er forbundets virksomhet uavhengig av hvordan virksomheten er organisert. Kontrollkomiteen skal:

1. Føre tilsyn med forbundets virksomhet og påse at lover og forskrifter, vedtekter og vedtak i forbundets beslutende organer, vanlig organisasjonsmessig praksis samt fagforeningspraksis blir fulgt. Det forutsettes at komiteen legger spesiell vekt på den økonomiske siden av forbundets virksomhet.

2. Påse at forbundets sentrale apparat følger opp budsjettfullmaktene om at de budsjettansvarlige kontrollerer at rammeoverføringene og andre midler som kanaliseres via fylkeskretser og foreninger blir brukt i henhold til forutsetningene som er nedfelt i budsjett eller andre vedtak.
3. Gjennomgå protokollene fra de organ som forplikter forbundet for å sikre at vedtak som fattes er i samsvar med vedtekter og fullmakter.
4. Påse at handlingsplaner og budsjett blir fulgt opp. Kontrollkomiteen kan til en hver tid forlange seg forelagt forbundets dokumenter og korrespondanse, og kreve at tillitsvalgte og ansatte gir de opplysninger som komiteen mener er nødvendig for å utføre sine verv.
5. Føre protokoll fra sine møter. Kontrollkomiteen bestemmer selv når og hvordan den skal arbeide ut fra de vedtak som er gitt på Landsmøtet. Ingen andre organer eller personer kan pålegge komiteen begrensninger.
6. Avgi beretning om sitt arbeid til møter som behandler årsberetning og regnskap og hvilke konklusjoner den har trukket for sitt ansvarsområde.

7. Holde seg orientert om revisjonenes oppgaver og påse at revisjonen fungerer som forutsatt i henhold til vedtekter og avtaler.
8. Samarbeide med revisjonen slik at felles ressurser brukes på en effektiv måte.

Kontrollkomiteen og revisjonen har et selvstendig ansvar for hvert av sine områder. Disse områder vil i praksis gå noe i hverandre, så det er naturlig at komiteen har et nært samarbeid med forbundets revisjon.

For vurdering av den økonomiske informasjon og kvalitet i systemer og rutiner, er det naturlig at komiteen bygger på opplysninger og resultater fra internkontroll - og revisjonsarbeidet.

Andre retningslinjer

Retningslinjer for valg og avstemninger i Fagforbundet

Valg

1. Ved valg må man være oppmerksom på vedtektenes bestemmelser om hvilke verv som skal velges ved særskilt valg.
2. Hovedintensjonene med avstemningsreglene er å sikre at den som blir valgt har tillit hos flertallet av de stemmeberettigede.
3. Dersom det er flere enn én kandidat til vervet, foregår valget ved skriftlig avstemning.
4. Den enkelte stemmeberettigede skal forholde seg til tre alternative framgangsmåter.
 - A. Stemme på en av kandidatene
 - B. Stemme blankt
 - C. Avholde seg fra å stemme.

Alternativ A og B er «Avgitte stemmer» og skal telle med. Alternativ C er «ikke avgitte stemmer» og skal ikke telle med.

1. Den kandidaten som har fått flertall (over 50 %) av de avgitte stemmer, (alternativ A + B) er valgt.
2. Dersom ingen har fått flertall av de avgitte stemmer, skal det foretas omvalg mellom de to som har fått flest stemmer.
3. Når omvalg foretas, er det ikke anledning til å stemme blankt, men det er anledning til å avholde seg fra å stemme. Dersom noen likevel stemmer blankt, skal dette betraktes som ikke avgitt stemme.
4. Får to kandidater likt stemmetall ved 2. gangs avstemning, foretas loddtrekning.

Eksempler på valg hvor det er mer enn én kandidat til vervet:

1. 3 kandidater – 32 stemmeberettigede

Resultat etter første avstemning:

A	14 stemmer
B	10 stemmer
C	3 stemmer
Blanke	3 stemmer
Avholdt seg	2 stemmer

Her må man ha bundet omvalg mellom A og B (ikke anledning til å stemme blankt.)

B	16 stemmer
A	14 stemmer
C	2 stemmer

B har fått 16 av 30 stemmer (B+A) og er dermed valgt. Stemmer avgitt for C er å regne som «ikke avgitte stemmer».

2. 2 kandidater – 32 stemmeberettigede

Resultat etter første avstemning:

A	15 stemmer
B	13 stemmer
Blanke	3 stemmer
Avholdt seg	1 stemme

A har ikke flertall av de avgitte stemmer (31) og omvalg må foretas.

Resultat omvalg:

B	16 stemmer
A	15 stemmer
Avholdt seg	1 stemme

B er valgt.

3. 2 kandidater – 32 stemmeberettigede

Resultat etter første avstemning:

A	15 stemmer
B	13 stemmer
Blanke	3 stemmer
Avholdt seg	1 stemme

A har ikke flertall av de avgitte stemmer (31) og omvalg må foretas.

Resultat etter omvalg:

A	15 stemmer
B	13 stemmer
Blanke	3 stemmer
Avholdt seg	1 stemme

I andre valgongang er det ikke anledning til å stemme blankt og disse stemmene blir derfor å betrakte som ikke avgitt.

A har fått 15 av 28 avgitte stemmer og er dermed valgt.

Avstemninger

Praktiske regler til hjelp ved avstemninger:

1. Ett forslag

De som stemmer for forslaget forholder seg i ro – de som stemmer mot rekker en hånd i været (viser stemmetegn).

Hvis det er tvil om resultatet, ber dirigenten om kontravotering. De som stemmer for forslaget skal rekke en hånd i været (viser stemmetegn), de som stemmer mot skal forholde seg rolig.

Er det fortsatt tvil telles stemmene.

Det er ved voteringer viktig å være konsekvent med avstemningsprosessen slik at det alltid er de som er enige i forslaget/innstillingen som bes om å forholde seg i ro under avstemningen. (De som er enige i forslaget/innstillingen forholder seg i ro – mot forslaget/innstillingen, viser det ved stemmetegn – det stemmes.)

2. To eller flere forslag

I noen tilfeller kan flere forslag settes opp mot hverandre. I andre tilfeller må det stemmes over hvert enkelt av forslagene. Det er vanlig å stemme over de mest ytterliggående

forslagene først. Hvordan man skal gå fram, må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Hovedintensjonene med avstemningsmåten skal være å sikre at det forslaget som blir vedtatt har reell oppslutning hos flertallet av de stemmeberettigede.

Framgangsmåten ved avstemningen er den samme som nevnt i pkt. 1.

3. Utsettelsesforslag

Dersom det kommer forslag fra salen om utsettelse, eller forslag som vil medføre utsettelse, så skal dette forslaget settes under avstemning med en gang. Dersom det kommer forslag om utsettelse skal diskusjonen om selve saken stoppes. Forsamlingen skal gis anledning til å diskutere utsettelsesforslaget og konsekvensene av det før en går til avstemning. Dersom utsettelsesforslaget blir vedtatt, er behandlingen av saken avsluttet inntil den skal tas opp på nytt.

4. Skriftlig avstemning.

Dersom én av møtedeltakerne forlanger det, gjennomføres skriftlig avstemning. Skriftlig avstemning skjer ved bruk av stemmesedler. Forslagene håndteres på samme måte som ved en åpen votering. Det bør velges et tellekorps ved skriftlige avstemninger.

5. Stemmelikhet – lederens dobbeltstemme.

Ved stemmelikhet er forslaget forkastet, unntatt på styremøter der lederen har dobbeltstemme.

I møter hvor det er innsendt forslag til en sak, og det foreligger en innstilling fra et styrende organ, er det innstillingen det stemmes over og ikke de enkelte forslag. Hvis forslagstiller ønsker å få stemt over sitt forslag må forslaget fremmes på nytt i møtet.

Retningslinjer for tariffkrav/tariffrevisjoner/ forståelse av overenskomster

Tariffkrav og tariffrevisjoner

1. Setter Landsstyret fram krav om ny tariffavtale, må kravet godkjennes på forhånd av Landsorganisasjonen.
2. Plassoppsigelse kan foretas når sekretariatet i Landsorganisasjonen har gitt sin godkjenning i henhold til pkt. 1.
3. Fører ikke forhandlinger eller meklings fram og forbundet vil sette i verk arbeidsstans, må godkjenning innhentes fra sekretariatet i Landsorganisasjonen.

4. Om en tariffrevisjon omfatter flere fagforbund eller fag, har forbundet plikt til å overlate ledelsen av forhandlingene til et forhandlingsutvalg i samsvar med Landsorganisasjonens vedtekter § 14 pkt. 5.
5. Fagforening tilsluttet forbundet kan bare fremme krav om opprettelse av tariffavtaler eller si opp tariffavtale gjennom forbundets bestemmende organer.
6. Vil en fagforening fremme krav om endringer i lønn og arbeidsvilkår, skal saken først forberedes av fagforeningen og sendes til videre behandling på tariffkonferansen.
7. Forbundet avholder tariffkonferanser i tilknytning til hovedoppgjørene. Forbundsstyret fastsetter form og ramme.
8. Fagforeningen kan ikke på egen hånd gå til plassoppsigelse.
9. Fagforeningen kan ikke på egen hånd iverksette arbeidsstans.

Tvist om forståelse av overenskomster

1. Er en overenskomst kommet i stand, skal man ved forhandlinger søke å løse tvister i tråd med bestemmelsene i aktuell Hovedavtale.
2. Det enkelte medlem skal så snart råd er bringe tvisten inn for den tillitsvalgte. Dersom det finnes grunnlag for det, skal saken søkes løst ved forhandlinger mellom partene lokalt, jf. den aktuelle Hovedavtalen. Blir en ikke enig ved de lokale forhandlingene, bringes saken inn til forbundet ved det aktuelle kompetansesenteret, som kan søke tvisten løst ved nye forhandlinger.
3. Det er viktig at både fagforeningen og fylkeskretsen er orientert om slike saker.

Retningslinjer for avstemning over tarifforslag

1. Tarifforslag skal legges fram for de medlemmer interessetvisten gjelder. For at avstemningsresultatet skal gi et fullgodt uttrykk for viljen hos medlemmene skal det gjennomføres uravstemning.
2. Har flertallet av de medlemmer som interessetvisten gjelder stemt for forslaget, er det vedtatt. Har flertallet stemt imot er det forkastet.

3. Blir ikke vilkåret i pkt. 2 oppfylt, er avstemningen ikke bindende med mindre 2/3 eller mer av de medlemmer interessetvisten gjelder, har deltatt i avstemningen.
4. Har mindre enn 2/3 tatt del i avstemningen, og vilkårene etter pkt. 2 ikke er fylt, sender Forbundsstyret melding om avstemningen med innstilling til sekretariatet i Landsorganisasjonen om forslaget bør vedtas eller forkastes.
5. Omfatter en tariffrevisjon også andre fagforbund forholdes som bestemt i Landsorganisasjonens vedtekter § 15 punkt 5 – 10.

Retningslinjer om arbeidsstans

1. Når samtykke til å iverksette arbeidsstans foreligger, skal fagforeningens styre utgjøre streikekomité.
2. Der det er flere fagforeninger som har berørte medlemmer, skal de sammen danne en «hovedstreikekomité» som har ansvaret for samordning av streiken i kommunen.
3. Dekker en fagforening flere arbeidsgivere skal det velges streikekomité hos den enkelte arbeidsgiver.

4. Fagforeningen har ansvaret for å organisere streiken, sette ut streikevakter, gi informasjon og ellers utføre de oppgaver som anses nødvendig.
5. Fagforeningen har også ansvaret for å registrere og følge opp hvilken streikestøtte den enkelte skal ha. Dette gjøres i Fane 2. Forbundet sentralt utbetaler streikestønnen.

Retningslinjer for stønad under arbeidsstans

1. Arbeidsstans som er satt i verk i medhold av retningslinjer for arbeidsstans, gir medlemmer som omfattes av arbeidsstansen rett til stønad.
2. Forbundsstyret fastsetter stønadens størrelse. Streikestønad er ikke skattepliktig inntekt.
3. For å få rett til stønad, må det enkelte medlem ha vært i arbeid på det tidspunkt arbeidsstansen inntreffer.
4. Medlemmer som var syke da arbeidsstansen ble satt i verk, har krav på stønad fra den dagen de blir friskmeldt mot å legge fram legeattest. Sykemeldt medlem som får sykelønnen stanset, utbetales streikestønad.

5. Medlemmer som er utskrevet til verneplikt når arbeidsstans blir satt i verk, får stønad fra den dagen de blir dimittert.
6. Ved utbetaling av stønad trekkes skyldig kontingent.

Fagforeningens 25-års jubileumsmerke

Fagforeningen deler ut jubileumsmerke til medlemmer med 25 års medlemskap i forbundet.

Jubileumsmerkene betales av fagforeningen.

Medlemsperioden inkluderer medlemskap i tidligere Norsk Helse- og Sosialforbund og Norsk Kommuneforbund.

Oversikt over medlemmer som har vært medlem i 25 år kan fagforeningen få ved å kjøre rapporten «ME-R-9006 Jubileumsmedlemmer» i Fane 2.

25-års jubileumsmerke bestilles i Fagforbundets nettbutikk under overskriften jubileumsnåler.

Ved bestilling oppgis antall nåler og diplomer som bestilles, dato for utdeling av merkene og adressen merkene skal sendes til. Bestilling sendes en måned før utdeling.

LOs 40-årsmerke med diplom

Etter 40 års sammenhengende medlemskap i LO, skal medlemmet få tildelt LOs 40 års merke med diplom, som honnør for langvarig medlemskap. Fagforeningen har ansvaret for oppfølgingen. Merket betales av forbundet.

Henvendelser angående LOs 40-årsmerke med diplom kan gjøres per e-post til: Lo40@fagforbundet.no

Oversikt over medlemmer som har vært medlem i 40 år kan fagforeningen få ved å kjøre rapporten «ME-R-9006 Jubileumsmedlemmer» i Fane 2.

LOs 40-årsmerke med diplom bestilles i Fagforbundets nettbutikk under overskriften jubileumsnåler.

Ved bestilling oppgis jubilantenes navn, medlemsnummer, dato for utdeling og adressen merkene skal sendes til. Bestilling sendes en måned før utdeling.

Fagforbundets gullmerke med diplom

Gullmerket kan deles ut til medlem som i mer enn 20 år har utført aktivt arbeid i eller for forbundet:

1. Medlemmet må ha hatt tillitsverv i eller for forbundet, fylkeskretsen, fagforeningen eller utvalg som vedkommende er valgt eller utpekt til, i til sammen 20 år.
2. Forbundsstyret tildeler gullmerke med diplom etter forslag fra forbundet sentralt, fylkeskrets eller fagforening.
3. Tillitsverv i tidligere Norsk Helse- og Sosialforbund og Norsk Kommuneforbund medregnes.
4. Behandling av søknadene om gullmerke med diplom delegeres administrasjonen.

Søknad:

Søknad om gullmerke med diplom sendes Fagforbundet, Postboks 7003 St. Olavs plass, 0130 Oslo eller post@fagforbundet.no

Søknaden skal inneholde medlemsnummer, navn og oversikt over alle tillitsverv medlemmet har hatt i 20 år.

FAGFORBUNDET

www.fagforbundet.no